

Stemmer

fra

det

andre

Russland

Hva nå, Russland?

MAGASINET DU HOLDER i hendene er en helt spesiell utgave av Filter. Mens noen aviser insisterer på at sommeren skal være florlett også i spaltene, håper vi at du vil bruke noe av den til refleksjon.

De siste månedene har vi oppfordret russiske dissidenter og regimekritiske journalister til å gi oss deres unike perspektiver på krigens konsekvenser for Russland. Spennet i tekstene er fra de mest personlige beretningene om fersk forfølgelse og tilværelsen som russisk journalist, til linjer som er generasjoner lange.

Alle skribentene er russere. Alle slåss på sine vis mot Putins regime og alle gråter over invasjonen av Ukraina. De fleste er tvunget i eksil, men alle er like fullt stemmer fra et Russland som skal overleve despoten.

«Stigmaet, det sviende merket av kollektiv medskyld, kan bli et utgangspunkt, en start på veien bort fra dette blinde vi-et mot et samfunn bestående av seende jeg-er. Og for å lykkes med dette, må endringene komme innenfra», skriver Maria Stepanova.

Det siste året har gjort det tydeligere at selv de smarteste og mest bereiste vestlige Russland-kjennerne aldri sitter på et helt bilde. Også kloke russere mangler naturligvis svar når landet igjen står i et mørke med ukjent dybde og en (forhåpentligvis) nærstående omveltning av ukjente dimensjoner, men det er hjemlige intellektuelle som må sette ord på framtiden.

Russland trenger bredere opposisjon enn en antikrigsbevegelse – russere som løfter blikket, gir aktivismen røtter og retning, og sørger for at pessimisme ikke truer kampviljen.

Forfatter Mikhail Sjisjkin har satt tautrekkingen mellom tungsinn og produktivitet på spissen i sitt essay (side 36). «Neste gang det kommer en periode da det går an å puste, vil den kanskje vare enda lenger», sier den framtidsrettede dialogpartneren i teksten.

Disse skribentene kommer ikke med tomme besvergelses mot Kreml. Forfatterne har også mot til å pirke i den russiske folkesjelen mytologier, de effektive historieforfalskningene som sikrer bredden i Putins makt.

Liza Aleksandrova-Zorina (side 6) skriver om de av russerne som slett ikke ønsker å ta sannheten innover seg – selv når de i diasporaen, utenfor sensurens rekkevidde, har tilgang på all verdens informasjon: «Like lidenskapelig som inne i Russland lyder det her fremmedfiendtlige og imperialistiske klisjeer, hurra-propagandistiske slagord, heltedyrkelse av drepte russiske soldater og støtte til krigen i Ukraina».

Kampen mot undertrykkelsen og sensuren er ikke ny i Putins Russland. De som har kjempet den i tiår bidrar nå til å guide de yngste allierte som har kommet til så sent som i fjor.

Noen må operere helt eller delvis i det skjulte og kan verken skrive eller snakke offentlig – ennå. Andre roper så høyt de kan.

Denne utgaven av Filter er også en liten gest overfor modige, uavhengige reportere i de mest utsatte russiske redaksjonene: I sommer går penger fra abonnementsalget vårt til Mediazona, én av kvalitetsavisene som eksponerer Putins djevleskap på både russisk og engelsk. Vi håper lesere også tar andre initiativ til å støtte russiske journalister økonomisk.

«I dette massive og truende mørket er det ikke lenger mulig å skjelne mellom de som støtter Putin og dem som i alle år har gjort alt de kan for å stå ham imot», skriver Stepanova om synet på russere etter den utvidelsen av Ukraina-krigen.

La oss prøve å gi litt lys til dem som kjemper.

Denne utgivelsen har fått støtte fra stiftelsen Fritt Ord.

*Harald S. Klungtveit
Redaktør i Filter Nyheter*

INNHold

3	Forord <i>Harald S. Klungtveit</i>	30	«Det russiske spørsmålet» <i>Maria Stepanova</i>
5	«Å kommunisere mellom linjene» <i>Anonym journalist i Russland</i>	36	«Russiske ouroboros» <i>Mikhail Sjisjkin</i>
6	«Folk tror bare på det de ønsker å tro på» <i>Liza Aleksandrova-Zorina</i>	44	«Dråpen som fikk oss til å forlate Russland» <i>Aleksandr Peskov</i>
10	«Jeg er en politisk fange» <i>Olesia Krivtsova</i>	50	«Flukten fra systemet» <i>Andrej Petrov</i>
14	«Krig er fred» <i>Peter Ivanov</i>	52	«De kan ta friheten vår, men ikke stemmen» <i>Elizaveta Pavljuk</i>
17	Intervju: «De befinner seg selv på innsiden av systemet og vil bare overleve» <i>Darya Berg</i>	56	Intervju: «Mange husker fortsatt en tid med relativ frihet og uavhengighet fra sentrum» <i>Anton Ammosov</i>
20	«Prokopjeva-saken, eller hvordan ytringsfriheten døde i Russland» <i>Svetlana Propokjeva</i>	58	Intervju: «Diskriminering i sin reneste form» <i>Georgij Sjentemirov</i>
26	«Krigen er skapt av ufrihet og dumhet» <i>Jaroslav Persijn</i>	60	«Hvordan russiske myndigheter tvang meg til å forlate hjembyen min» <i>Darja Porjadina</i>

Filter

KOLOFON

Utgave nr. 39
7/2023

UTGIVER Filter Media AS, ANSVARLIG REDAKTØR Harald S. Klungtveit (harald@filtermedia.no)
PUBLISHER Lars Eide (lars@filtermedia.no) JOURNALISTER Silje J. Eggestad (silje@filtermedia.no),
Marie Lytomt Norum (marie@filtermedia.no), Pål Nordseth (pal@filtermedia.no), TEGNINGER Pål Nordseth,
ART DIRECTION Thomas Karlsen (post@thomask.no) og Saralinn Hembre Singstad, TRYKKERI Litografia AS

filternyheter.no
@filternyheter

At det ikke er russiske journalister igjen i landet er feil, men etter stadige innstramminger fra myndighetene må de trå varsomt. Det skriver en journalist i Russland som er anonym av sikkerhetsmessige årsaker.

«Dagens journalistikk i Russland:

Hva skal vi gjøre, hvem skal vi skyldes på?»

HVA SKAL VI GJØRE og hvem skal vi skyldes på er to filosofiske spørsmål som har blitt svært populære å diskutere her i Russland. Uten at noen har kommet fram til noen konkrete svar.

Status for journalistikken i Russland passer godt til disse retoriske spørsmålene, som hver sovjetiske og russiske student lærte i den klassiske russiske litteraturen.

Hvordan havnet vi russiske journalister der vi er i 2023? Hvordan ble det til at vår profesjon nå assosieres med propaganda eller statens tjenester? Hvordan endte vi opp som en av de mest utsatte, lavest betalte og mest diskrediterte yrkesgruppene, samtidig som vi puttes i en av de mest sårbare og ubeskyttede båsene som finnes; blant de første som ble stemplet som utenlandske agenter?

Når du jobber som journalist i et land som Russland, må du først vende deg til det faktum at himmelen alltid faller ned. Russiske journalister tilpasser seg alt. I hvert fall er det det vi har pleid å tro.

Men 24. februar 2022 ble en milepæl for oss alle. Vi ble introdusert for en reell militærsensur: Nye restriksjoner og begrensninger gjorde journalistisk arbeid umulig, ikke minst dekningen av den militære konflikten.

Det ble formelt forbudt å kalle den noe annet enn en «militær spesialoperasjon». Det ble forbudt å referere til andre kilder enn Forsvarsdepartementet. Beskjedene de ga, hørtes lite troverdige ut allerede fra første dag. De enorme internasjonale sanksjonene og effekten på den russiske økonomien og vanlige folks liv – disse temaene ble bare glemt.

Det var ikke lov å gjøre egne undersøkelser, analyser, komme med kritiske tilnærminger eller velbegrunnet tvil. Forbud i den russiske medieloven mot «rettferdiggjøring av terrorisme» og «kobling av SSSR og fascisme» gjorde enhver offentlig diskusjon umulig.

Som om ikke det var nok: «Diskreditering av den russiske hæren»-loven forbød oss å rapportere om hver minste detalj som kunne skadet den russiske hærens omdømme på noen som helst måte.

Når journalister, bloggere, magasiner eller vanlige folk tør å berøre de forbudte temaene, fører det til enorme bøter eller øyeblikkelig fengsling – senere får de status som utenlandske agenter.

Selvfølgelig fører en slik situasjon til en massiv flukt av undersøkende russiske journalister til andre land. Hundrevis av gravejournalister og uavhengige medier måtte forlate landet. Jeg mener de er privilegerte. Andre, som fortsatte å jobbe i Russland, ble stemplet som utenlandske agenter.

Hvilke muligheter har egentlig en journalist som jobber i en lokalavis i en fjernliggende region? Lav betaling, avhengighet

til regionale myndigheter og manglende ytringsfrihet – dette har vært en del av arbeidsforholdene lenge før februar 2022, uavhengig av om man jobber i en statlig eller privat avis. Nå har det bare blitt verre.

Det motstandsfriske journalistiske arbeidet som består i å viderebringe offisielle pressemeldinger, minner meg om journalistikken i Sovjet-tiden. Hvordan kunne vi journalister la dette skje? Hvorfor oppdaget vi ikke konsekvensene for mange år siden, da begrensningene sakte men sikkert ble introdusert?

I starten lot de oss ikke rapportere fra Navalnyjs gatedemonstrasjoner. Ingen var fornøyde, men hva kunne vi gjøre? Ingen mediehus ville ta sjansen på å miste medielisensen, eller havne i trøbbel ved å få kontoret ransaket og enorme bøter. Og når det å nevne «LHBT» var blitt synonymt med propaganda for utradisjonelle familieforhold – og resulterte i store bøter – var vi heller ikke glade, men også dette så vi på som noe vi bare måtte tåle. Steg for steg ble en rekke saksfelt vanskelige å skrive om: «å fornærme autoriteter», «dop», «selvmord», osv. osv. osv. og osv. Selvfølgelig var det lite vi kunne gjøre for å motvirke disse absurde begrensningene og restriksjonene. Men jeg tror at vi ikke la merke til hvordan denne pytonslangen av innstramminger sirklet seg rundt oss, tettere og tettere, før den kvalte oss hardt, til vi nesten ble drept.

For et par år siden kunne det å bryte begrensningene føre til store bøter og jobbtap. I dag blir man stemplet som utenlandsk agent og kastet i fengsel. Vi kan ikke protestere eller uttrykke noe som helst annet enn myndighetenes ståsted.

På den annen side, noen ganger tenker jeg at vanlige folk ikke er så interessert i nyheter. At situasjonen i mediene stort sett reflekterer situasjonen i samfunnet ellers. De som ønsker alternativ informasjon kan lett skaffe seg tilgang på Telegram eller forbudte medier, bare de laster ned VPN.

Uansett: Livet i Russland fortsetter. Det er annerledes, men det går sin gang. Og, som lokalavisjournalister, må vi dekke det. Vi må spille etter de nye reglene, hele tiden være ekstremt forsiktige. Men vi fortsetter å dekke lokale forhold; hva som skjer i samfunnet, interessante folk og hverdagslivet – selvfølgelig ved å holde oss langt unna sensitive temaer.

Små lokalaviser eksisterer fortsatt, men mangler journalister. Jeg er sterkt uenig i påstanden om at det «ikke er flere journalister igjen i Russland». Selvfølgelig har noen av dem måttet si opp jobben. Noen gikk over til kommunikasjon. Men det er fortsatt journalister igjen i Russland. De må følge lovverket og finne fram til Sovjet-tidens glemte evne: Å kommunisere mellom linjene.

Oversatt fra engelsk av redaksjonen.

NAVY: Anonym
YRKE: Journalist
NÅVÆRENDE BOSTED: Russland

«Folk tror bare på det de

ønsker å tro på»

«I vår tid med all informasjonsteknologien og med grenser som fremdeles er åpne, er total sensur umulig. Like umulig som det er å få sannheten fram til dem som ikke ønsker å få kjennskap til den», skriver LIZA ALEKSANDROVA-ZORINA.

NAVN: Liza Aleksandrova-Zorina
ALDER: 39 år
YRKE: Forfatter, kommentator og skribent
FRA: Kovdor, Russland
NÅVÆRENDE BOSTED: Stockholm, Sverige

DA FULLSKALA-KRIGEN STARTET i Ukraina, publiserte svenske medier nyheter på russisk, slik at russerne til tross for sensuren kunne få vite sannheten om krigen. Det er vanskelig å tenke seg noe mer naivt. Det som foregår med Russlands innbyggere i dag, kan umulig forklares bare ved at propagandaen er total og det ikke eksisterer uavhengige nyhetsmedier.

Det er nok å ta en titt på den russiske diasporaen utenlands, i hele verden, der man har fri tilgang på informasjon og ikke risikerer å havne i fengsel for å ta stilling mot krigen. Like lidenskapelig som inne i Russland lyder det her fremmedfiendtlige og imperialistiske klisjeer, hurra-propagandistiske slagord, heltedyrkelse av drepte russiske soldater og støtte til krigen i Ukraina. I vår tid med all informasjonsteknologien og med grenser som fremdeles er åpne, er total sensur umulig. Like umulig som det er å få sannheten fram til dem som ikke ønsker å få kjennskap til den.

Folk tror på det de ønsker å tro på. Uansett hvor massiv propagandaen blir, er det på en eller annen måte likevel fullstendig frivillig om man lar seg hjernevaske. Den statlige propagandaen har som sin oppgave bare å flette sammen de manipulerende teknologiene, de nasjonale stereotypene og det samfunnet selv etterspør, til en helhet.

TILBAKE TIL SSSR

Dette sosial-psykologiske fenomenet – sovjet-nostalgi – er ikke noe som dukket opp under Putin, slik man kan ha inntrykk av i dag. Og heller ikke i 1991 like etter at Sovjetunionen var blitt oppløst og samfunnet, opplødd og inspirert av endringene, var fylt av håp og planer for framtiden. Men akk, de brast så fort.

I likhet med kravet om «en sterk makt» oppstod denne nostalgien noen år etter Sovjetunionens oppløsning, og var en forsvarsreaksjon på bandittvirksomheten og fattigdommen i 1990-årene. Dessuten begynte alt dette i provinsen, som i særlig grad hadde lidd under reformene og privatiseringen.

Jeg vokste opp på 90-tallet i en liten by på grensen til Finland. Moren min gråter fremdeles når hun snakker om denne tiden. Hjørnesteinsbedriften i byen, en gruvebedrift (som med hell eksporterte sitt råstoff til Norge), unnlot i flere år å utbetale lønn til arbeiderne, men for at folk i alle fall skulle ha noe å spise – de måtte jo ha krefter til å gå på jobb – fikk de utdelt kuponger. I butikkene som tilhørte bedriften kunne vi for kuponger få gryn, mel, brød og spekk, og moren min kunne mange titalls oppskrifter på mat der hovedingrediensene var mel og vann.

Staten eksisterte ikke i våre liv. Når lokale politifolk arresterte en kriminell bandleder, kom banditter til byen fra hele Kola-halvøya, omringet politistasjonen og forsøkte å storme den.

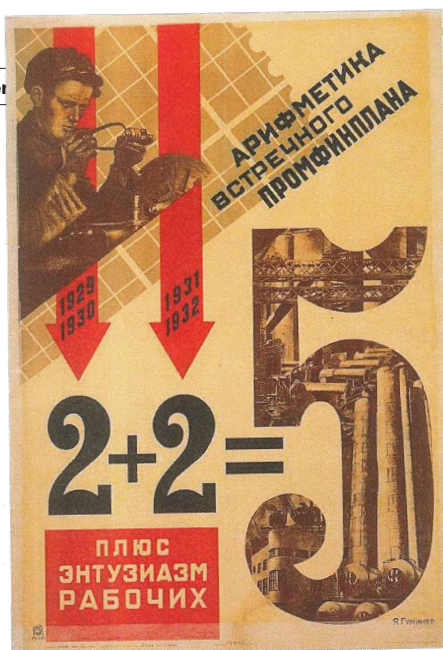
Politifolkene hadde ikke noe å skyte tilbake med, for ledelsen hadde i all hemmelighet solgt våpen og ammunisjon. Øyensynlig til de samme bandittene.

Jeg har klare barndomsminner om begravelser. I de årene samlet alle naboene seg i begravelse, også selv om de ikke kjente den døde personlig. Den åpne kisten ble stilt på krakker som var båret ut i gården, og et begravelsesmusikkorps spilte en sørgeomarsj høyt. Det var sjelden det var en gammel person som lå i kisten, oftest var det unge menn som ble begravet. Dødsårsaken var alltid en av disse tre: vodka, selvmord eller skuddveksling. →

↑ Når Stalin ligger på toppen av rankingen for russernes yndlingsherskere, betyr det ikke at de drømmer om å få Gulag og NKVD tilbake, men at han er en eventyrhelt, en projeksjon, en oppdiktet hersker som russerne gjerne skulle hatt, skriver Liza Aleksandrova-Zorina. Foto: Ukjent, 1946

“ Når alle disse fattige russlandsborgerne som er fraranet alt, ikke er i stand til å skifte ut makthaverne, retter de all sin utmattethet og alt sitt hat mot det Vesten de forestiller seg.

← På Jakov Guminers plakat fra 1931 står det at «2 + 2 pluss arbeidernes entusiasme = 5». Foto: Havrylo Pustoviyt, 1939

Livet i Moskva og St. Petersburg var et annet, der fantes penger, kulturliv, samtaler om frihet og reiser.

Vi fikk nyss om slike samtaler gjennom aviser og tv, og det frembrakte bare hat. I så henseende har situasjonen i dagens Russland ikke endret seg vesentlig. Det er derfor det eneste som minner folk på krigen i Moskva og St. Petersburg, bare er en og annen protestplakat, mens det i provinsen ikke er plass nok på gravlundene til alle soldatene som er blitt drept i Ukraina.

Mennesker som er blitt skuffet og har mistet meningen med livet, trenger en eller annen drøm, en forestilling som kan trøste dem – og om det ikke er en lysende framtid, så i det minste en lysende fortid. Til å begynne med dukket dette nostalgiske bildet av Sovjetunionen opp i mediefeltet, ikke som et innslag i den politiske diskursen eller i propagandaen, men i en kulturkontekst.

Forretningsfolk og entertainere, som var lydhøre for hva publikum etterspurte, var de første til å lansere alle slags nostalgiske prosjekter, i prateprogrammer og retrospektiver. I 1995-96, etter noen år med ustanselige rystelser i samfunnet – privatiseringen i 92, den politiske krisen i 93, valutakrisen i 94, bankkrisen i 95, hørte man plutselig sovjetisk musikk ljome overalt, på lerretene kom sovjetiske filmer tilbake, og dette minnet de eks-sovjetiske borgerne om tider da de hadde mer å rutte med og levde et roligere liv.

Slik begynte romantiseringen av den epoken, og på grunnlag av det fulgte senere helt organisk heroisering av Den store fedrelandskrigen og Den kalde krigens retorikk, hurra-patriotisk militarisme og endelig aksept i samfunnet av den fullskala militære invasjonen i Ukraina, innsjø i propaganda, inkludert sovjet-nostalgiske formuleringer om å gjenreise historisk rettferdighet og landegrensene fra før 1991.

Det var også da, midt på 1990-tallet, at Josef Stalin ble stadig mer populær. Følgelig viser spørreundersøkelser i dag at annen russiske statsborger føler respekt eller sympati for ham, og 70 prosent vurderer hans rolle i landets historie som positiv. Denne redselen for framtiden som man ikke har forventet og fremdeles ikke forventer noe godt fra, har ført til at man utelukkende leter i fortiden etter politiske helteskikkelser. De første årene etter Sovjetunionens oppløsning, i gjenreisningsbølgen av ortodoks religion og antisovjetiske strømninger, var det Nikolaj 2. som var på moten, han ble jo henrettet av bolsjevikene ved skyting.

Siden kom drømmen om «en sterk hånd» (hvem som helst kan begynne å lenge etter det når banditter stormer en ubevæpnet politistasjon), og hos alle vekket den minnet om Peter

den store, Katarina den store, Stalin og Ivan den grusomme. Sovjetnostalgien fikk folk til å gjennomgå i hukommelsen lederne og første- og generalsekretærene, slik at det ble Brezjnev og Stalin som først kjempet om russiske statsborgeres hjerter.

Likevel var det nettopp i Stalins tilfelle at to myter fløt sammen – «den sterke hånden» og «den ærerike sovjetiske fortiden». Denne skikkelsen hadde selvfølgelig ikke mer med selve Stalin å gjøre enn den skandinaviske maoismen og europeisk venstresidens Pol Pot-sympati hadde med de reelle Mao og Pol Pot. Det er ikke uten grunn at bare fem prosent av alle de spurte russiske statsborgerne ville ha likt å leve under Stalin, selv om «folkets kjærlighet» til ham skal være stor.

Egentlig er Stalin for dagens befolkning i Russland et simulakrum i Jean Baudrillards betydning, et mytologisert bilde, som ikke har noe med den virkelige Stalin å gjøre.

Bildet av en uegennyttig, vis og rettferdig hersker, «den sterke hånden» som henrettet tyvaktige embetsmenn. «Han tok Russland med pløgen, og etterlot den med atombomben», «Det eneste han lot etter seg da han døde, var en militærfrakk og et par støvler», «under Stalin hersket det orden!»

Når Stalin ligger på toppen av rankingen for russernes yndlingsherskere, betyr det ikke at de drømmer om å få Gulag og NKVD tilbake, men at han er en eventyrhelt, en projeksjon, en oppdiktet hersker som russerne gjerne skulle hatt. En som er rettferdig, som ikke streber etter å berike seg selv, som er en vismann overfor folket og jernhard overfor byråkratene. Sett fra den politiske mytologiens synsvinkel har det overhodet ingen betydning at Stalin ikke var en slik person. På samme måten som den reelle Sovjetunionen ikke stemmer med det romantiske bildet som har vært det gangbare i Russland i de siste 25 årene.

FORTRENGNINGSHANDLING

Termen «fortrengningshandling» ble innført av etologen Nikolaas Tinbergen, som hadde oppdaget at dyrenes adferd ofte ikke stemte overens med den situasjonen de befant seg i.

For eksempel kunne haner i kamp som ikke klarte å finne ut hvem av dem som var sterkst, plutselig avbryte slåssingen og gi seg til å hakke etter korn som liksom lå på bakken omkring dem. En hjort som ikke fant noen rival å konkurrere med i en styrkeprøve, kunne gå til angrep med hornene og stange i et forefallende tre.

Med termen «fortrengningshandling» understreket han at dyrene vek unna forsøket på å løse problemene og isteden

“ Kreml-propagandaen er ikke så mye manipulering av den offentlige bevisstheten, som den er antidepressiva for nasjonen som helhet.

↑ Sovjetisk propagandaplakat fra andre verdenskrig.
Foto: Havrylo Pustoviyt, 1939

fortrengte sin aktivitet over i et instinkt som ikke hadde noe med den aktuelle situasjonen å gjøre, men som bidro til å koble over nerveenergien deres og på den måten senke spenningsnivået. Når alle disse fattige russlandsborgerne som er fraranet alt, ikke er i stand til å skifte ut makthaverne, retter de all sin utmattethet og alt sitt hat mot det Vesten de forestiller seg.

Når innbyggerne i en nitrist provins i Russland der fabrikkene, sykehusene og skolene har stengt, ikke er i stand til å endre på noe, drar de av sted for å kjempe mot «nazistene» i Ukraina, og det er også en form for «fortrengningsaktivitet».

Nedsenket som de er i en nasjonal-depressiv psykose, finner Russlands innbyggere en avreagering i propagandaen og krigen, og de er rede til å hate alle som pekes ut av toppledelsen – ganske enkelt for ikke å gå fra forstanden av fortvilelse, gru og håpløst savn¹.

Når man blir seg bevisst å være fornedret og hjelpeløs, fremkalles også et ønske om å være delaktig i en stor, mektig organisme. Den aggressive patriotismen (som innebærer at man ikke tåler «de andre» og samtidig lyster makten helt og holdent) er blitt en psykologisk basis for hele nasjonen og en kompensasjon for mindreværdighetskomplekset hos borgerne.

Kreml-propagandaen er ikke så mye manipulering av den offentlige bevisstheten, som den er antidepressiva for nasjonen som helhet. Man forsøker å bytte ut folks følelse av menneskelig verdighet, som er trampet ned i sølen, og istedenfor kamp for egne rettigheter tilbyr dem krigen.

Et slikt samfunn trenger konstant en syndebykk, et objekt for aggresjonen. Finnes ikke det, mister man den kompenseringen av å være overlegen, som forøvrig er en falsk følelse. Det er derfor tv, denne store trøsteren for alle fornødrede og krenkede, presenterer oppløftende patriotisk propaganda vekselvis med reportasjer om stadig nye fiender av fedrelandet. Til gjengjeld kan et null av et menneske, en som ikke har noe å fare med og står nederst på samfunnsstigen, få retten til å være stolt av å tilhøre en nasjon som er bedre enn andre nasjoner, tilhøre en samfunnsgruppe som dominerer andre grupper, og fritt uttrykke en følelse av overlegenhet i forhold til de undertrykte eller forhatte.

Den statlige propagandaens rolle består i å personifisere «fiendene» og styre indignasjonen i samfunnet i den retningen som behøves for at den skal ha funksjon som lynavleder og koble et utilfreds samfunns oppmerksomhet bort fra farlige temaer over på ideologiske fantasifostre og en «grusom og ubønnhørlig fiende», oppdiktet eller dyrket fram av makthaverne selv. Det viktigste verktøyet propagandaen har i dette tilfellet blitt «stigmatisering» – en brennemerking, en fornærmelse, en frembringelse av negative skikkelser og svart PR. En allmenn hysterisk oppskruddhet som understøttes ved hjelp av massemediene, blir servert som en glad inspirasjon i folket som helhet, mens samfunnsengasjement blir byttet ut med manglende aksept av holdninger som er de motsatte av dine egne.

Et slikt samfunn støter ut de som ikke innordner seg, og disse redder seg selv ved å emigrere, enten ut av landet eller ved å lukke seg, og knuser alle som befinner seg inne i svinghjulet, men likevel får sine forbitrede og forherdede innbyggere til å rotte seg sammen. Dette samfunnet står nokså støtt overfor politiske svingninger, til tross for økonomiske og kulturelle kriser. De trues følgelig verken av at makthaverne skiftes ut, eller at det kommer alvorlige reformer. Dessverre er de så godt forberedt som det går an, både til diktatur og til krig.

Oversatt fra russisk av Marit Bjerkeng.

¹ Ordet rocka (toska) rommer en kombinasjon av savn, lengsel, håpløshet, vemod og oppgitthet.

Medstudenter rapporterte inn OLESIA KRIVTSOVAS krigskritiske innlegg til myndighetene.

«Jeg tror jeg føler hat

for fedrelandet mitt»

↑ På veien spurte jeg meg selv: Er jeg virkelig så farlig at jeg må legges i håndjern, skriver Olesia Krivtsova i dette essayet.

NAVN: Olesia Krivtsova

ALDER: 20 år

YRKE: Student

FRA: Belgorod og Severodvinsk, Russland

NÅVÆRENDE BOSTED: Vilnius, Litauen

FØR TENKTE JEG IKKE så ofte på hva et fedreland er og hvorfor man må elske det. Det er som om dette er helt grunnleggende for ethvert menneske: å elske sitt fedreland. Gjør du ikke det er du et utskudd på samfunnet, et annenrangs menneske eller noe annet ubestemmelig, siden du ikke har noe eller noen å kjempe for. Det er overhodet ikke viktig hvem du er eller hva du jobber med, hva dine politiske preferanser er, om du støtter Putin, eller om du vet forskjell på et autoritært og et totalitært regime – alle skal elske. Så også jeg elsket Russland. Jeg trodde at jeg elsket.

Ordet «fedreland» kan bety forskjellige ting. Det «lille fedrelandet» er de stedene jeg ble født og vokste opp: Belgorod og Seve-rodvinsk. Dette avleirer seg i hukommelsen og er «utgangspunktet» for ethvert menneske, og er dermed hjemlandet, fedrelandet. Men det finnes også det «store fedrelandet», og det er landet eller området der du uhindret kan studere, jobbe, skape eller bare leve. Dette er kulturen du har vært en del av siden fødselen, og språket du snakker med omverden på. Det er nok dette man burde elske.

Men denne kjærligheten kan likevel ikke være blind. Relasjoner må jobbes med, de må bygges – partnere må verdsette og forbedre hverandre. Denne tilliten som dannes i en relasjon, skaper kjærlighet.

Den russiske poeten Fjodor Tjutsjev skriver i et kjent dikt at Russland ikke kan forstås med fornuften, «på Russland kan man bare tro». Men man kan slett ikke «bare tro» på Russland. Det er derfor mennesker som bryr seg om sitt fedrelands skjebne, kritiserer den politiske og sosiale utviklingen i landet. Særlig når dette landet begår forbrytelser.

Min kjærlighet kom til uttrykk som et ønske om å studere i dette landet, skaffe meg en bolig her, trosse sensuren, hjelpe politiske fanger, delta på demonstrasjoner, stifte familie, ta vare på naturen og yte det kriminelle Putin-regimet motstand. Men fedrelandet mitt svek meg.

Jeg heter Olesia Krivtsova og jeg er en politisk fange. Det er vanskelig å si når det hele begynte, men vi kan forsøke oss med «Seiersdagen» 9. mai 2022. Da protesterte jeg offentlig for første gang. Det var nok den forferdelige, gryende følelsen av urettferdighet og kanskje til og med hat, som styrte meg.

Russland feirer 9. mai som «Seiersdagen». Dette er en festdag tilegnet slutten på andre verdenskrig, og det er en av flere dager som hedrer Russlands krigerske ære. Jeg mislikte denne dagen allerede før Russlands fullskalainvasjon av Ukraina. År etter år kunne man se den samme ubehagelige forestillingen: På den ene siden Putins militærparader der det ble brukt enorme ressurser fra det føderale budsjettet. På den andre siden fattige veteraner som ble hilst med portretter av Putin og i beste fall 10 000 rubler (1300 norske kroner). Men denne gangen var «festdagen» spesiell, dette var en festdag som feiret seieren i krigstid.

9. mai dro jeg og to venner ut og klistret opp løpesedler om veteraner fra andre verdenskrig som hadde dødd under Russlands fullskalainvasjon av Ukraina i 2022. Vi trodde denne protestaksjonen ville være ufarlig, men allerede neste dag ble vi alle tre oppsøkt hjemme av «Senter for bekjempelse av ekstremisme» som fungerer som politisk politi i Russland, og tatt med til politistasjonen. Der vi ble tvunget til å be om unnskyldning foran →

“ Det var nok den forferdelige, gryende følelsen av urettferdighet og kanskje til og med hat, som styrte meg.

kamera, og vi måtte love at vi skulle oppføre oss «pent» i framtiden: Vi skulle slutte med opposisjonelle protester og antikrigs-virksomhet. Jeg kom heldig fra det: jeg ble idømt forelegg for å ha diskreditert den russiske hæren, og fikk en bot på 30 000 rubler (3800 norske kroner). Etter denne boten begynte jeg å bli engstelig. For om man bryter denne lovparagrafen flere ganger, kan det bli reist tiltale. Men tilbakeholdenheten varte ikke så lenge.

Straffetiltakene jeg ble utsatt for, tvang meg jo faktisk til å tie. Jeg sluttet å bruke sosiale medier, å snakke om krigen med venner, jeg sluttet til og med å gå på universitetet. Frykten for å havne i en lignende situasjon og bli stilt til strafferettslig ansvar, hemmet meg og hindret meg i å føre et normalt liv. Men krigen i Ukraina fortsatte.

Hver dag fulgte jeg taust, uten å kommentere, krigsforbrytelsene den russiske hæren begikk på Ukrainas territorium: Raseeringen av Mariupol, folkemordene i Butsjja og Irpen, beskyntingen av sivil infrastruktur, at hundrevis av fredelige innbyggere døde. Alt dette var for meg uvirkelig, urettferdig, forferdelig og amoralsk. Hver gang måtte jeg spørre meg selv: «Hvordan kan de samme menneskene som er stolte over at forfedrene beseiret nazismen, selv ha blitt nazister og krigsforbrytere?».

En dag i august 2022 holdt jeg ikke lenger ut å være taus. Jeg viderepostet et innlegg om ødeleggelsen av ukrainsk infrastruktur på Instagram-stories. Fra da av forsvant redselen, og jeg uttalte meg om krigen i Ukraina nærmest hver eneste dag. Det er frykten som hemmer det russiske samfunnet. Det er ikke bare barn som er redde. For det er fryktelig å miste posisjonen sin, jobben, leiligheten man har lånt penger for å kjøpe, familie og venner. Det er skremmende å havne i fengsel for en «forbrytelse» ingen forstår hva er. Denne frykten er ikke oppspinn, den er helt reell. Dette ledet meg videre til tanken: «Hvem forbyr dem dette?» Hvem forbyr makthaverne å begå overgrep, gjøre akkurat som de selv vil? Flå folk til skinnen, kaste dem i fengsel, drepe dem? Hvem hindrer dem? Spørsmålet er retorisk, men det er skremmende. Jeg greide å overkomme redselen og begynte å snakke. Slik fortsatte det fram til desember 2022.

Det var en helt vanlig morgen for en helt vanlig student. Jeg hadde lest til eksamen på universitetet hele natta og jeg var veldig trøtt. Etter å ha fulgt mannen min, Ilja, på jobben, bestemte jeg meg for å ta en pause fra studiene og ringte moren min. Vi rakk å fortelle hverandre om planene for dagen før samtalen uventet ble avbrutt av lyden av en dør som åpnet seg. Det skulle bli lenge til neste gang jeg kunne snakke med mamma i telefonen.

Inn i leiligheten vår trengte det seg ukjente menn som ropte: «Ned på gulvet, tispe!» Jeg greide ikke å reagere og ble bare stående uten å si noe inntil en av dem tok telefonen min der mamma fortsatt var i andre enden. Siden jeg var helt lamslått og ikke forsto hva jeg skulle gjøre, ble jeg lagt i gulvet med makt. Det neste jeg så var en batong i hånda på en av mennene fra FSB. Jeg må innrømme at jeg trodde de ville drepe meg, men snart ble jeg fortalt at det var reist tiltale mot meg. Livet mitt ble delt i et før og et etter.

Etter ransakingen dro jeg til politistasjonen for å bli avhørt. Det viste seg at det var reist to tiltaler, en for å ha «rettferdiggjort terrorisme» og en for «gjentatte ganger å ha diskreditert hæren». Begge sakene var reist på grunnlag av det jeg hadde postet i sosiale medier. Da jeg hørte det, skjønnte jeg at jeg ikke

kom til å bli satt fri på en stund. Tiltalen om å ha «rettferdiggjort terrorisme» var alvorlig og kunne gi meg inntil sju års frihetsberøvelse, den andre tiltalen hadde en strafferamme på opptil tre år. Til sammen ble det ti års frihetsberøvelse.

Ved politistasjonen der jeg ble avhørt, ventet moren min. Hvordan hun greide å finne meg, var en gåte, for det siste hun hadde hørt var at FSB-mannen la meg i gulvet. Jeg brøt ut i glede når jeg så henne, mamma ble en solstråle i dette mørke, undertrykkende og onde kongeriket. Jeg fikk ikke snakke med henne lenge, men hun ga meg litt vegansk mat, og jeg kunne samle meg. Det finnes ikke ord for hvor mye lettere møtet med mamma gjorde denne forferdelige dagen, jeg er veldig glad i henne.

Videre fulgte alt den vanlige russiske oppskriften på undertrykkelse: Jeg ble holdt innelåst i to døgn i påvente av varetektsdommen (dette er dommen som bestemmer hvor man skal være mens man venter på straffesaken). Etter å ha delt celle med mordere i to dager, ble jeg fraktet til rettsmøtet ledsaget av åtte politifolk. På veien spurte jeg meg selv: «Er jeg virkelig så farlig at jeg må legges i håndjern?» «Skammer de seg ikke over jobben sin, eller tror de faktisk at jeg er terrorist?»

I rettsbygningen ventet mine egne på meg: Slekt, venner og journalister. Det lokket smilet fram og fikk meg til å glede meg over livet til tross for at jeg satt i bur og ventet på en hard rettslig dom. Jeg rakk å møte blikket til hver og én av dem og se deres omtanke, jeg fikk takket for støtten og kunne til og med le litt.

Retten avsa en ganske mild dom. Jeg fikk bare forbud mot å bruke telefon, internett og posttjenester. Så dro jeg hjem.

Hjemme tenkte jeg mye over det som hadde skjedd, og på at det var medstudenter som hadde skrevet angivelser mot meg. Å ta det innover seg var ganske avskyelig, for mange av dem som sto på tiltalens vitneliste kjente jeg personlig, og vi hadde aldri vært i konflikt. Da jeg skjønnte det avskyelige i det som hadde hendt, snek en overraskende og skremmende tanke seg inn på meg.

I mange land er studentene en av de mest oppegående og tenkende gruppene av samfunnet: De studerer, tenker og holder på med vitenskap, de utvikler sivilsamfunnet og kjemper for demokrati og egne rettigheter. De organiserer streiker og til og med revolusjoner.

Men jeg har observert hvordan mange av de russiske studentene lukker øynene for krigen i Ukraina. De kommenterer ikke det som skjer og interesserer seg ikke for nyhetene. De driver med aktiviteter, de organiserer studentkonkurranser, aksjoner og arrangementer som ikke angår resten av samfunnet. Denne «aktivismen» er det vanlig å anse som nyttig. Men det er en søt løgn. Mange avgangsstudenter jeg kjenner sier at det bare var bortkastet tid. Resten av studentene jeg har møtt er angivere og fascister som støtter krigen i Ukraina. De samarbeider til og med aktivt med FSB og angir folk som er uenige med dem. Jeg holdt på å kaste opp av denne tanken nesten hver eneste dag, men det var ingen steder å gå – jeg var nødt til å forberede meg til rettssaken og til å stå opp for mine rettigheter.

Det ble ikke så lenge jeg satt hjemme med pålagte kommunikasjonsbegrensninger. FSB kjøpte togbilletter i mitt navn, og det ble påskuddet for nok en arrestasjon. Kjeltringene anholdt meg rett på gata og tok meg med til den samme politistasjonen jeg hadde vært før.

“ Vi ble tvunget til å be om unnskyldning foran kamera, og vi måtte love at vi skulle oppføre oss «pent» i framtiden.

“ Etter å ha delt celle med mordere i to dager, ble jeg fraktet til rettsmøtet ledsaget av åtte politifolk.

↑ Alle mine nærmeste hadde innsett nivået av vanvidd og lovløshet i FSB, skriver Krivtsova som nå har flyktet fra Russland.

Jeg forsto ikke hva som skjedde, fikk panikk, men jeg forholdt meg rolig. Alt gjentok seg: Nok en gang satt jeg på celle med mordere, nok en gang ble jeg ført til rettsmøtet ledsaget av politifolk. Denne gangen så jeg ingen støttende smil blant de fremmøtte. Alle mine nærmeste hadde innsett nivået av vanvidd og lovløshet i FSB. Selv om advokaten min og jeg greide å bevise at jeg ikke hadde medvirket til kjøp av billetten, ble jeg dømt til hjemmesoning. Ikke en eneste av de fremmøtte til rettshøringen trodde på retten, for hele saken var fabrikkert av FSB, og jeg skulle sendes i fengsel og vente på dommen der. Men så skjedde det et mirakel.

Hjemmesoningen ble en ny prøvelse i livet mitt. På den ene siden hadde jeg hele tiden mamma og søsteren min i nærheten, og jeg fikk besøk av mannen min og vennene mine. På den andre siden satt jeg fremdeles i bur, bare mellom mine egne fire hjemlige vegger. Fra dette buret kunne jeg betrakte det frie livet til alle rundt meg, mens jeg var dømt til å sitte og vente på den endelige dommen uten det minste håp om at den ville bli rettferdig. Jeg måtte ikke vente lenge, for det kom en ny provokasjon fra FSB, og jeg bestemte meg for å rømme.

Slike beslutninger tas aldri med lett hjerte, for følgene er så ubegripelig store. Det er viktig å si at valget på en måte sto mellom liv eller død, for om jeg hadde blitt værende i Russland ville jeg helt sikkert endt opp i fengsel. Etter å ha tenkt meg om begynte jeg å forberede meg på flukten fra Russland og vente på dag X.

Om dagen kom. I hysteri og sjokk pakket jeg de siste tingene ned i ryggsekken og gikk ut av døra med fotlenka på. Med meg tok jeg noen tøyskift, maskeringsutstyr, legitimasjon og noen kort som mine nærmeste hadde tegnet til meg. Av sikkerhetshensyn kan jeg ikke gå i detalj om reiseruta, men jeg vil gjerne dele den spesielle følelsen. En av byene jeg reiste gjennom under flukten

var Moskva. Det er litt spesielt at jeg så sentrum av Moskva for første og siste gang nettopp under disse omstendighetene. Jeg synes Moskva var uvanlig vakker.

16. mars 2023, etter fire dager på reise, kom jeg til Litauen, til Vilnius, og fremdeles befinner jeg meg i dette merkverdige landet. Hva jeg følte da jeg krysset grensen, husker jeg bare vagt. Det var helt klart glede og stolthet, det var takknemlighet og eufori. Dette var følelsen av frihet. Men eufori går som kjent raskt over.

Slik ble det. Nå er jeg i frihet, men lengselen etter mine nærmeste og hatet til staten i hjemlandet mitt, går ikke over. Hver dag drømmer jeg om å møte mamma og søsteren min, jeg vil så gjerne se bestemor som har kreft i siste stadium. Alt det kjæreste jeg eide, har staten tatt, den staten jeg var borger av. Alt det kjæreste jeg eide, har mitt fedreland Russland tatt fra meg.

Et fedreland er jo ikke presidenten og regjeringen, et fedreland er ikke noen stat. Men vil jeg kunne tilgi fedrelandet mitt? Vil jeg noen gang kunne vende tilbake?

Jeg vil gjerne avlutte betraktningene mine med å sitere den politiske fangen Alla Gutnikovas tale på sitt siste rettsmøte:

«Husk at redselen spiser opp sjelen. Husk karakteren hos Kafka som så at «det i fengselsgården var blitt satt opp galger, ved en feiltakelse tenkte han at det var for ham, og snek seg ut fra cella om natten og hengt seg.» Vær som barn. Ikke vær redd for å spørre (deg selv og andre) om hva som er godt og ondt. Ikke vær redd for å si at keiseren ikke har klær på. Ikke vær redd for å rope ut eller briste i gråt. Gjenta (for deg selv og for andre): $2 + 2 = 4$. Svart er svart. Hvitt er hvitt. Jeg er et menneske, jeg er sterk og modig. Vi er sterke og modige. Frihet er en prosess, og i løpet av den utvikler du vanen å bli utilgjengelig for slaveri.»

Oversatt fra russisk av Dina Roll-Hansen (MNO).

fred

Filter Nyheter har tidligere skrevet om hvordan PETER IVANOV ble banket opp etter å ha publisert en artikkel om en nasjonalistisk demonstrasjon til støtte for Russlands okkupasjon av Øst-Ukraina. I dette essayet skriver 21-åringen om hvordan myndighetene i ni år har bombardert den russiske befolkningen med propaganda.

er

Foto: Sota

Krig

NAVN: Peter Ivanov
ALDER: 21 år
YRKE: Journalist i Sota, et uavhengig russisk nyhetsnettsted
FRA: St. Petersburg, Russland
NÅVÆRENDE BOSTED: Tbilisi, Georgia

«KRIG ER FRED, frihet er trelldom, uvitenhet er styrke» heter det i George Orwells dystopi «1984».

Kanskje denne boka er science fiction for dere, men i hjemlandet mitt er dette virkeligheten.

Dette sitatet oppsummerer det folk tror på i Russland for tiden: Man angriper naboen vår for å oppnå fred, man setter journalister og opposisjonelle i fengsel for å sikre frihet, man fjerner de uavhengige informasjonskildene for å gjøre landet sterkere.

«1984» er i praksis forbudt i Russland. Riktignok kan man få kjøpt boka i butikken, men hvis man rettet oppmerksomhet mot den, kan man bli arrestert av politiet.

I den lille russiske byen Ivanovo ble en innbygger arrestert fordi han delte ut George Orwells bok gratis. Han ble anklaget for å «diskreditere den russiske hæren».

Det har ikke alltid vært slik. For et par år siden bodde jeg i et land der folk trodde krig var det aller verste som finnes på jord, og at en reprise på grusomhetene fra andre verdenskrig, var helt utillatelig. Jeg vil nå forsøke å rekapitulere det som har skjedd gjennom første år av krigen, slik jeg har observert det.

HELT UVIRKELIG

Ingen ønsket 24. februar 2022 velkommen. For oss var krigsutbruddet, som i Russland omtales som «en militær spesialoperasjon», et sjokk. Jeg skulle studere denne dagen. Jeg gikk på forelesning på universitetet, men undervisningen gikk trått. I en av timene ble vi bare sittende og diskutere det som hadde hendt. Og glemte undervisningen.

Ingen trodde Russland kom til å angripe Ukraina. Noen uker før invasjonen gjorde jeg en rundspørring i sentrum av St. Petersburg, en av de største byene i Russland.

Spørsmålet var enkelt: Tror du Russland vil angripe Ukraina. Alle mente at dette med mulighet for krig var kjernen i den vestlige propagandaen. Derfor var det som om noe gikk litt i stykker i folks virkelighetsoppfatning i det krigen brøt ut. De russiske makthaverne begynte å bygge opp russernes virkelighetsbilde på nytt. Og dyttet på dem meninger som var nyttige for makthaverne.

Å TENKE UT EN FIENDE

Det var påkrevet å komme opp med en forklaring på hvem man slåss mot og hvorfor. I sin første tale til Russlands innbyggere, var ikke Vladimir Putin i stand til å forklare noe som helst. Senere begynte propagandaen å gjøre talene hans bedre.

De to første årsakene til spesialoperasjonen som ble nevnt var «avnazifisering og demilitarisering» (å befri landet fra fascistene og tilintetgjøre alle våpen). Fascisme er et triggerord for russere. Alle har en slektning som kjempet mot fascistene under andre verdenskrig. Alle i Russland blir innprentet fra barnsbenet at fascisme er det største av alle onder som finnes i verden. Derfor var det å sette merkelappen «fascist» på hele landet så vellykket da Ukraina skulle presenteres som fienden.

Er ukrainere fascister? Selvsagt er de ikke det. Påstanden lyder merkelig for de fleste russere siden nesten alle har slektninger og venner i Ukraina, eller de har selv vært der.

Hvordan skulle man så bevise at det var fascister der? For å få det til, måtte det russiske regimet stenge enhver mulighet for å skaffe alternativ informasjon og til å uttrykke sin egen mening.

↑ Dmitrij Silin ble arrestert, siktet for å «diskreditere den russiske hæren», fordi han delte ut George Orwells bok gratis på gata. Foto: Sota

Å FORBY ANDRE MENINGER

- For å si «Nei til krig»: Arrestasjon, bot eller fengsel.
- For å si «Det er ikke fascister i Ukraina»: Arrestasjon, bot eller fengsel.
- For å si «Russland skyter på sivile»: Arrestasjon, bot eller fengsel.

Myndighetene har ingen problemer med å forklare slike absurde arrestasjoner. Russland fører jo ingen krig. Russland driver en «militær spesialoperasjon». Derfor er det forbudt å kalle det som skjer i Ukraina for krig. Dette finnes det en lovfestet straff for.

Alle som har gitt uttrykk for en mening om denne krigen som skiller seg fra myndighetenes syn, er blitt straffet, og dermed er alle som har hatt lignende antikrigstanker redde for å fortelle andre hva de tenker. På denne måten oppstår sensur: Ved å få uavhengige medier stengt, få folk fengslet og la motstandere av krigen reise.

Dette er en av grunnene til at det nå knapt sees protester i Russland: De som kunne reise, er reist, og de som ikke kunne reise er redde for å demonstrere. Skjønt protester finnes likevel.

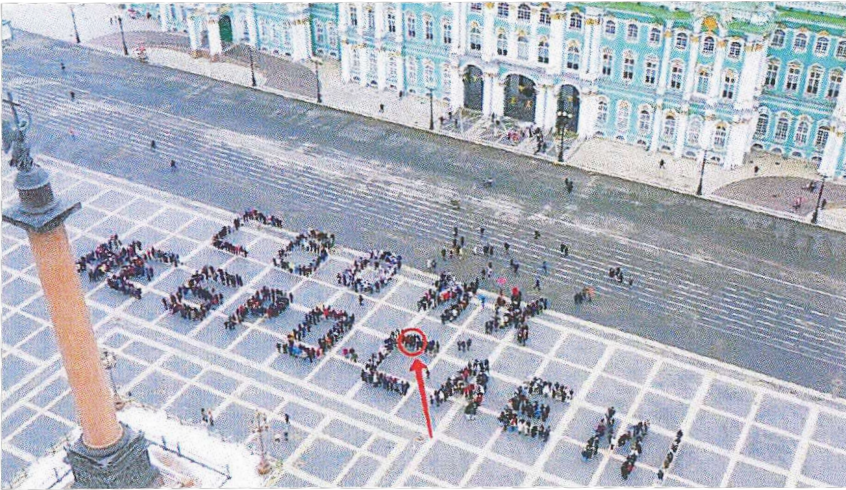
Folk i Russland aksjonerer regelmessig mot krigen, men de blir umiddelbart arrestert eller bøtelagt:

- Izjevsk: En ung mann stilte seg opp med en plakat der det sto «gi meg en klem om du er imot krig». Retten ga ham 30 000 rubler (4000 norske kroner) i bot. Dette regnes som en god månedslønn i en russisk provinsby.
- Kazan: En ung jente fikk 30 000 rubler i bot for et papirark der det stod «Vi har tiet lenge nok».
- Moskva: En student ble arrestert for en plakat med «Nei til krig».

I løpet av 2022 ble det totalt gjort 4000 domfellelser for «diskreditering av hæren».

Totalt beløp bøtene for antikrigsprotester seg til 150 000 000 rubler (rundt 18,5 millioner norske kroner). Det ble farlig å uttrykke sin mening om krigen. De som hadde et avvikende synspunkt, unnlot rett og slett å si noe om det lenger.

Slik er det fremdeles. I Russland er det millioner av mennesker som ikke støtter krigen, men de tør ikke si det de mener. Ikke alle er rede til å sette sin frihet og vante liv på spill ved å gjøre et par publiseringer i sosiale medier, delta i demonstrasjoner eller andre former for protest.

← På et nasjonalistisk russisk arrangement måtte deltagerne danne slagord til støtte for Russlands okkupasjon av Ukraina. Pila viser hvor Ivanov sto.

De fleste ønsker bare å leve, og det kan man ikke klandre dem for.

Offentligheten er rensert for protester. Motstanderne av myndighetene tier eller er reist, og tilhengerne av de russiske makt-haverne gjør stadig mer av seg. I barnehager, på skoler, høyskoler, universiteter, på fabrikker og arbeidsplasser har man begynt med politisk skolering. Av både barn og voksne. De som tidligere ikke har interessert seg for politikk eller hatt noen klar oppfatning, absorberte lett myndighetenes syn: Ukraina er fascister og vi skal hjelpe Donbas.

Å VÆRE SOM ALLE ANDRE

Det finnes ikke noe alternativt syn. Motstanderne av krigen tier, fordi de er redde for å si noe.

Samtidig forteller myndighetene om krigen mot fascismen, på jobben fortelles det om krigen mot fascismen, på skolen fortelles det om krigen mot fascismen, og på gata henger plakater med krigerske slagord som «Vi lar ikke våre egne i stikken» og bokstaven Z. Mannen i gata får inntrykk av at alle rundt ham støtter krigen. Og han ønsker ikke å skille seg ut fra flertallet. Han vil være som de andre. Og da må man jenke seg.

Å støtte krigen i Ukraina for å være som alle andre er ingen fast overbevisning. Folk gjengir bare det propagandaen sier. Her kommer et eksempel:

I april 2022 lot jeg som jeg var en frivillig og gikk på tv-aksjonen «For en verden uten nazisme». Dette var en stor aksjon til støtte for krigen i Ukraina. Jeg laget en reportasje om aksjonen, og i den forbindelse kunne jeg intervju ungdom som frivillig hadde dratt på arrangementet.

Noen ungdommer deltok for å få effekter som hettegenser og en takk fra myndighetene i byen.

Andre ungdommer kom av «politisk overbevisning». Blant disse var to jenter.

Jeg spurte disse to jentene om hvorfor de støttet krigen. Svaret var enkelt og greit: «Soldatene våre er der, derfor støtter

vi krigen.» De var overbevist om at Russland var blitt angrepet, og at man derfor måtte forsvare landet sitt. Da jeg sa at det var Russland som hadde angrepet, ble de to jentene svar skyldig.

ZOMBIFISERING OG BOMBARDERING MED PROPAGANDA

Men like fullt – folk tror på at Russland ikke slåss mot ukrainerne, men at man gjennomfører en spesialoperasjon mot fascistene. Hvordan kunne myndighetene oppnå noe slikt på bare ett år? 1) Fordi de bombarderer befolkningen med propaganda, og 2) fordi denne bombarderingen ikke bare har foregått i ett år, men i ni.

Ukraina har vært et tilbakevendende debatttema i de statlige mediene. For eksempel har man på tv-kanalen «Rossia-1» i det politiske debattprogrammet «60 minutter» siden 2014 regelmessig diskutert situasjonen i Ukraina og invitert ukrainske eksperter, statsvitere og journalister. Stort sett har disse gjestene sluttet seg til det prorussiske synet (støttet russiske myndigheter). Debattene har vært vinklet slik: I Ukraina er alt ille, regimet der er kriminelt og russere blir undertrykt og forfulgt hver eneste dag.

På et tidspunkt gikk noen andre russiske programledere ut og sa at russere var lei av de evinnelige debattene om Ukraina. Da svarte programlederen i «60 minutter», Jevgenij Popov, at «om ikke vi tar debatten, vil snart Natos soldater ta den i vårt sted».

Da krigen brøt ut, diskuterte man plutselig utelukkende Ukraina i alle tv-kanalene. Overalt ble det sagt at det var fascister der, og at Russland reddet sine egne innbyggere i Donbas, og at krigen som pågikk ikke var rettet mot Ukraina, men mot et samlet Vesten. De statlige tv-kanalene endret seg på den måten at nesten alle underholdningsprogrammer forsvant fra eteren. Tilbake var bare politiske talkshows, der man snakket om Ukraina.

Analyser viser at sendeflatene med politisk innhold økte med 80 prosent. I den viktigste statlige tv-kanalen «Første kanal» økte sendetiden med politisk innhold med 128 prosent.

På denne måten er vi kommet dit vi befinner oss nå. Alternativ informasjon er forbudt, propagandaen er intensivert, overalt snakkes det om krigen og man blir innprentet meninger som er hensiktsmessige for myndighetene. Om du oppholder deg en tid i slike omgivelser, om så bare i en måned, vil også du begynne å tenke at ikke alt er så entydig i denne krigen.

Folk i Russland hører på myndighetene, de stoler på dem, selv om de ikke bestandig forstår dem. De fleste prøver å jatte med, si seg enig i noe, men distansere seg.

Oversatt fra russisk av Dina Roll-Hansen (MNO).

“ De som tidligere ikke har interessert seg for politikk eller hatt noen klar oppfatning, absorberte lett myndighetenes syn: Ukraina er fascister og vi skal hjelpe Donbas.

Darja (31) hjelper russiske soldater med å desertere: – Noen av dem skyter seg selv i foten

På militærpsykiatri, ved fronten i Ukraina og i byer over hele Russland: I hemmelighet blir mobiliserte soldater guidet av DARJA BERG til å gjøre Putins hær stadig mindre.

NAVN: Darja Berg
ALDER: 31 år
YRKE: Drev tidligere egen bedrift. I oktober 2022 stiftet hun menneskerettsorganisasjonen Idite Lesom sammen med broren
FRA: St. Petersburg, Russland
NÅVÆRENDE BOSTED: Tbilisi, Georgia

– VI FÅR INN mange saker som den ... Men det er vanskelig å skyte seg selv i foten. Du må vite hvordan du gjør det riktig, hvis ikke kan du dø. Noen av soldatene skyter på hverandre, slik at de blir sendt på sykehus. Der er det lettere å desertere.

Det forteller russiske Darja Berg (31) når hun møter Filter Nyheter i Oslo. I juni var hun i byen for å delta på et seminar med andre russiske dissidenter og journalister i regi av Fritt Ord. Berg er medstifter av menneskerettsorganisasjonen Idite Lesom, der hun leder avdelingen for avlastning og evakuering.

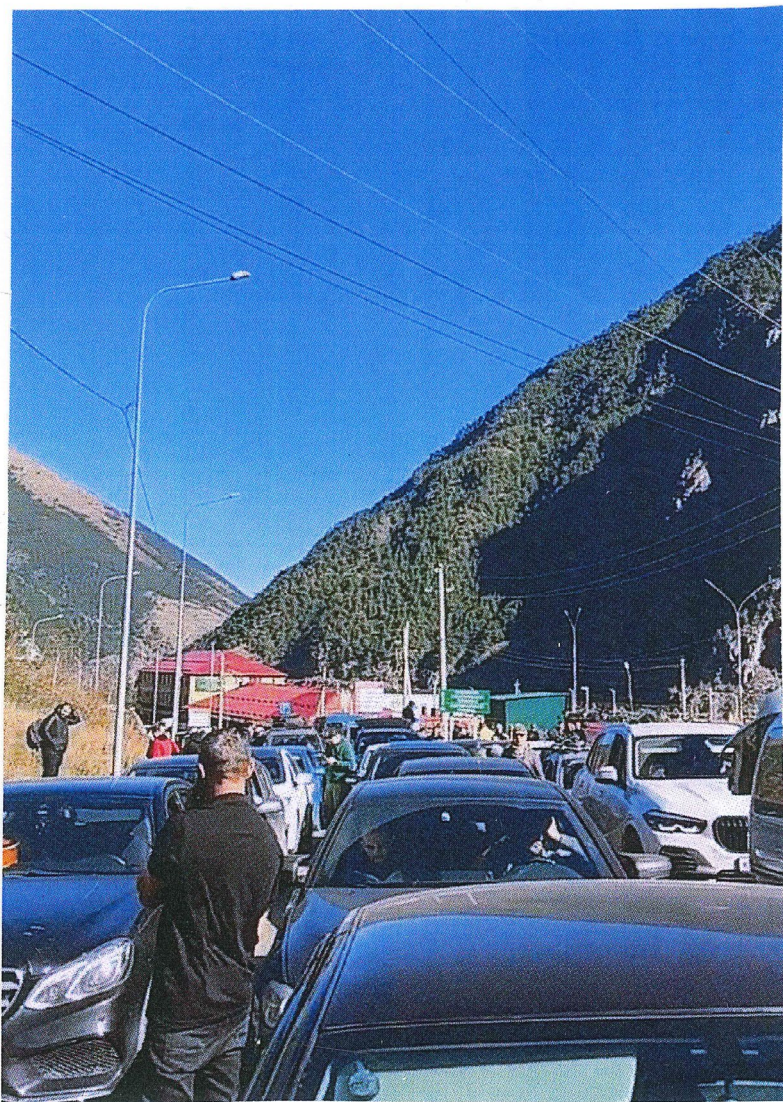
Navnet på organisasjonen har dobbel betydning. Det kan oversettes til «dra til skogs» – om soldatene som gjemmer seg fra militærtjeneste – men er også et russisk uttrykk i retning av «dra til helvete» – en hilsen til Russlands president Vladimir Putin.

Foreningen ble stiftet som en reaksjon på Putins massemobilisering av 400 000 nye rekrutter til Ukraina i september i fjor.

BLE KONTAKTET FOR RÅD

Før drev Berg et eget selskap, men hun flyttet til Georgia rett etter fullskalainvasjonen i fjor på grunn av sitt antikrigsståsted.

Da Putin sendte ut et dekret om massemobiliseringen, skrev hun flere kritiske blogginnlegg mens den pågikk. Det gjorde at flere fortvilte russere tok kontakt med henne, og ba om råd for hvordan de kunne slippe unna innkallingen. Sammen med broren, i det som var en ganske spontan beslutning, ble dermed foreningen Idite Lesom til. →

↑ Lange bilkøer hopet seg opp ved grensa til Georgia da Putin varslet massemobilisering i fjor høst. Videoskjermbilder: Privat

Det nye initiativet hjelper «dem ingen bryr seg om», sier Berg: Nymobiliserte russere og soldater i frontlinja.

Foreningens frivillige sørger for at ferske rekrutter aldri nærmer seg den ukrainske slagmarken, og de forsøker å bistå soldater i frontlinja under det farlige fluktforsøket.

I skrivende stund har de hjulpet 10 754 mennesker. Tallet oppdateres.

RISIKOFYLT PROSESS

Å hjelpe russiske soldater vekk fra frontlinja, er det farligste de gjør – men oppgaven har topp-prioritet.

For Berg er saken enkel: For hver soldat de får ut, betyr det én mindre som dreper ukrainere.

Sjansene for å komme seg vekk er lave, og soldatene tar en stor risiko i forsøket.

– Spesialstyrker leter etter folk ved fronten som vil desertere, og tar dem med til et spesialfengsel. Der blir de etterlatt på små rom og med lite mat, et av de verste fengslene du kan se for deg, forklarer Berg.

Det betyr ikke at oppgaven er umulig, men at de må jobbe mer i det skjulte.

Hvis soldatene spør om de bør desertere eller overgi seg til ukrainske styrker, pleier Bergs kollegaer å opplyse dem om hvilke

muligheter og konsekvenser de to alternativene innebærer.

– Soldatene kan velge å overgi seg til Ukraina, men det er en komplisert prosess. Folk som forsøker å overgi seg blir skutt på.

Ofte har ikke soldatene egen telefon ved frontlinja. Hvis de har det, er det gjerne én mobil på deling med resten av troppen – og med dårlig dekning. Foreningens frivillige pleier hovedsakelig å kommunisere med soldatene via slektninger, for eksempel ved å gi tips om evakueringsruter eller hvordan de skal opptre.

– Ved fronten kan vi hovedsakelig gi støtte, råd og fortelle hvilke muligheter de har. Men det finnes egentlig ingen gode muligheter.

LETTERE Å BISTÅ FRA SYKEHUSENE

Dette er årsaken til at det er mye enklere å hjelpe soldater som har klart å komme seg på sykehus.

– Mange av klientene våre hjelpes ut fra sykehusene. Noen av dem ble skadet i krigen, mens andre skyter seg selv i foten for å komme dit, forteller Berg.

Når de har kommet seg til et sykehus har soldatene tilgang til en fungerende telefon, og de kan ta seg tid til å kartlegge neste steg.

Aviser som BBC, The New Yorker og Current Time har intervjuet noen av dem som foreningen har bistått.

FÅR HJELP TIL Å SLIPPE UNNA

I starten hjalp foreningen for det meste russere som nettopp var blitt mobilisert til krigen – enten de fikk innkallingsbrev i posten, i kollektivtrafikken eller på jobben.

I de enkleste sakene lærer de opp russerne i hvilke rettigheter de har til å takke nei etter å ha fått innkallingsbrevet. Det kan dreie seg om at de ikke må åpne døra dersom militærrekrutterere banker på døra, eller ikke å møte opp på rekrutteringskontorene.

De gir juridisk bistand, og benytter seg blant annet av automatiske «bot-er» på Telegram for å gjøre arbeidet mer effektivt.

– Folk som ble mobilisert tilfeldig på gata skrev til oss og spurte hva de kunne gjøre for å slippe å havne i hæren, de prøvde å finne ut hva de kunne gjøre. Vi snakket med mange folk som akkurat var mobilisert om hvordan de kunne slippe unna.

Til nå estimerer hun at omtrent halvparten av dem de har hjulpet har sluppet unna mobiliseringen, mens den andre halvparten har vært i krig.

– Nå, jo lenger krigen drar ut, kommer vi i kontakt med stadig flere desertører.

MENER MOBILISERINGEN FORTSETTER

Etter den store, varslede mobiliseringen i fjor høst, har Putin ennå ikke formelt kunngjort at mobiliseringen er over.

Mobiliseringen ble katastrofal for Kreml. Flere menn i vernepliktig alder gjemte seg, samtidig som det oppsto lange bilkøer langs grensa til nabolandene med folk som ville ut.

Enda verre for Putin, så endret mobiliseringen mange russeres oppfatning av krigen: Tidligere var «den militære spesialoperasjonen» noe som skjedde der borte. Brått var det ikke lenger slik:

– Folk på innsiden av Russland forsøker ikke å lage bråk. De lever livene sine, jobber og oppdrar barna. På innsiden, hvis

det ikke berører deg eller din familie direkte, gjør du ikke noe med det. Slik var det i hvert fall i starten av krigen. Først da de begynte å ta folks sønner, brødre og ekte-menn, endret det seg. Folk ble sjokkerte og vel-

“ For Berg er saken enkel: For hver soldat de får ut, betyr det én mindre som dreper ukrainere.

dig redde. Derfor skjønte vi at det var riktig tidspunkt å gjøre noe som kunne hjelpe, sier Berg.

31-åringen påpeker at mobiliseringen likevel fortsetter i det skjulte – «snikende som en slange» – men at myndighetene har endret taktikk. Den varslede massemobiliseringen opplevdes for truende på folk, tror hun.

– De har nok bestemt seg for ikke å gjøre noe såpass stort igjen, siden folk reiste fra landet. Folk likte det ikke i det hele tatt. Nå har myndighetene heller forsøkt å forklare folk alt det «positive» som kommer ut av å delta i hæren. Hvor godt betalt man får, detaljer om kontraktene. De forsøker å få det til å virke som en veldig god idé.

Hun er sikker på at så lenge krigen trenger flere soldater, må russere forvente en ny runde mobilisering. Denne gangen tror hun ikke de vil plukke opp folk på gata, som sist, men heller forsøke å rekruttere arbeidere på billige motell eller studenter på campus. Når den neste bølgen kommer eller hvor stor den blir, synes hun det er vanskelig å forstå seg på. Kanskje det blir til høsten, spør hun.

– Mobiliseringen må jo fortsette. Problemet er at de som er igjen nå ikke ønsker å verve seg inn i hæren. Da ville de ha vært der allerede. Folk er lei av det her, de vil ikke dra dit.

ASYL I HJEMLANDET

Bare en uke etter at Berg og broren stiftet Idite Lesom i Tbilisi, hadde mer enn tusen folk meldt seg opp til å bistå som frivillige, ifølge Berg.

Av sikkerhetsmessige årsaker tar de ikke inn frivillige på innsiden av Russland, fordi de kan straffeforfølges om de blir tatt. Nå er det åtte personer som jobber fast i foreningen, i tillegg til omtrent 300 frivillige.

De frivillige hjelper nymobiliserte og desertører med å finne midlertidig eller permanent asyl, både i og utenfor Russland.

Mange russere har ikke pass, noe som gjør det vanskelig for dem å forlate landet. Med russiske ID-kort kan de dra til nærliggende land som Belarus, noe som er lite aktuelt for de fleste. De kan også dra til Kasakhstan, Armenia og Kirgisistan – men i disse landene kan de bare få midlertidig opphold, noe som gjør at mange må reise tilbake.

– Hvordan hjelper dere folk med å få asyl på innsiden av Russland?

– Ikke alle ønsker å forlate landet. Vi spør dem hva de selv ønsker, og noen av dem vil være igjen på grunn av familie eller jobb. I disse tilfellene forsøker vi å finne asyl i leilighetskomplekser eller boliger i Sibir. Ved å endre bostedsadresse, blir det mye vanskeligere å finne dem. Som regel oppsøker myndighetene leiligheten der de er registrert.

– Men vi kan selvfølgelig ikke love dem trygghet om de blir oppdaget ute på gata.

FRYKTER HUN IKKE KAN FORTSETTE Å BO I GEORGIA

Etter fullskalainvasjonen mot Ukraina i fjor, tok Berg med seg familien fra hjembyen St. Petersburg til Tbilisi.

– Da vi dro i mars i fjor, visste ingen hva som kom til å skje. Kanskje ville grensene stenge. Alt det grufulle gjorde at jeg kom til et punkt der jeg måtte dra, for å ta med familien min til et trygt sted. Et sted vi kunne trekke pusten en liten stund, før vi bestemte oss for hva vi skulle gjøre videre. Men da vi dro forsto jeg at vi aldri kom til å reise tilbake. Etter at jeg begynte å dele meningene mine i sosiale medier, ble det farlig for meg å bli. Jeg ønsker ikke å havne i fengsel.

Men ettersom myndighetene har tatt stadig flere skritt mot en vennligsinnet Moskva-politikk, frykter hun at heller ikke Georgia vil kunne være et varig bosted.

STRAFFEFORFØLGES I RUSSLAND, AVVISES I EUROPA

Berg oppfordrer europeiske myndigheter til å ta imot russere som ikke ønsker å krige. Hun påpeker at det selvfølgelig ikke skal gå på bekostning av støtte til Ukraina, men mener begge deler må skje parallelt.

Etter krigen har det vært vanskeligere for russere å få opphold i de fleste europeiske land, og foreningen jobber for å åpne korridorer for dem til Europa.

– I Russland blir de straffeforfulgt, i Europa er vi redde for dem.

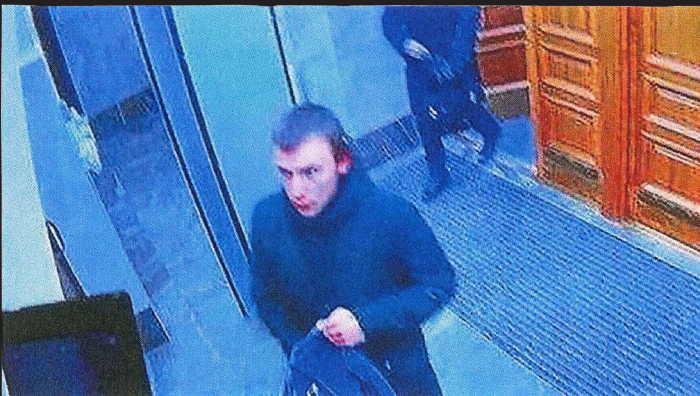
– Men de befinner seg selv på innsiden av systemet og vil bare overleve.

Tekst: Marie Lytomt Norum. Foto: Harald Klungtveit.

Prokopjeva-saken,

eller hvordan ytringsfriheten

døde i Russland

↑ Tenåringen Mikhail Zjlobitskij spengte seg selv i lufta i FSBs lokaler i Arkhangelsk. Foto: Overvåkningskamera

SVETLANA PROKOPJEVA
ville forstå årsakene bak terror-
angrepet i Arkhangelsk, noe hun
diskuterte i en radiosending og
senere i en artikkel publisert på
nett. For dette ble hun dømt for
å «rettferdiggjøre terrorisme».

NAVN: Svetlana Prokopjeva

ALDER: 43 år

YRKE: Journalist

FRA: Pskov, Russland

NÅVÆRENDE BOSTED: Riga, Latvia

NESTEN FEM ÅR har gått siden straffesaken mot meg ble satt i gang, og det er ikke lenger tungt å tenke tilbake på – det er til og med en smule nostalgisk. Hvis det hadde vært mulig, ville jeg uten betenkning ha sagt ja til å gjennomgå alt en gang til – om det bare kunne ha forhindret 24. februar 2022.

Jeg husker denne historien som nok et mislykket forsøk – et av mange – på å avverge den situasjonen som Russland nå befinner seg i. Min kamp mot det undertrykkende maktapparatet – de såkalte lovens håndhevere – handlet nemlig ikke bare om min personlige frihet (hvem bryr seg om det i det store og det hele). Det var først og fremst en kamp for ytringsfriheten, for retten til å si og mene hva man vil uten å bli straffet for det.

Vi tapte. I dag må Russlands innbyggere ikke bare betale bøter for å ha en annen mening enn den offisielle – de må betale med år av livet sitt. Staten kaster alle som erklærer sin motstand mot krigen i fengsel. For fem år siden virket dette fortsatt utenkelig.

PÅSKUDD OG FØLGER

Det hele begynte den 31. oktober 2018 da den 17-årige fagskolestudenten Mikhail Zjlobitskij gikk inn i FSB-bygningen i Arkhangelsk og utløste en hjemmelaget bombe. Han døde på stedet. Det ble også meldt om tre sårede FSB-ansatte, men uten opplysninger om navn eller andre detaljer.

Hendelsen ble definert som en terroraksjon.

Mikhail var anarkist, og før han begikk selvmord på en måte som også satte andres liv i stor fare, hadde han skrevet følgende på en anarkistisk Telegram-chat: «FSB har gått så jævlig langt over streken, fabrikkerer saker og torturerer folk, at jeg har bestemt meg for å gå til dette skrittet.»

Dette selvmordsbrevet gjorde at terroraksjonen automatisk kom inn under kategorien «politisk motivert», og dermed var jeg ikke i tvil om det skulle bli tema for neste episode i radioprogrammet mitt «Et øyeblikks opplysning» på radiostasjonen Moskvas ekko i Pskov.

Faren med politisk terror er nemlig det at det kan skje hvor som helst i landet, og ikke bare der hvor det «vanker terrorister» (som jeg sa da jeg forklarte meg for militærdomstolen et par år senere).

Jeg skrev en kort kommentar på to sider, som jeg leste opp under opptak i studio.

Hovedpoenget mitt var omtrent som følger: Når staten, ved bruk av undertrykkelse og straff, forbyr enhver form for lovlig politisk protest (mønstringer, demonstrasjoner, opposisjonspartier), har misfornøyde borgere ikke annet valg enn å ty til ulovlige, inkludert aggressive, metoder for å uttrykke sin protest. Det vil si at maktapparatet selv foster opp politisk motiverte terrorister.

«Staten, som undertrykker sine egne innbyggere, har nå fått tilbake med samme mynt. En ung mann, som bare så forbud og straff fra myndighetene, kunne ikke finne noen annen måte å formidle sin misnøye på. Brutalitets avler brutalitet. En nådeløs stat satte til verden en borger som gjorde døden til sitt argument.» →

Teksten ble publisert på PLN, en lokal nettavis i Pskov, under overskriften «Når staten blir offeret», mens radioversjonen gikk på lufta på Moskvasko i Pskov den 7. november (begge mediene tilhører det samme private medieselskapet).

Hvor mange fikk det med seg? Jeg tror ikke at engang tusen mennesker hørte radiosendingen eller leste teksten den gangen. Men at *noen* gjorde det, er helt sikkert.

I slutten av november vandret jeg formålsløst rundt på Det internasjonale medieforumet i Pskov fylke, som egentlig var et regimevennlig propagandashow. Et sted i korridorene støtte jeg på Maksim Kostikov, som er sjefredaktør for Moskvasko i Pskov. «Har du hørt at PLN har blitt blokkert?», spurte han. «Jøye meg! Hvorfor det?», sa jeg. Han svarte: «Formelt skylder de på grovt språk i kommentarfeltene, men egentlig vil de at vi skal fjerne teksten din.»

Kostikov var en av møtelederne på forumet, men nå hadde medietilsynet, Roskomnadzor, fanget hans fulle oppmerksomhet. PLN er en kommersiell nettside, og blokkering ville være drepen for bedriften. Naturlig nok valgte de, ikke uten moralske kvaler, å fjerne kommentaren min. Det hjalp ikke så mye. PLN og Ekko endte opp med bøter på til sammen 350 000 rubler (44 000 norske kroner). Men begge mediene er i det minste fortsatt i drift (de lar være å dekke krigen). Etter at Moskvasko stengte dørene nasjonalt i mars 2022, skiftet avdelingen i Pskov ganske enkelt navn.

Vi visste fra før at medietilsynet var i gang med en faktasjekk av teksten min. Etter en diskusjon med Maksim og andre kolleger hadde vi kommet fram til at tilsynet ikke ville klare å finne noe å sette fingeren på. Teksten var veloverveid og balansert, alle påstander var beviselige, og meninger var skilt fra fakta. Det var rett og slett ikke mulig å erklære den ulovlig etter lovens bokstav.

FRA FAKTASJEKK TIL RANSAKING

På samme måte resonnererte vi – «pøh, de har ingenting å komme etter» – da vi fikk vite at Etterforskningskomiteen hadde innledet forundersøkelser om mulig brudd på straffelovens paragraf 205.2 om rettferdiggjøring av terrorisme, som har en strafferamme på fem til sju års fengsel eller bøter fra 300 000 til en million rubler (126 000 norske kroner). «Jeg har ikke rettferdiggjort noe som helst», avfeide jeg alarmistene, og viste til definisjonen i lovteksten: «...med offentlig rettferdiggjøring av terrorisme menes en offentlig ytring som anerkjenner terroristisk ideologi og praksis som riktig og som noe som bør støttes og etterlignes.» Det fantes ikke spor av noe slikt i teksten min.

I desember 2018 gikk jeg helt ubekymret i avhør og forklarte etterforskeren at jeg verken hadde rettferdiggjort terrorisme, eller hadde tenkt å gjøre det, og at det faktiske formålet med teksten var en ganske annen – nemlig å forebygge lignende terroraksjoner ved å prøve å snakke maktapparatet til fornuft og få det til å innse at det er på ville veier. Jeg var sikker på at forundersøkelsene ikke ville føre fram, og at det ikke ville bli reist straffesak.

Så feil kan man ta.

«Nå skjer det likevel.» Det var det jeg tenkte klokken tolv på dagen den 6. februar 2019 da fire nasjonalgardister i skuddsikre vester presset seg gjennom den lille gangen min i leiligheten min og trengte meg tilbake med skjoldene sine gjennom to rom og inntil den aller innerste veggen.

Heldigvis stod det en stol der. Jeg sank ned i den og kikket opp på en ung etterforsker i mørkeblå uniform, som allerede hadde funnet fram papirene. «Svetlana Vladimirovna, her er beslutningen om å foreta ransaking av boligen.»

Dagen i forveien, den 5. februar, hadde Etterforskningskomiteen likevel reist straffesak om rettferdiggjøring av terrorisme.

TERRORANGREPET I ARKHANGELSK

NÅR: 31. oktober 2018.

HVEM: Mikhail Vasiljevitj (17). Studenten hadde tilsynelatende ingen forbindelse til Nord-Kaukasja, militante islamister eller separatister.

HVOR: I Russlands føderale sikkerhetstjeneste (FSB) sine lokaler i Arkhangelsk

HVA SKJEDDE: Et overvåkingsopptak viser selvmordsbomberens spasere inn i bygningen mens han fomler med noe i en blå sekk han holder i hendene. Sekunder etter smeller det.

KONSEKVENSER: Tre FSB-soldater ble skadet i eksplosjonen.

UTTALT
BEGRUNNELSE: I forkant kalte Vasiljevitj seg en anarkist på Telegram, og skrev følgende: «Jeg tar det fulle ansvaret for terrorangrepet i Arkhangelsks FSB-bygning. Årsa-

ken, det som får meg til å utføre denne handlingen, er statens undertrykkende politi, undertrykkende lover, statlig propaganda og mye mer». Han skrev også at «FSB fabrikkerer saker og torturerer folk».

POLITISKE
KONSEKVENSER: Terrorangrepet ble gjenstand for polemikk mellom makthaverne og opposisjonen. Guvernøren i Arkhangelsk, Igor Orlov, beskrev det som at «destruktive krefter» sto bak, og at opposisjonen og deres demonstrasjoner måtte ta en «del av skylda». Opposisjonsleder Aleksej Navalnyj utfordret myndighetenes narrativ. Han argumenterte for at makthaverne måtte ta innover seg at mange russere opplever å være i en uholdbar situasjon uten muligheter til å uttrykke politiske meninger på en konstruktiv måte.

KILDE: «Terror og beredskap i russisk Arktis» av Ingvill Moe Elgsaas ved Institutt for Forsvarsstudier (2019), *The Barents Observer* og *The Guardian*

Dagen før der igjen, den 4. februar, hadde jeg og noen av mine tidligere kolleger i avisa Pskovskaja gubernija – Denis Kamal-jagin, Aleksej Semjonov og Lev Sjlosberg – holdt en presentasjon av artikkelsamlingen vår «Russland og Ukraina – Formørkelsens dager». Det var en bok med stive permer, som inneholdt alt det vi hadde skrevet om «de små grønne mennenes»¹ (de som, ifølge Kreml, ikke var fra Russland) invasjon av Krim og Donbas i 2014. Kan det ha påvirket beslutningen om å reise straffesak? Jeg vet ikke.

Ransakingen ble fulgt av rundt ti tjenestemenn og varte hele dagen. Jeg fikk lov til å tilkalle advokat, og Tatjana Martynova kom. På veien bort meldte hun ifra til journalister om hva som foregikk hos meg. Major Bajkov fra Senter E (Det russiske innenriksdepartementets senter for bekjempelse av terrorisme og ekstremisme) var omhyggelig metodisk, gravde seg gjennom tingene mine, og beslagla datamaskiner, lagringsenheter, telefoner, papirer med utenlandske stempler og håndskrevne notater fra seminarer langt tilbake i tid. I de mange lange timene mens alt dette pågikk, stod kolleger av meg klare utenfor og ventet. Så da jeg i kveldingen ble ført ut av huset og inn i politi-minibussen for å tas med til avhør, tok de bilder og videoer som øyeblikket etterpå dukket opp i russiske og internasjonale medier.

Straffesaken mot meg var i pressens og sivilsamfunnets søkelys fra første stund, noe jeg er svært takknemlig for. Den gangen hjalp det fortsatt med publisitet. Jeg ble ikke satt i varetekt, →

↑ Lokalpolitiker Lev Sjlosberg, som også er Prokopjevas tidligere journalistkollega, arrangerte en demonstrasjon etter at politiet ransaket boligen hennes.

↑ Svetlana Prokopjeva i retten, med en t-skjorte der det står at «vi kommer ikke til å holde kjeft» på ulike språk.

¹ Eg.: Ikhtamnjetj; et nyord som er en substantivering av setningen de er ikke der [ikh tam njet], og refererer til Kremls gjentatte benektelse av russiske soldaters tilstedeværelse i Ukraina.

ikke engang husarrest, jeg ble bare ilagt forbud mot å forlate Pskov fylke. Jeg fikk utmerket, høykvalifisert og gratis rettshjelp med én gang. Advokat Tatjana Martynova ble betalt av Memorials menneskerettighetssenter. Med på laget ble også advokat Tumas Misakjan fra Senter for forsvar av mediene og advokat Vitalij Tsjerkasov fra menneskerettsorganisasjonen Agora.

Noen dager etter ransakingen organiserte Lev Sjlosberg en demonstrasjon til støtte for meg og for ytringsfriheten. På det tidspunktet trodde jeg fortsatt at saken ikke kom til å havne i retten, men at den ville bli henlagt som intet straffbart forhold.

ETTERFORSKNINGEN OG RETTSSAKEN

Det ble starten på noen lange og trøttende måneder. En tosidert tekst ble etter hvert til bunkevis med straffesaksdokumenter. For å finne ut om det fantes noe i teksten min som rettferdiggjorde terrorisme, trengte man nemlig sakkyndigrapporter. Etterforskerne bestilte sine, og vi – våre. De henvendte seg til sine velprøvde organisasjoner, som kompetansesenteret Juzjnij ekspertnyj tsentr, mens vi valgte noen av de fremste ekspertene innenfor fagmiljøet i håp om at store navn og titler skulle gjøre susen. Når jeg leste våre egne rapporter, ble jeg stolt. Når jeg leste de som etterforskerne hadde hentet inn, ble jeg fly forbanna. Totalt ble teksten min analysert ti ganger.

Alt gikk fryktelig sakte. Etter den første ransakingen og avhøret skjedde det ingenting på flere måneder. Jeg fortsatte å jobbe (vi hadde nylig lansert nettavisen Sever.Realii), drev med hjemlige sysler, dro på datsjaen (sommerboligen) med mannen og kattene, og satte grønnsaker og blomster. På sommeren ble bankkontoen min sperret. Siden jeg var involvert i en terrorsak, havnet jeg på finanstilsynet Rosfinmonitorings liste over aktive terrorister og ekstremister. Jeg kunne ikke lenger bruke bankkort, og hvis jeg hadde prøvd å selge et eller annet, ville det ha blitt inndratt.

Først den 20. september 2019 tok påtalemyndigheten ut siktelse mot meg, fram til da hadde jeg hatt status som mistenkt. I oktober fylte jeg førti år, og i den anledning (jeg husker ikke hvem som fant på det) arrangerte vi en kjempeflott solidaritetsaksjon. Jeg skrev en ny kommentar – *Sju års fengsel for en tosidert tekst* – hvor jeg fortalte om straffesaken og hva den betydde for samfunnet. Teksten ble publisert i hundrevis av ledende russiske medier.

Ytringsfriheten i Russland døde med verdighet.

«Det er umulig å vite på forhånd hvilke ord i hvilken rekkefølge som kan komme til å forarge maktapparatets sterke menn. De har stemplet en meningsytring som en forbrytelse. De gjør en person som bare har gjort jobben sin til en kriminell.»

På høsten vokste bunken med saksdokumenter enda mer. De utgjorde hele ti bind (på cirka 250 sider hver) da Etterforskningskomiteen sendte forslag til tiltale til påtalemyndigheten for bekreftelse. Men denne sendte saken tilbake til ytterligere etterforskning. Dermed ble enda to bind lagt til, inkludert nok en sakkyndigrapport.

Året etter, i 2020, gikk saken til retten. Men da hadde pandemien satt inn, og rettssaken ble derfor utsatt i et halvt år. Den begynte først på sommeren. Da kom Vestre militærdistrikts andre domstol fra Moskva til Pskov.

Forsvarerne mine gjorde alt de kunne for å få meg frikjent. En av sakkyndigrapportene våre var utført av fagfolk fra Gledis, et laug av språkeksperter som blant annet har utarbeidet metodiske retningslinjer for medietilsynet. I retten vitnet dessuten Julija Safonova til min fordel. Hun er medforfatter av den offisielle veilederen for rettslingvistisk analyse i saker som gjelder terrorisme og ekstremisme. Aktoratets sakkyndige skulle i teorien

“ Siden jeg var involvert i en terrorsak, havnet jeg på finanstilsynet Rosfinmonitorings liste over aktive terrorister og ekstremister.

↑ Svetlana Prokopjeva i regionsretten.

↑ Rettssaken mot Svetlana Prokopjeva foregikk i Pskov regionrett.

ha fulgt denne veilederen, men Julija Aleksandrovna forklarte hva de hadde gjort feil og hvordan dette tillot dem å trekke den konklusjonen som aktoratet trengte. Forsvaret fremla også bevis for at den aller siste sakkyndigrapporten, den som lå til grunn for tiltalebeslutningen, var utført i republikken Khakasia av privatpersoner uten nødvendig kompetanse. Ikke nok med det – rapporten ble oversendt med brevhodet til Universitetet i Khakasia, som kunne bekrefte at de ikke hadde noe å gjøre verken med rapporten eller med dem som hadde skrevet den.

Alle vitnene, selv de som aktoratet førte, vitnet til min fordel.

Da dommen nærmet seg, var Prokopjeva-saken blitt synonymt med «saken mot ytringsfriheten». Alle som forstod at ytringsfrihet ikke er en luftig idé, men en helt reell verdi, støttet meg. Vi gjentok om og om igjen: Man kan ikke dømme folk for meningene deres. Vi kan ikke akseptere at politimyndighetene og rettsvesenet selv bryter loven. Retten skal ikke være et simpelt haleheng til politiet. Det ødelegger staten vår.

Men faktum er at enhver politisk farget straffesak som havner i en russisk domstol, ender med fellende dom. Dette visste vi, og derfor var det bare ett spenningsmoment: Ville jeg bli dømt til fengsel eller bot?

I sluttkommentaren min i retten snakket jeg enda en gang om hvor viktig ytringsfriheten er for et sunt og velfungerende samfunn og politisk system. Jeg minnet om at staten og dens vanvittige ledere har begått de blodigste forbrytelser mot menneskeheten. Noe vi igjen ser eksempel på i dag.

«Jeg er ikke redd for å kritisere staten. Jeg er ikke redd for å kritisere politi- og rettsvesenet, og fortelle dem at de av og til tar feil. Jeg er mye mer redd for det som vil skje om jeg ikke sier ifra, om ingen sier ifra. For da blir det virkelig ille.»

I sitt avsluttende innlegg ba aktor retten om å dømme meg til seks år i straffekoloni.

ETTER DOMMEN

De avsluttende innleggene ble holdt på fredagen, og dommen skulle forkynnes på mandagen. Den helga var noen av de rareste dagene i mitt liv. Det var en merkelig blanding av offentlig oppmerksomhet og full fordypelse i meg selv. Det eneste som stod i hodet på meg var: «Tenk om det skjer. Tenk på alt jeg ikke vil få gjort.» For jeg hadde jo, til tross for rettssaken, fortsatt å legge planer framover. Nå kunne alt sammen gå i vasken.

Morgenen mandag den 6. juli 2020 tok jeg på meg komfortable klær og sko uten snøring, pakket en bag klar for fengselet, og bega meg av sted mot retten. Det virket nesten som om kollegene mine og andre som fulgte saken, på nytt innså hva som stod på spill. For da jeg nærmet meg rettsbygningen, så jeg at det hadde samlet seg flere titalls mennesker utenfor inngangen. Det var aktivister, både lokale og utenbys fra, journalister fra Moskva og St. Petersburg, og venner av meg som vanligvis ikke bryr seg om politikk. Det var åpenbart ikke plass til alle sammen i rettsalen. Flesteparten måtte stå på gata og vente på opplesningen av dommen.

Det var et dramatisk, men kort, øyeblikk. I domsavsigelser som gjelder terrorisme, leser dommeren bare opp domsslutningen, og ikke begrunnelsen. Første del var som forventet: Jeg ble funnet skyldig. Så kom det avgjørende: En bot på 500 000 rubler (67 000 norske kroner). Advokaten min Tatjana brast i gråt – av glede.

Det finnes bilder fra denne dagen: Av meg med en blomsterbukett som står sammen med advokatene mine på trappen utenfor rettslokale, og foran oss er det masse mennesker, mikrofoner

og kameraer. På et annet bilde står jeg med den samme buketten og smiler som et fjols fra øre til øre. Dette er nok noe bare en russisk borger kan forstå – at man kan føle seg lykkelig etter å ha blitt domfelt i en fullstendig oppkonstruert straffesak. Men jeg slapp jo fengsel!

I samfunnet ble straffen min tatt imot som en seier. Ingen hadde hatt forhåpninger om frifinnelse, men faren for fengselsstraff hadde vært helt reell. Det kan så klart diskuteres om det egentlig var en seier. Alle underskriftskampanjene, enmannsdemonstrasjonene (folk stod med plakater med navnet mitt på), de utallige intervjuene jeg hadde gitt, uttalelsene fra politikere og kulturfolk – ingenting hadde påvirket rettens avgjørelse, som på forhånd hadde tatt parti med aktoratet.

Eller hadde det hatt noe å si? Om ingen hadde protestert, ville jeg da ha havnet i fengsel? Jeg vet ikke. Men faktum er at vi samme dag fikk høre at en annen journalist, Ivan Safronov, var blitt siktet for landsforræderi (selv om han ikke har tilgang til statshemmeligheter). Han er nå dømt til 22 år i straffekoloni med strengt regime. Det føltes som om staten ga oss beskjed: Greit, vi slipper henne fri, men dere tar poenget.

Støtten fra samfunnet hjalp meg utvilsomt med én ting – å betale ned boten. Like etter at straffen ble forkynt, rant det inn med tilbud om å starte innsamlingsaksjoner.

Standupkomikeren Danila Poperetsjnyj gikk ut og sa at han var villig til å dekke hele beløpet. Han tok personlig kontakt med meg og bekreftet dette. Da jeg opprettet en innsamlingsaksjon på Facebook et halvt år etterpå, etter at ankesaken var over og dommen trådte i kraft, tok det bare tre timer før hele beløpet var inne.

Skulle jeg ha betalt boten av min egen lønn, måtte jeg ha spart i over tre år og lagt til side hver minste kopek (mynt i rubel).

Til sammen samlet vi inn fem ganger så mye – ikke 500 000, men 2,5 millioner rubler (339 000 norske kroner i dagens kurs). Poperetsjnyj overførte en halv million, som lovet. Resten kom fra kjente og ukjente, som spyttet i 100, 500 eller 1000 rubler hver, eller mer. Jeg betalte boten min til staten, og pengene som var igjen, overførte jeg til kontoen til Senter for forsvar av mediene, med forhåndsgodkjennelse fra de to andre organisasjonene som hadde hjulpet meg, Agora og Memorial. Samtidig pågikk det nemlig store innsamlingsaksjoner for å hjelpe arresterte demonstranter med å betale bøter, blant annet til inntekt for Agora og Memorial.

Bakgrunnen for dette var at Aleksej Navalnyj, som nylig hadde vendt tilbake til Russland etter forgiftningen, var blitt dømt til fengsel (det skjedde samme dag som ankesaken min ble behandlet i retten). Over hele landet tok folk til gatene for å støtte ham, med fare for å bli banket opp og arrestert. Dette var enda et mislykket forsøk på å stoppe det politiske forfallet i Russland.

Vi tapte. Både jeg og advokatene mine, og vi som samfunn. Russland har sunket ned i diktaturet og startet en krig som snarere kan komme til å bety slutten for Russland enn for Ukraina.

Befolkningen har mistet all forstand – i alle fall slik det ser ut fra utsiden, ettersom alle stemmene mot krigen har blitt kneblet. Nesten alle som nektet å la seg bringe til taushet, har reist fra landet, og mange russiske journalister jobber i dag i Tbilisi, Riga, Vilnius, Berlin og andre steder. Alle motstemmene som har blitt værende i Russland, sitter enten i fengsel, eller har forstummet, i frykt for å bli arrestert.

Ytringsfriheten er ikke en luftig idé. Den er vår redningsplanke, som kan hjelpe oss ut av krisen. Uten ytringsfrihet går Russland til grunne.

Oversatt fra russisk av Karin Røstad. Alle foto: Privat.

JAROSLAV PERSJIN søkte tilflukt i en bokhandel da politiet brutalt slo ned på demonstrasjoner mot Ukraina-invasjonen i St. Petersburg. Nå mener han samfunnet i Russland er delt i to.

– Folket tror ikke vi er i krig mot Ukraina,

fordi de ennå ikke forstår at

Ukraina eksisterer

Foto: Privat

NAVN: Jaroslav Persjin

ALDER: 32 år

YRKE: Historiker og gjesteforsker ved Universitetet i Bergen

FRA: Novosibirsk, Russland

NÅVÆRENDE BOSTED: Bergen, Norge

JEG VIL FORTELLE om noe av det som har skjedd i livet mitt, i et land som de siste ti årene gikk fra å benekte ideen om krig fullstendig, til å sette igang et storskala angrep mot Ukraina med en blodig invasjon. Kanskje blir det en fortelling om voksne mennesker som var så konservative at de ikke kunne se de farlige motsetningene i det de trodde på.

Noen ganger tenker jeg på sangen «Hei slave!» (Гей, славяне!). Teksten var skrevet av den kjente dikteren Jurij Entin, og lyder: «Vil du virkelig rette en kanon mot din ukrainske kone?» Budskapet var at en krig mellom Ukraina og Russland ikke er mulig. Nå synger artister denne sangen på konserter for russiske soldater.

Da Russland sendte maskerte styrker i umerkede uniformer inn på Krym-halvøya i 2014, ble jeg, som mange andre, sjokkert. Jeg er historiker, men dette året begynte jeg på mastergraden min og jobbet samtidig for en liten lokalavis som het «Ærlig talt». Jeg jobbet der ikke lenge, bare i noen få måneder, og da prøvde jeg å skrive om Krym-anneksjonens mulige konsekvenser for Russland. Allerede den gang ble jeg møtt med sensur, og jeg forsto hvordan myndighetene kontrollerer mediene.

Tidligere jobbet jeg også i en annen nettavis, «Sib.fm». I likhet med journalistene i avisa Taiga.info, kunne vi jobbe fritt og selvstendig. Men Sib.fm ble kjøpt opp av et medlem i regjeringspartiet, noe som ikke skjedde med Taiga.info. Nå er Taiga.info blokkert i Russland. Dette viser hvordan alle russiske medier er avhengige av finansiell støtte fra myndighetene, samtidig som myndighetene lett kan stenge dem ned. Det er i grunn det som skjedde med alle frie medier i 2022.

Jeg sluttet i lokalvisa Ærlig talt etter at de nektet meg å publisere en artikkel om prosessen rundt grunnlovsendringene. I artikkelen intervjuet jeg Ilja Ponomarev, den eneste representanten i den russiske Statsdumaen som stemte mot Krym-annekteringen. Allerede da var det en uskreven regel i redaksjonen at det var forbudt å omtale ham.

UNDER RADAREN

Likevel var det noe helt annet som var enda mer interessant med dette, etter mitt syn. I 2014, med unntak av Krym-annekteringen, skjedde det også en annen endring som nesten slapp helt unna offentlighetens søkelys: Nemlig at Putin tok seg friheten til å utnevne nye medlemmer til Russlands overhus i parlamentet.

Jeg fulgte med da disse endringene ble godkjent i det regionale parlamentet i Novosibirsk fylke. Før den generelle diskusjonen møttes en kommisjon som skulle avgi en faglig uttalelse om endringene. Flere menn samlet seg ved bordet, i det som lignet mer på et seminar med studenter som hadde glemt å lese den anviste teksten. Ingen stilte spørsmål, og etter en pinlig stillhet foreslo kommisjonen å anbefale endringene i grunnloven.

«I nærvær av sju medlemmer av komiteen skisserte Jurij Sjpakov dagsordenen, som besto av en sak. Møtet tok to minutter og elleve sekunder. Etter en kort presentasjon av sakens kjerne kom det ingen spørsmål eller innsigelser fra varamedlemmene, og endringsloven ble innstilt til godkjenning».

Etterpå gikk alle til storsalen i parlamentet der varamedlemmene vedtok endringene raskt, uten debatt.

Den neste diskusjonen i parlamentet skapte lengre og mer opphetede debatter. Denne handlet om konserten til Marilyn Manson i Novosibirsk. Flere av varamedlemmene, jeg telte minst ti, var svært frustrerte over invitasjonen og de forlangte at konserten ble avlyst.

NAIVE STØTTESPILLERE

For meg virket det som om parlamentsmedlemmene sannsynligvis bare var naive mennesker – ikke deltagere – i Putins konspirasjon om å etablere et diktatur. Etter hvert førte dette til at parlamentsmedlemmer med samme letthet vedtok lover som gjorde demonstrasjoner i Russland stadig vanskeligere.

Kanskje en ansvarlig person rett og slett ikke ville hatt noen sjanse til å komme inn i parlamentet?

Ytterligere to episoder gir svar på begge spørsmålene: Opprettelsen av politiske institusjoner i Russland, og veien til krig mot landet som kulturelt sett ligger nærmest oss.

NEMTSOV DREPT – WASSERMAN I STATSDUMAEN

I september 2013, da ingen kunne ha forestilt seg hva som kom til å skje i Ukraina noen måneder senere, fant et møte sted i Novosibirsk med tv-stjernen Anatolij Wasserman.

Jeg var med der, og ble overrasket over at Wasserman plutselig begynte å påstå at det ikke eksisterer et eget ukrainsk språk. På denne tiden hadde han rykte på seg som en intelligent person, og publikum lyttet til argumentene hans med glede.

Samme år, på samme sted, presenterte Boris Nemtsov, en kjent, populær og erfaren politiker, en rapport om korrupsjonen president Vladimir Putin selv har vært involvert i. Jeg deltok på dette møtet også. To år senere ble Boris Nemtsov drept, og i 2021 ble Anatolij Wasserman medlem av Statsdumaen.

KARRIEREPOLITIKERE

Statssystemet fungerer på en slik måte at det oppmuntrer til aggressive nasjonalistiske synspunkter, og er fullstendig intolerant mot kritikk av landets øverste ledelse.

Politikerne plukker opp disse signalene, og i bytte mot en karriere vedtar de lover som gjør det vanskeligere å kritisere makta.

I 2014 støttet vi fanger som satt i fengsel i to eller fire år for å ha deltatt i demonstrasjoner mot Putins tredje presidentperiode. (Nå har en av dem, Jaroslav Belousov, blitt en av de nasjonalistiske propagandistene som rettferdiggjør krigen og benekter det ukrainske folkets eksistens.)

FLERE OG FLERE HINDRINGER

På den tiden var det fortsatt mulig å arrangere demonstrasjoner, men ikke like enkelt som før 2012. Vi gikk ut i gatene og krevde løslatelse av dem som ble arrestert for å demonstrere. →

Organiseringen av demonstrasjoner var ikke vanskelig: Det var nødvendig å varsle kommunen, og så lenge torget var ledig, fikk vi tillatelse.

Over tid begynte byregjeringen i økende grad å benytte seg av ulike metoder for å hindre forsamlinger. Først satte de på høy musikk, deretter begynte de å organisere andre arrangementer på samme sted, og på grunnlag av dette avviste de søkere. I realiteten var torget folketomt.

Men det var fortsatt trygt å gjennomføre ikke-godkjente aksjoner. I 2011 deltok jeg i en protest mot nedleggelsen av en kommunal kino i Novosibirsk. Arrangøren ble kun tildelt en pengebot, som det enkelt ble samlet inn penger for. Den regionale regjeringen ble tvunget til å arrangere forhandlinger med demonstrantene, og kinoen ble reddet.

I 2014 tok titusenvis, kanskje til og med hundretusenvise, av mennesker ut i gatene for å protestere mot okkupasjonen av Krym-halvøya. Den gang var det mulig å bruke ukrainske flagg lovlig og ingen var redde. I Novosibirsk dro folk ut til monumentet til den ukrainske poeten Taras Shevsjenko. Etter det strammet myndighetene inn lovverket.

Etter 2015 har en artikkel i straffeloven, kjent under navnet til den første domfelte, Ildar Dadin, trådt i kraft. For brudd på loven om å arrangere demonstrasjoner ble han dømt til hele tre år i fengsel.

Hvert år ble demonstrasjonene undertrykt på stadig mer brutale måter. I 2017 bodde jeg i St. Petersburg. Hver gang en demonstrasjon ble kunngjort, ble det satt opp politisperringer overalt i hele sentrum.

KORONARESTRIKSJONER

I 2019 demonstrerte folk mot et forslag om å heve pensjonsalderen. Da bestemte de seg for bare å samle seg ett sted uten plakater. Igjen begynte myndighetene å arrestere folk. Jeg husker hvor dramatisk det var i byen denne dagen: Hundrevis av mennesker løp gjennom gatene i byen, etterfulgt av politifolk med skjold og køller.

Året etter bestemte Putin seg for å dra nytte av koronarestriksjoner, og han endret grunnloven slik at han kunne sitte ved makten helt fram til 2036. Allerede da gikk folk i St. Petersburg i en protestaksjon. De dannet en lang kø av mennesker som ville signere et opprop mot grunnlovsendringene. Køen strakk seg over hel kilometer.

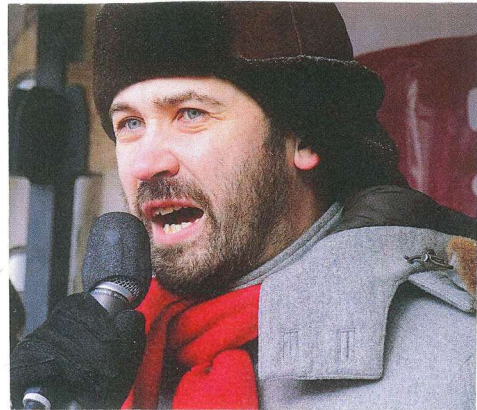
Biler som passerte langs hovedgaten i byen tutet for å vise sin støtte.

STADIG MER SNAKK OM KRIG

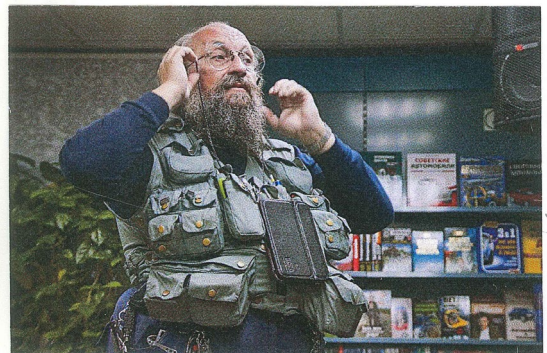
Vendepunktet kom den dagen opposisjonspolitiker Aleksej Navalnyj ble arrestert, 17. januar 2021. Jeg vet ikke hvor mange som kom ut for å protestere, men jeg husker at folkemengden fylte opp i flere av St. Petersburgs sentrale gater. Hovedgaten i byen ble sperret av folk og politi. Arrestasjonene var svært harde. Utdanningsinstitusjoner, skoler og universiteter forsøkte å finne unnskyldninger for å holde lærere og studenter igjen til sent på kvelden. Dette holdt på i flere dager.

Senatsplassen i St. Petersburg er kjent for at folk tilbake i 1825 for første gang krevde å få innført en grunnlov i Russland. En dag i 2021 ble denne enorme plassen fylt helt opp med folk, et majestetisk rop fra tusenvis av stemmer ble hørt, som på en fotballkamp. En stor mengde politikolonner var stilt opp i hærformasjoner.

Demonstrasjonene førte likevel ikke fram. I motsetning til Majdan-demonstrasjonene i Ukraina i 2013, brukte vi aldri vold

↑ Opposisjonspolitiker Ilja Ponomarev under en demonstrasjon i 2013. Foto: Bogomolov.pv

↑ I 2013 hevdet tv-kjendisen Anatolij Wasserman at det «ikke fantes» noe ukrainsk språk. I 2021 ble han medlem av Statsdumaen. Foto: Dmitry Rozhkov

↑ Den profilerte opposisjonspolitiker Boris Nemtsov, som avslørte korrupsjon i Putins nærmeste krets, ble drept i 2014. Foto: Johnny Silvercloud

“ På denne tiden slettet jeg absolutt alt på telefonen min. Noen ganger, på t-banen, sjekket politiet innholdet på mobiltelefonene til tilfeldige reisende.

↑ Den russiske aktivisten Ildar Dadin (41) var den første som ble dømt for å arrangere demonstrasjoner og hevder han ble torturert i fengsel. Foto: Dmitrij Rozhkov

mot politiet, selv om de var klare for det. Jeg overhørte politiets samtaler underveis, og de besto ikke av annet enn hat og forakt mot oss.

Dette var et år før storskala-invasjonen i Ukraina. De påfølgende månedene levde russerne, de av dem som ikke støtter Putin-regimet, i en følelse av nederlag og håpløshet. Noen måneder senere kom det nyhetsmeldinger om en stor mengde militærstyrker på grensen til Ukraina. Jo mer vi nærmet oss 2022, jo oftere var det snakk om krig.

Dette forverret en følelse av depresjon hos nesten alle jeg kjenner. Hvis masseprotester over Navalnyjs løslatelse ikke hjalp, var det ingen som forventet at det var fornuftig å protestere mot krigen.

ANTIKRIGSPROTESTER

Men 24. februar 2022 tok folk likevel til gatene. Jeg tror at en av årsakene ikke bare var det absolutt utålelige ved et militært angrep mot Ukraina, men også den absolutt hånende kynismen til propagandaen vi fikk på tv. Helt til siste dag sa nyhetsreportere at amerikansk etterretning, som spådde et angrep på Ukraina, løy, og så begynte de å hevde at handlingene til den russiske hæren var berettigede og nødvendige.

I 2022 ble antikrigsprotester spredt med en brutalitet som jeg ikke har sett noe i nærheten av i hele mitt liv. Noen mennesker på gata buet mot demonstrantene for å vise sitt hat. Nesten hver dag så jeg angrep og slagsmål på gata. Selv mellom kvinner.

I St. Petersburg kom folk til hovedgata Nevskij Prospekt fra krigens første dag. Det er umulig å si nøyaktig hvor mange som var der. Men det vi helt sikkert kan si, er at det ikke var nok.

Folk kom og gikk hele tiden, de var i små grupper. Det var vanskelig å forstå hvem som var imot krigen og hvem som bare var forbipasserende. Så snart noen begynte å si noe eller holde opp plakater, ble de umiddelbart arrestert. Noen ganger, spesielt i helgene, ble dette til store folkemengder, og i starten av mars var det en prosesjon som feide over hele sentrum. Jeg husker ikke den nøyaktige datoen, for på denne tiden slettet jeg absolutt alt på telefonen min.

Noen ganger, på t-banen, sjekket politiet innholdet på mobiltelefonene til tilfeldige reisende. Jeg var med venner, og vi gikk til oppmøtestedet. Da vi var på motsatt side av gata hvor demonstrasjonen skjedde, snakket en mann til oss og begynte å anklage dem som var der for forræderi. Han trodde tydeligvis ikke at vi

også var imot krigen. Da han forsto at de fleste rundt ham hadde motsatt syn som ham, kjappet han seg vekk. Jeg kan bare se for meg hvor sjokkert han ble da et annet tog med demonstranter som ropte antikrigsslagord dukket opp like rundt hjørnet.

SØKTE TILFLUKT I BOKHANDEL

Etter en liten stund beveget hele forsamlingen seg langs Nevskij Prospekt. Folket i fronten av demonstrasjonen tok plutselig fram plakater, og politiet gikk umiddelbart mot forsamlingen og begynte å slå til en kvinne. Jeg søkte tilflukt i en bokhandel, og inngangen ble blokkert av politiet, som forsøkte å skille demonstrantene fra hverandre. Jeg så hvordan folk ble arrestert, også folk som mest sannsynlig ikke hadde noe med demonstrasjonen å gjøre. I nesten en hel time ble inngangen til butikken blokkert, og jeg gikk ut først da hele demonstrasjonen ble spredt.

Jeg husker ikke hvor mange som ble arrestert, kanskje tusenvis. Svært raskt vedtok Statsdumaen lover om «falske nyheter» og om «diskreditering» av hæren, folk har allerede blitt dømt til fem, seks eller sju år i fengsel. Loven åpner i noen tilfeller for straff på hele femten år. Ikke bare er det straffbart å gå ut for å demonstrere, selv det å sende inn en søknad om en demonstrasjon eller å uttrykke sin private mening mot krigen kan gjøre at du blir arrestert.

DELT I TO

I mars 2023 var veggen min på sosiale medier full av innlegg som at «nå er det ett år siden jeg forlot Russland». Etter at demonstrasjonene mislyktes katastrofalt, måtte mange forlate Russland.

Russland har alltid vært delt i to, men motsetningene forsterket seg i 2022: Den ene delen er motstandere av krigen, men de er moralsk undertrykt. Den andre gruppa støtter Putins handlinger uten at de engang merker hvordan de gikk fra å være mennesker som nesten daglig viste sin kjærlighet til Ukraina, til mennesker som ikke kunne brydd seg mindre om sivile dødsfall.

Jeg nevnte at jeg tenkte på en «antikrigssang» skrevet for mer enn 20 år siden. Men det var faktisk en anti-ukrainsk sang. Hvordan foreslår denne teksten av Jurij Entin å unngå krigen? Den foreslo for at ukrainere måtte «stoppe for å dele vårt felles hjemland», som betyr «slutt å være ukrainere».

Dette folket tror ikke at vi er i krig mot Ukraina, fordi de ennå ikke forstår at dette landet eksisterer.

Det

russiske

Foto: David Frenkel/Mediazona

spørsmålet

«Følelsen av å være i et kollektivt fall, bunnløst og endeløst, berører alle jeg har snakket med i disse uendelig lange månedene», skriver MARIA STEPANOVA i dette essayet.

I MIDTEN AV mars i fjor var nesten alle innsjekkingsskranke-
ne på flyplassen Vnukovo i Moskva stengt, bortsett fra én, hvor passasjerer ble sjekket inn på fly til Istanbul. Køen var lang. Mens jeg stod der og ventet, telte jeg over alle dyreburene med hunder, katter og fugler i. Folk skulle visst ikke hjem igjen med det første. Etter passkontrollen så jeg etter et røykerom, og fant et lite avlukke, like trangt og smalt som et hundehus. Det satt en mann der fra før, og det var knapt plass til oss begge to. Han ga meg fyr og spurte: «Så hvor flykter du fra, da?»

Selv var han på flukt fra et sted nær Donetsk, og nå skulle han prøve å komme seg via Moskva til sønnen sin i England. «Vi har jammen gjort det hett for dere», sa han på russisk. «Vi skal slå dere ned i støvlene, bare vent og se».

Jeg var ikke på flukt, men snarere i fall: Jeg bevegde meg gjennom rommet der grunnen plutselig var blitt revet bort under meg. Reisen min hadde sine helt bestemte formål. Planer jeg hadde lagt for lenge siden skulle av en eller annen grunn fortsatt settes ut i livet til tross for at fysikkens lover ikke oppførte seg slik de pleide. Russland hadde startet en krig som liksom hadde fjernet alt av livets lim. Det som skjedde i Ukraina, var nå det eneste som gjaldt, alt annet var likegyldig, uten formål og mening. Tyngdepunktet hadde forskjøvet seg, og befant seg nå der bombene falt over Kharkiv og Kyiv – mens vi stadig gjorde noen rykkvise bevegelser av ren tregghet, som om verden stod stille. Men ingenting var som før. Folk hadde plutselig sluttet å sove, de grønne prikkene på sosiale medier lyste både sent om natten og på morgenkvisten, og man kunne sitte døgnet rundt og utveksle meldinger (nyhetsoppdateringer, Telegram-kanaler, navn på byer og landsbyer, antall omkomne), for det var uansett det eneste alle var opptatt med. Putin ble bare omtalt som 'han', og alle skjønnte straks hvem det var snakk om, akkurat som i Harry Potter-bøkene der Voldemort ikke må nevnes ved navn.

Folk skrev på Facebook om at de ikke fikk sove, eller at de våknet uten å huske hva som hadde skjedd før det slo dem 'som en bombe'. De skrev om det de alltid hadde gjort – om seg selv, om det som foregikk innenfor den korte radiusen av deres eget liv. Dette livet hadde imidlertid blitt devaluert med det samme krigen brøt ut, og gikk videre nesten uten å bety noe, og det å skrive var også blitt helt meningsløst.

Selvrespekt, følelsen av egenverd, troen på at man har rett til å ytre seg og bli hørt – alt dette som er så godt og naturlig, hadde plutselig skrumpet inn og visnet, dødd bort. Landet mitt hadde brakt lidelse og død over fremmed jord, og bare Ukraina, som reddet sine eldre, sine barn og sine hunder, var nå et livets sted, et sted der man kjemper for livet og redder det. Og følgelig var vi et dødens sted, et sted hvor døden utgår fra og sprer seg som en pest. Og det var en uvant tanke.

Det skyldes ikke minst at vi har vokst opp i et land der det sam-
lende narrativet ikke dreide seg om å bygge kommunisme, men om at vi hadde seiret i en forferdelig krig og at det viktigste av alt var å forhindre en ny slik krig. Minnet om den enorme lidelsen og den like enorme innsatsen som seieren hadde krevd, samlet seg som i et brennpunkt i dette vi-et, et kollektiv som vi i stor grad bygget på minnet om en slags felles oppofrelse som forenet alle.

Foto: Ekko von Schwichow

NAVN: Maria Stepanova

ALDER: 51 år

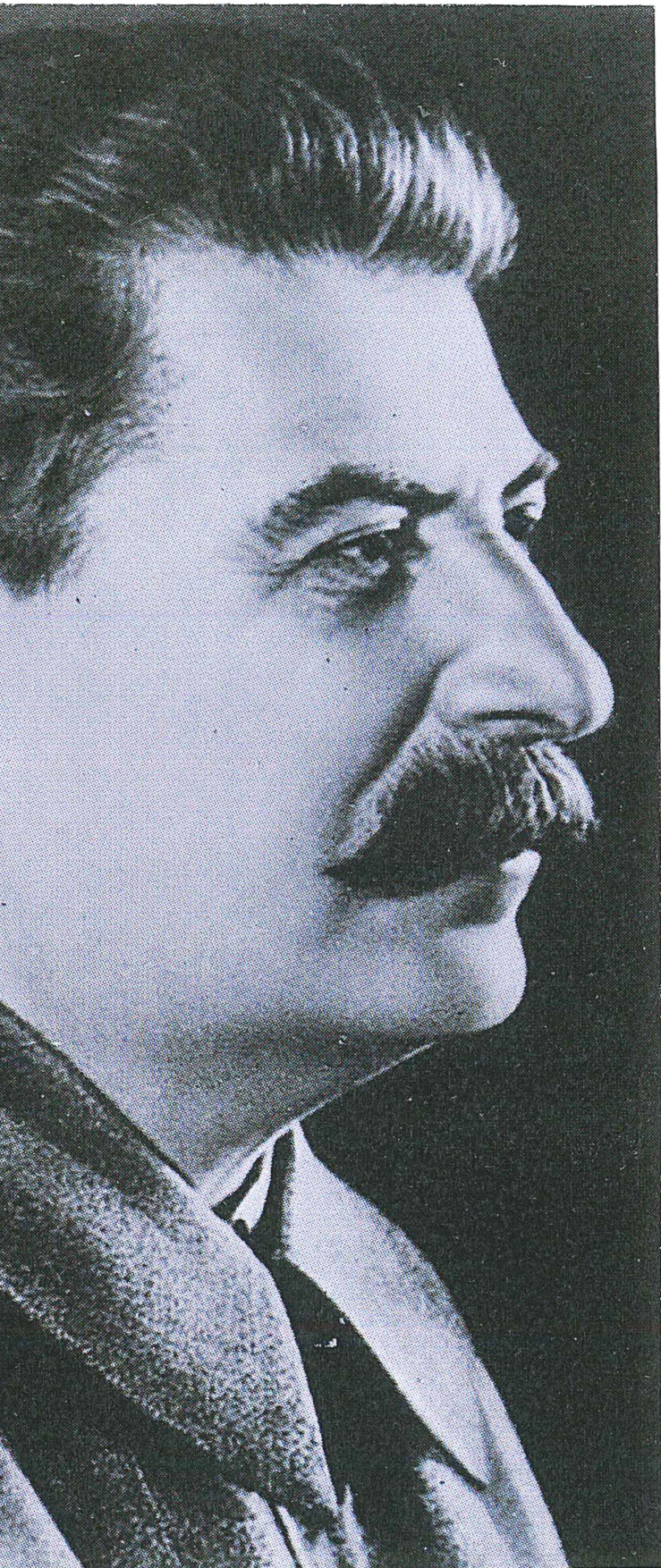
YRKE: Forfatter, poet, sjefredaktør i den uavhengige russiske kulturavisa Colta.ru og foreleser ved flere europeiske universiteter

FRA: Moskva, Russland

NÅVÆRENDE BOSTED: Tyskland

Seieren under andre verdenskrig har trolig vært det eneste historiske samlingspunktet i Putins Russland. Alt annet – Ivan den grusomme og Josef Stalin, Peter den store og Lenin, 1917-revolusjonen og Sovjetunionens fall, Den store terroren og 90-tallets reformer – har vært og forblir omstridte emner som med tiden har blitt gjenstand for stadig mer opphetede debatter, noe i likhet med en borgerkrig om det historiske minnet der bror slåss mot bror og ingen klarer å enes om noe som helst. Dette fraværet av et kollektivt minne, et felles syn på vår egen historie som størsteparten av befolkningen deler, er et av grunntrekene ved den russiske virkeligheten, og slik har det vært i årtier. Seieren under andre verdenskrig, samt det ennå åpne såret som krigen påførte landets kropp, fornemmelsen av at krigen og seieren den gangen hadde en spesiell, sakral betydning, er omtrent det eneste historiske som oppleves som en felles erfaring, som noe vi har gjennomgått i fellesskap.

Grunnen til det er selvfølgelig den sjeldne og uvurderlige følelsen av at for en gangs skyld i russisk historie var lidelsene i det minste ikke for ingenting, millioner av menneskeliv gikk ikke tapt uten grunn. Det var ikke en ufattelig og meningsløs tragedie, ikke en offergave til en revolusjon eller et imperiums mystiske guder, men noe som måtte til for å frelse oss selv og hele resten av verden fra et katastrofalt onde. De som inntil nylig hadde vært bødler og ofre, kom plutselig sammen i kampen for det gode, de ble forenet i et datidens vi på den seirende siden. Vi var blitt angrepet. Vi forsvarte oss. Uten oss ville det aldri vært noen seier. Dette var nok til å få oss til å tro på vår egen godartethet i mange år framover. →

Her vil jeg i parentes bemerke noe som har vært sagt og skrevet både av meg og av mange andre før meg: Denne troen på vår egen godhet, på seieren over det onde og vår egen uskyld i denne ondskapen, er blind for de historiske realitetene. Molotov-Ribbentrop-pakten, okkupasjonen av Baltikum og Polen, Vlasov-bevegelsen, bruken av sperrestyrker, Jalta-konferansens deling av Europa – alt dette ignoreres av den kollektive bevisstheten.

Minnet skiller seg fra historien ved at den setter fakta til side til fordel for affekt. Den andre verdenskrig, som i Sovjetunionen fikk navnet Den store fedrelandskrigen, er det eneste som fortsatt har en allmenn affektiv effekt på den sensovjetiske periodens generasjoner.

Men om krigen den gangen knyttet oss sammen til et slags vi, så gjør denne krigen det samme, bare på en annen, katastrofal måte. Vi forsvarer oss ikke, men angriper, vi gjør nøyaktig det samme som ble gjort mot oss den gangen: Invaderer et fremmed land, bomber folk mens de sover, okkuperer fredelige byer og landsbyer. Vi åpenbarer oss som de samme onde kreftene som vi leste om i lærebøker og historier om pionerhelter, det er så å si ingen forskjell – og det er helt uutholdelig å skulle ta inn over seg. Den volden vi har sett det siste halvannet året, har sitt utspring i Russland hvorfra den velter utover. Og om jeg ikke kan stanse det, blir jeg selv en del av det, en maktesløs del av dem som har ansvaret for dette.

I dette massive og truende mørket er det ikke lenger mulig å skjelne mellom de som støtter Putin og dem som i alle år har gjort alt de kan for å stå ham imot. Det er ikke lenger noen vesensforskjell mellom Russland og russere, mellom landet i fysisk forstand og den russiske staten, mellom de som bor her og de som har bodd her engang, mellom det russiske språket og de som snakker det, mellom de som har reist og de som har blitt værende. For kort tid siden hadde slike forskjeller mye å si, men nå fungerer det helt annerledes. For dette handler ikke om hvordan verden utenfor ser på 'russere', men om hva vi selv frykter, og hva denne frykten bunner i. Alle vi, både de som er imot Putin og de som støtter ham, vil fryktelig gjerne slippe å være de onde – og vissheten om at det ikke er til å slippe unna, er uutholdelig for begge gruppene.

Krigens logikk visker ut detaljene og krever generaliseringer: Statsborgerskap, språk og nasjonalitet blir en form for bindemiddel som sementerer uforenlige mennesker inn i et fellesskap som ikke defineres innenfra, men utenfra. Personlige valg, den enkeltes livshistorie, nyanser i politiske meningsforskjeller betyr omtrent ingenting – det har blitt en ren privatsak. Det er oss selv vi frykter, og vi prøver å flykte fra oss selv. Allerede før verden begynner å hate oss, hater vi oss selv.

Når man tenker på hvordan dette vi-et er konstruert, innser man straks at det verken har grenser eller bredder. Om man forsøker å avgrense det etter de vanlige kriteriene, som statsborgerskap, språk eller bosted, blir det tydelig hvor dårlig de egner seg under dagens katastrofe. I løpet av de siste månedene har jeg snakket med folk som har reist fra Russland (for ikke å ha noe å gjøre med 'et sånt land'), og med folk som har bestemt seg for å bli værende (for å stå opp mot regimet fra innsiden, uansett hvor farlig det måtte være, og for ikke å overlate sitt elskede land i klørne på dem som ødelegger det). Jeg har snakket med folk som ikke har bodd i Russland på tjue, tretti og førti år, og →

← Seieren under andre verdenskrig har trolig vært det eneste historiske samlingspunktet i Putins Russland. Alt annet, som Josef Stalin, har vært og forblir omstridte emner, skriver Maria Stepanova. Foto: Ukjent fotograf, ca. 1942

“ Vi åpenbarer oss
som de samme onde
kreftene som vi leste
om i lærebøker og
historier om pioner-
helter, det er så å si
ingen forskjell – og det
er helt uutholdelig å
skulle ta inn over seg.

“ Putin ble bare omtalt som ‘han’, og alle skjønte straks hvem det var snakk om, akkurat som i Harry Potter-bøkene der Voldemort ikke må nevnes ved navn.

↓ Opprørspoliti kontrollerte da titusenvis demonstrerte i Moskva, 10. august 2019. Foto: Ksenia Zhivago/Mediazona

med folk som er født i utlandet – og alle sammen har de en plass i denne konstellasjonen, selv hvor desperat de iblant prøver å fastholde sitt utenforskap.

De som sier: «Det er også min skyld», og de som er hellig overbevist om sin egen uskyld, er like mye bundet av dette nye vi-et. Og selv om det ikke har tydelig avgrenset form, så er det en felles oppfatning at vi befinner oss i en ny virkelighet som foreløpig mangler en definisjonsordbok. Denne virkeligheten gjør vold på det som var den kjente verden, på det allment aksepterte systemet av relasjoner og antagelser. Krigen kullkaster alt du trodde du visste om deg selv, og hvordan du skal forstå og beskrive deg selv heretter. Etter Butsjja og Mariupol ligger våre individuelle historier i samme sekk og vil bli vurdert på samme grunnlag. Om man så er russisk statsborger eller etnisk russer, russisk språkbruker eller kulturbærer, om man bor i Russland eller ikke – alle tilhører vi fellesskapet av dem som gjorde det, og det er innenfor dette fellesskapet man nå må prøve å finne sin plass og søke etter mening.

Noen vil kanskje si at det bare er utenforstående som ser det slik, mens alt er mer komplisert på innsiden (på innsiden av den enkelte bevissthet som forsøker å definere seg selv mens katastrofen utspiller seg). Og det stemmer sikkert. Men dette utenforstående synet – det distanserte blikket som ikke tar det tiltalende ved din person med i betraktningen – er nå det eneste som gjelder, og det vanskeligste av alt er å forsone seg med at det også er ditt eget syn. Du ser deg i speilet uten å kjenne deg selv igjen: Er det der virkelig meg? Og videre tenker du: Kan mamma virkelig ha elsket en slik som meg?

Det rare er at selv de som støtter krigen og kaller den en ‘spesialoperasjon’, et nødvendig selvforsvarstiltak eller hva de nå sier, deler redselen for dette utenfrablikket, som man føler på seg som et brennmerke. Jeg overhørte nylig en russisk samtale på et fly. «Kredittkortene virker ikke», sa en elegant, sortkledd kvinne som satt på naboraden. Og så la hun til, med et inderlig ettertrykk av hat: «På grunn av de jævlene.» Jeg lurte på hvem hun mente med jævlene, for det kunne lett være både de ene og de andre – både Putin og hans statsmaskineri, og verdenssamfunnet med sine sanksjoner, inkludert meg selv, som støtter disse sanksjonene.

Når man er tatt på senga og revet ut av livet man trodde var sitt eget, stabilt og ordnet (skjønt det ikke tåler sammenligning med opplevelsen til de som våknet i Kyiv og Kharkiv morgenen den 24. februar, bombene faller tross alt ikke over oss – det er vi som slipper dem), konfronteres man med sin egen maktesløshet, og den eneste utveien er å fraskrive seg alt ansvar. «Det er ikke vi som har gått til krig, det er Putin, og vi har ingenting med det å gjøre», tenker noen av oss. «Det er ikke vår skyld, de som har skylden er vestlige politikere, Nato, ‘nazistene’, den ukrainske staten, kapitalismen», påstår andre. Snart blir bildet så overfylt av alle de andre man kan legge ansvaret over på, at man ikke lenger får øye på seg selv – som i bildebøker for barn, når man skal finne en liten fugl eller en sommerfugl blant en haug med løv, eller en båt i en sandkasse full av leker.

Følelsen av å være i et kollektivt fall, bunnløst og endeløst, berører alle jeg har snakket med i disse uendelig lange månedene. ‘Å falle’ er et godt uttrykk idet det kan forstås på ulike måter: Å gå til grunne, å fravike moralske normer som holder samfunnet sammen, å bryte ut av sivilisasjonens rammer, å falle ut av menneskehetens rede. Denne følelsen forener alle oss (uten at den nødvendigvis fører oss nærmere hverandre) som mener at denne krigen er av det onde, og at vi gjennom en udefinerbar forbindelse med dette onde, bærer dens stigma. Verden utenfor kaller denne forbindelsen ‘being Russian’, men de som er knyttet til Russland gjennom fødselsattest, bostedsregistrering, språk, familietradisjoner, kjærlighet, hat, langtidshukommelse, kanskje

Foto: David Frenkel/Mediazona

bare et etternavn arvet etter en besteforelder, har ikke noe navn på det. Det gjør bare vondt. Faktisk er det akkurat slik det fungerer: Det er gjennom denne smerten, som verken kan fornektes eller forveksles med noe annet, at man erkjenner sin egen skyld.

Kanskje vi burde drøfte forskjellen mellom ansvar og skyld i ånd av Hannah Arendt og Simone Weil, og prøve å få klarhet i forholdet mellom det individuelle og det kollektive? Men prosessen med å finne ut av dette vil nok en gang ta mange år, og den kan ikke starte før krigens slutt, noe som virker langt unna. Så inntil videre kunne det kanskje være på sin plass, ikke å fokusere på alle mulige forskjeller, men heller tenke på hva vi må gjøre her og nå.

Oppi denne smørja føles det upassende å skulle rette oppmerksomheten mot seg selv, så jeg skal prøve å fatte meg i kort-het. Jeg ble født i 1972, bare tretti år etter krigen – like mange år som det gikk fra Sovjetunionens fall (som folk pleide å si var 'nesten ublodig') til den russiske invasjonen av Ukraina. Krigen var overalt, selv i sangene som mamma litt sjenert sang for meg på sengekanten. De kunne handle om krigsskip som ligger på reden eller om et skudd som smeller mens en fyr ligger livløs i steppegresset. I vår russisk-jødiske familie (som er mest jødisk, bortsett fra min russiske farfar, som jeg har etternavnet mitt fra) var ikke russiskheten vår et samtaleemne, det var ingenting å si om det og ikke noe man snakket om. Foreldrene mine var til gjengjeld flinke til å huske på sin jødiskhet: Den var forbundet med fare, den var en kilde til både smerte og kjærlighet, og den var av en eller annen grunn uhyre viktig, skjønt hva den besto i og hvordan den skilte oss fra andre, var helt ubegripelig for meg. Jeg følte ikke annerledesheten min på innsiden, men det virket som folk på utsiden var veldig klar over den. Jødiskhet var ikke et iboende, men snarere en livsbetingelse, og livet skulle leves i tråd med den. Når jeg ble spurt om hva jeg var, svarte jeg 'jøde'.

Det hender (i den engelskspråklige verden hvor slike presiseringer har en direkte betydning for markedsføring) at jeg blir spurt hvordan jeg ønsker å bli presentert: Som en russisk forfatter,

russisk-jødisk forfatter eller jødisk forfatter? Jeg har pleid å svare at det ikke spiller noen rolle, sagt 'gjør som dere vil', og samtidig tenkt for meg selv at jeg verken føler meg som en russisk eller en jødisk forfatter, og i hvert fall ikke som en representant for russisk litteratur med dens masseopplag og bokhaller. Jeg likte å tenke at jeg bare representerte meg selv, og ene og alene hadde ansvar for meg selv. Denne vanen varte så lenge at jeg nesten hadde glemt hvor vondt det nasjonale gjør. Så begynte den å endre seg, stille og snikende, til den ble borte for godt den 24. februar. Når jeg nå blir spurt, svarer jeg at jeg er en russisk forfatter.

Jeg tenker ofte på at jeg for en måned eller et år siden lett kunne ha tatt metroen eller trikken sammen med noen av dem som nå kriger i Ukraina og dreper helt uskyldige mennesker. Hvor fryktelig det enn er, utgjorde og utgjør jeg og de også et vi – et situasjonsbetinget vi forenet i rommet av en metrovogn eller et torg, et vi forent i et felles språk, som tydeligvis ikke forhindrer oss i å drepe hverandre. Det store, kollektive vi-et som jeg har omtalt ovenfor, består av millioner av vidt forskjellige skjebner og strategier, som ikke har noe å bety for vår felles skyld, felles ulykke, felles katastrofe. Det er vondt å høre til der, men kanskje det er det eneste som gir mening akkurat nå: Uretten som er begått, må bøtes på; stedet hvor ondskapen springer ut fra, må igjen gjøres levelig for mennesker; språket den taler, må endre seg.

Stigmaet, det sviende merket av kollektiv medskyld, kan bli et utgangspunkt, en start på veien bort fra dette blinde vi-et mot et samfunn bestående av seende jeg-er. Og for å lykkes med dette, må endringene komme innenfra.

Tidligere publisert på engelsk i Eurozine og på fransk i Feuilleton.

Oversatt fra russisk av Karin Røstad.

«Den russiske Ouroboros»

Forfatter MIKHAIL SJISJKIN skriver i dette essayet om muligheten – eller umuligheten – for en demokratisk framtid i Russland. «Den russiske Ouroboros» er en dialog mellom «N» og «БІ» – to bokstaver i det russiske alfabetet. De to kranter om Russlands framtid. N er optimist, mens БІ er realist. «Egentlig er det en dialog med meg selv. Det er en ustanselig russisk diskusjon, og jeg samlet argumenter fra begge sider i essayet som slutter med begynnelsen», forklarer Sjisjkin.

NAVN: Mikhail Sjisjkin

ALDER: 62 år

YRKE: Forfatter, jobber i tillegg som tolk, oversetter og russisklærer

FRA: Moskva, Russland

NÅVÆRENDE BOSTED: Flyttet til Sveits i 1995

Foto: Zjénja Sjisjkina

N: Du har sagt at en ny begynnelse i Russland er umulig, fordi landet først må opphøre å eksistere om det skal skje. Det finnes likevel et argument for at det også i Russland er mulig å skape en verden som ikke er som et fengsel: Det kan rett og slett ikke være annerledes. Det er jo en naturlov, akkurat som enhver elv til slutt ender i havet. Menneskeheten utvikler seg etter humaniseringslover. En gang i tiden slo man inn skallen på nyfødte barn og lot gamlingene sulte i hjel, og det hørte med til normen. Men normene endrer seg. Den svake pleide å måtte vike for den sterke, men nå må den sterke slippe fram den svake. Diktatorens despotisme viker plass for rettsstaten. Det er lettere og mer behagelig å leve i en verden der de gjeldende lovene beskytter dine rettigheter, enn der du når som helst kan bli fratatt alt og plassert helt nederst ved bordet. Hele menneskeheten er på vei dit, hvorfor skulle Russland være et unntak?

БІ: Den aller viktigste diskusjonen, som ble påbegynt av Gogol¹ og Belinskij², tok slutt den 24. februar 2022. Begge sider har tapt. Troen på Kristus kan ikke gjenopplive døde sjeler, og landevinnningene den europeiske sivilisasjonen har oppnådd gjennom utdanning og kultur, kan ikke «frelse Russland». I diskusjonene mellom disse to dreide det seg nettopp om hvordan man kunne endre normene, menneskeliggjøre de døde sjelene, lage samfunnsborgere av slaver.

Samfunnets fellesnormer er en målesensor for hvor sjofel man må være for å overleve. Livet er sjofelt overalt. Men i Russland koster det mer å ikke være sjofel. Gogol inngikk en pakt med et folk som ikke var utvalgt: «Mennesket må minnes om at det slett ikke er et materialistisk naut, men en høyverdig borger med

statsborgerskap i de høye himler. Så lenge mennesket ikke lever som en himmelborger, om så bare i noen henseender, så vil det heller ikke få statsborgerskapet på jorden i orden».³

De døde sjelene må bli levende i Kristus, følge eksempelet til Tsjitsjnikov, som i tredje bind skulle sone og lide på straffarbeid i Sibir og oppnå både russisk og himmelsk statsborgerskap gjennom det.⁴ Men Tsjitsjnikov gjorde opprør mot sin skaper og brennte seg selv opp i manuskriptet, slik de gammeltroende kunne brenne seg selv i en liten tømmerkube for å unngå henrettelse⁵.

Men Belinskij skriver i sin evige opposisjonsblogg: «Russland ser sin frelse <...> sivilisasjonens, opplysningens og humanitetens landevinninger. Russland trenger ikke prekener (dem har landet hørt nok av), ikke bønner (det har terpet nok av slike), men en oppvåkning i folket for følelsen av menneskelig verdighet, den som i så mange århundrer er gått tapt i skitt og møkk. Landet trenger rettigheter og lover som ikke er styrt av kirkens lære, men av sunn fornuft og rettferdighet, og at disse lovene følges og oppfylles så strengt som mulig. Men istedenfor det fremstår landet nå som et forferdelig syn: Et land, der <...> det ikke finnes noen garantier for individ, ære og eiendom, og ikke bare det, det er ikke engang orden i politiets rekke, derimot finnes det enorme sammenslutninger av forskjellige tjenestemenn som er tyver og ranere!»⁶

Kampen mellom supertungvektene i russisk litteratursverksjon: En indre gjenfødelse via Kristus versus Nykonstruksjon av samfunnet. Det Dostojevskij holdt på med hele livet, var å fullføre tredje bind av Gogols «Døde sjeler». Resultatet av hans verk ble et blodig intet, landet fulgte ikke Aljosja inn i klosteret⁷, men isteden de besatte⁸ inn i revolusjonær terror. Forfatterne i

↑ Ukrainske sivile drept i den russiske invasjonen. Bildet er tatt i Butsja 3. april 2022, da området nylig var blitt gjenvunnet av den ukrainske hæren. Foto: Mikhail Palinchak/NTB

«Vekhi»⁹ kastet sitt hvite håndkle inn i ringen. Det ble kokt en slik grøt av blod at vi ennå ikke har klart å slurpe den i oss. Kort sagt hjalp ikke Kristus våre landsmenn til å få statsborgerskap i himmelen, og det at alle fikk utdannelse, internett og åpne grenser, førte heller ikke til seier for sivilisasjonen, opplysningen og humaniteten. Det eneste de har tatt til seg av den europeiske sivilisasjonen er to bokstaver: V og Z.¹⁰

N: Allment vedtatte normer er ikke noe som daler ned fra himmelen, det er menneskene som endrer dem. Det er ikke alle i Russland som har latt ledersjiktet angi kriterier for sannheten.

Mennesket endrer seg selv, setter opp sine egne levereregler for sitt liv og skaper på den måten et samfunn for andre. I august 1968 gikk en liten gruppe mennesker ut på Den røde plass¹¹ fullt vitende om at de ville tape og ikke oppnå noe med sitt offer, men denne handlingen endret noe inne i hver enkelt av oss. Du husker da du var lærer, kuppforsøket i august 1991¹², du var på datsjaen. Du reiste inn til Moskva til Det hvite hus, og der var det tusener på tusener på barrikadene. Der støtte du også på guttene dine fra 9B, dem du hadde vært klasseforstander for. Da tenkte du at du kanskje ikke hadde vært en så dårlig lærer, når du hadde lært dem noe viktigere enn pluskvamperfektum. Både du selv og de endret landet rett for øynene på oss. De som nå forandrer verdensbildet, er de som går ut på en plass med plakaten «Nei til krigen», og dermed havner i fengsel. Det var en tsjekker som en gang skrev følgende om dem som gikk ut på det gamle henrettelsesstedet på Den røde plass i 1968¹³: «Sju mennesker på Den røde plass, det er i alle fall sju grunner til at vi aldri kan få oss til å hate russere». En og hver av dem som i dag går ut mot krigen,

er nok en grunn til ikke å hate russerne. De er enere, men det er alltid noen som må være de første.

BI: Du husker at læreren i småskolen leste fabelen om eika og sivet for oss.¹⁴ For oss var det et eventyr, men for henne var det en overlevendes erfaring. Hele verden er lamslått over at makt-haverne jager sin «velgerskare» til Ukraina for å drepe og gå til grunne selv, mens «folket tier»¹⁵. Hvor er millionene i det enorme Russland som er gått ut i gatene? Hvor er streikene? Er russerne virkelig en «nasjon av slaver»¹⁶? For millionene rundt i hele verden som har gått i demonstrasjoner mot krigen, er det ubegripelig at denne tausheten er den overlevelsesstrategien som generasjoner har tatt i bruk. Du vet jo hvordan alt dette går for seg. I 1930 ble bestefaren vår erklært som kulakk-håndlanger¹⁷ fordi han hisset seg opp da de tok kua av gårde til kollektivbruket. De andre tidde stille og overlevde, mens han ble arrestert og mistet livet i GULag. I 1982 lot mor avgangselevene arrangere en Vysotskij-aften¹⁸, enda alle rådet henne til å «ikke opplate sin munn» – og hun, rektoren, ble avsatt og jagd fra skolen i en skandale som statuerte eksempel. Det overlevde hun ikke, det var da hun fikk kreft. Slike historier finnes i hver eneste familie.

Hvis et menneske ikke gir seg og ikke tier stille, vil det bli tiltetgjort av makt-haverne. Slik har det alltid vært i dette landet, helt fra starten, da storfyrstinne Olga «av varjagspråket»¹⁹ begikk folkemord på drevljanerne²⁰, og 1300-tallets fyrste, Aleksandr Nevskij, på vegne av khanen sin stakk ut øynene på opprørerne i Novgorod. Begge disse to er for øvrig russiske helgener. Etter dem fortsatte det med en og annen pause – fra Ivan den grusomme til Josef Stalin og de tsjetsjenske utrenskningene, og →

“ **BI:** Det er ikke Putin som har voldtatt, torturert og drept i Ukraina, det er ikke Putin som har skrevet en Z på vinduene i leiligheten sin.

nå til folkemordet på ukrainerne som våget å sende det russiske skipet til helvete. Russlands historie viser hvordan prinsippet for naturlig utvelgelse virker: Den mest aktive og utdannede delen av befolkningen er følgelig blitt eliminert av sin egen stat, eller den har emigrert. I Russland ble staten til å begynne med skapt av erobrerne mot de innfødte. Varjagene begynte, Horden fortsatte. Makten og folket er fremmede for hverandre. En fremmed er alltid en fiende, ingen har medlidenhet med ham.

Det har i århundrer pågått et uhyrlig seleksjonseksperiment med Russlands befolkning. Eikene er blitt revet opp med roten, sivet har formert seg. På den måten har egenskaper utviklet seg gjennom generasjoner, de egenskapene som er nødvendige for et liv i sonen «ru»²¹. Livskraft og overlevelsessevne er konsentrert i den russiske praksisen med å «forholde seg taus».

N: Men landet har da kjent frihet også. Det finnes russisk erfaring med kamp for demokrati og erfaring med å seire. Våren 1917, etter det som virkelig var en folkets revolusjon, var Russland det frieste land i verden. Folk fikk slike rettigheter som andre folkeslag ikke kunne drømme om, kvinnene, for eksempel: I Sveits oppnådde kvinnene en tilsvarende likestilling først et halvt århundre senere. Og i 1990-årene, som vi opplevde selv – da var det frihet i Russland.

Det er ganske enkelt ikke sant at demokrati er noe russerne bare må vokse inn i. Alle diktaturer har bare én eneste fiende – nemlig det frie ord. Det er det som har vunnet til slutt. I den russiske duellen mellom Poet og Tsar²² har sistnevnte ingen sjanser. Russerne er ikke slaver av fødsel, de blir gjort til slaver. Et hvilket som helst folk kan forderves – vi har tyskerne i friskt minne. Men tyskerne rev seg løs fra fortiden, de gjennomgikk en renselse.

Hitlers stat gjorde gassen Zyklon B til lovens norm. Normen i Tyskland i dag er å bekjempe antisemittismen. Staten kan forderve, og den kan oppdra. Antisemittisme finnes overalt, men en sak er å oppmuntre den, en annen å bekjempe den.

Russiske makthavere har i generasjon etter generasjon fordervet sine undersåtter – de har gjort folk om til «orker»²³. Den eneste bevisste statlige politikken i de siste tjue år har vært fordervelse. Propagandaen har gjort jobben sin. Normene har endret seg for øynene på oss i alle disse årene – i retning av hundretusener nye angiverier. Alt avhenger av makten i Russland – hvis den ønsker det, blir folk «orker», og om den ønsker det, blir de mer sveitsiske enn sveitserne. Det finnes ingen nasjon av slaver. Ta de millionene emigranter som ikke bare med letthet lever etter demokratiske normer, men som også medbringer «sjel og talent»²⁴ og oppnår anerkjennelse og fremgang i den åpne verden. Vi kan samle dem, alle sammen – da får vi nettopp det «vidunderlige framtidens Russland»²⁵ som vi søker.

BI: Propagandaen spirer bare i jordsmonn som er forberedt. For de aller fleste russere gikk det dårlig i markedets pseudodemokrati. Folk var blitt fratatt alt gjennom generasjoner, og det eneste de fikk i bytte, var storheten i et imperium. Man tenkte for dem, tok avgjørelser for dem, ledet dem. Det er slik tomhet en yrkesoffiser føler hvis han blir avskjediget fra hæren.

Plutselig må man ta ansvar for eget liv, vinne sin egen vei, tenke selv. Folk begynte å lengte etter faste rammer, orden, etter ledere. Landet hadde forspist seg etter sovjetidens hungersnød og ble grepet av mismodig lengsel. Den russiske mismodige

lengselen – «toská». Lengsel etter et tydelig verdensbilde. Lengsel etter grenser, etter en front mellom ens egne og de fremmede. Lengsel etter en klok far og sjef. Lengsel etter en storslått seier. Lengsel etter storhet for fødelandet. Opp av denne lengselen stiger en kvelende lukt, som av soldatstøvler.

To forsøk på å lufte ut i fedrelandet hadde allerede endt med enda større kvelningsfølelser. I 1917 varte friheten bare i noen måneder. I 1990-årene med nød og neppe i noen år.

Hver eneste gang landet forsøker å innføre valg, grunnlov og parlament, synker det ned i et bandittanarki, og dukker opp igjen i et totalitært imperium. Den russiske historien har bitt seg i halen og sluker mer og mer av seg selv. Gogol plasserte oss alle i sin fugletrojka²⁶, som kunne fly inn i framtiden. Men hans framtid ble til vår uhyrlige fortid, et 20. århundre overdyngnet med lik. I dag ville han ha sammenlignet Russland med metrotog, som fyker fram og tilbake i tunnelen: fra endeholdeplassen «Diktatorregimet» til endeholdeplassen «Demokratikaos», bare at disse motbydelige skiltene skiftes ut iblant. Vi har reist med dette toget i hundre år fra «Tsarimperiet» til «1917-anarkiet», tilbake til «Stalinregimet» og derfra igjen til «De vil-le 1990-årene». Nå er vi tilbake i andre enden igjen, på stasjonen «За победу!» (= For seier! – her skrevet med Putinregimets latinske Z. O.a.) Vi kan bare anta hvor toget vil bevege seg videre.

N: Det betyr at neste gang det kommer en periode da det går an å puste, vil den kanskje vare enda lenger. Man må gange de førti år i ørkenen med de russiske vintrene. Militære seire styrker alltid regimet, tap bringer det nærmere slutten. Hvordan sluttet den japanske krig, første verdenskrig, Afghanistan-krigene? Hva vil «Spesialoperasjonen» ende med?

BI: Annen verdenskrig i Europa sluttet ikke med Hitlers selvmord, men med en fullstendig og endelig ødeleggelse av det tyske militære og statlige maskineri. Spurven er en fugl, Russland er vårt fedreland²⁷, han som blir fulgt rundt av en mann som bærer ekskrementene hans i en koffert, kommer uvegerlig til å dø.

Deputinisering blir obligatorisk, men det er en ny Putin som vil gjennomføre den. Og den vil ikke føre til fred, men til et «pusterom lik den svinske freden i Brest»²⁸. Nye Putiner må bevise sin legitimitet gjennom seire. Hvis fedrelandet lider tap, betyr det at tsaren ikke er ekte. Stalin ble tilgitt millioner av ofre fordi han seiret.

Gorbatsjov tapte i Afghanistan og i den kalde krigen med Vesten – så han var bare en selvoppnevnt hersker. Legitimiteten Putin skaffet seg med Krym har tatt slutt med «HIMARSene».

Det pågår en audition for rollen som ny ekte tsar. Han må også bevise, på den eneste måten som duger i fedrelandet vårt, at han har rett til å være tsar: Ved å seire over fienden, uansett hvilke ofre det vil kreve.

Det er ikke Putin som fører krig mot Ukraina og verden, det er hele det russiske maktsystemet, som regenereres etter hvert eneste tap, hvert eneste sammenbrudd. I historiens reservat er den godt bevart, dragen som endrer sine avatarer: snart er det mongolhordens ulugulus²⁹, snart tsarriket Moskva, snart Romanov-imperiet, snart Stalins SSSR, snart det «kontrollerte

demokrati». I den euforiske augustmåneden i 1991 trodde vi at dette «fryktelige skremsel, heslig og svært, med gjøen fra hundre halser»³⁰ hadde druknet i fortiden. Uten opphold reiste vi, uten å stanse ved avstalinisering, vi skulket unna Nürnbergprosessens mot Det sovjetiske kommunistpartiet, landet tok ingen injeksjon med motgift mot det gjennomlevde, og det ble ikke noen ny start, men den gamle, det var bare et spørsmål om tid. Den druknede ble ikke begravet, og han levnet til. Nok en gang kastet ulusen hammen av seg.

Dette systemet behøver fiender og krig. Og nå er landet vårt igjen i krig med hele verden, en krig som aldri tar slutt.

N: Jeg forstår likevel ikke tesen «etter Putin kommer Putin». Det virker ikke som om den er kjent fra historien. Etter Nikolaj Pavlovitsj kom ikke Nikolaj Pavlovitsj³¹, etter Stalin kom ikke Stalin.

BI: Diktaturet og diktatoren føder en befolkning av slaver, og slavebefolkningen føder diktatoren og diktaturet. Megalosaurus og egget. Hvor skal vi få en ny start fra?

N: Tyskland klarte å begynne på nytt – hvorfor skulle ikke Russland klare det? Det er livsviktig for Russland å nullstille seg. Tyskerne rettferdiggjorde seg selvfølgelig: Ja, Hitler viste seg å være en sinnssyk forbryter, men vi visste jo ingenting! Vi, das deutsche Volk, er bare ofre for naziregimet, akkurat som andre folkeslag! Roosevelt sa: «Det tyske folk må forstå at hele nasjonen deltok i den lovløse sammensvergelsen mot den moderne sivilisasjon»³². Og innbyggerne i Tyskland ble ikke bare tatt med på «ekskursjoner» i konsentrasjonsleirene, de ble tvunget til å begrave likene av drepte mennesker og grave opp steder med massegraver. Rundt omkring i tyske byer hang plakater med grusomme fotografier av døde mennesker med påskriften: «Denne byen er skyldig! Dere er skyldige!»

Nå er det Russlands befolkning som må grave opp massegraver og se på plakater med: «Dere er skyldige!» Alle, hver eneste krigsforbryter må få sin rettferdige straff. Hverken Nato eller Ukraina kan gjennomføre en ekte denazifisering av landet vårt, det må russerne gjøre selv. Vi må selv rense Russland for denne verkebyllen. Uten botsgang og en nasjonal erkjennelse av skyld kan det umulig komme noen ny demokratisk begynnelse i Russland.

For å «reise seg fra knestående»³³ må landet vårt først legge seg på kne og gjøre bot. For hver dag, for hvert nytt liv som blir revet over i Ukraina, blir det mer smertelig å være russisk. Bitterhet og skam. I mitt folks navn, mitt lands navn, i mitt navn blir det begått de uhyrligste forbrytelser.

BI: Kollektivt ansvar fører til desimering³⁴. Kollektiv skyld har vi også vært igjennom: Det er alle småborgerne som har skylden, det er alle jødene som har skylden. Hvert menneske må svare for de forbrytelsene han personlig har begått eller for sin personlige handlingslammelse, for den har ført til at forbrytelser blir begått. I siste instans er det en personlig dom som venter hver og en, og den tar seg av hans personlige skyld. Og vi snakker ikke om Dommedag – den finnes ikke – men en ekte dom her på jorden. Spørsmålet er om det blir noe av den?

N: Det går an å være uskyldig og samtidig føle ansvar for det som foregår. Og be om tilgivelse. I det minste for meg selv, siden jeg jo er russer. Men hvordan kan jeg be om tilgivelse hos ukrainerne i mitt lands navn, mitt folks navn, hvis disse menneskene ennå ikke vet hva de gjør? Jeg ber om tilgivelse for meg selv og

forstår at alt det landet mitt nå bedriver, er umulig å tilgi. Faren min dro i krigen da han var 18 år, for å hevne sin storebror. Siden hatet han hele livet tyskere og alt tysk. Jeg forsøkte å snakke med ham om den store tyske litteraturen, om det flotte språket som jeg selv er så glad i, men det hadde ingen virkning på far. Hva skal vi si til ukrainerne – når de nå har mistet sine nærmeste som er drept av russiske soldater, og husene sine, ødelagt av «grad»- og «kaliber»-skyts – kanskje at den russiske litteraturen er så utmerket, og at det russiske språket er vidunderlig?

BI: Men hvem er det som kommer til å gjøre bot? Hvis det ikke hadde vært for den totale utbombingen av byene og at naziledelsen ble byttet ut med en administrasjon av de allierte, om det ikke hadde vært frykt for straff – hvem ville da ha gjort bot i Tyskland? Er Russland i stand til å legge seg på kne i Irpen, Butsja, Kyiv, Praha, Budapest, Vilnius og Tbilisi?

Vi får helt sikkert høre dette: Ja, Putin viste seg å være en sinnssyk forbryter, men vi vanlige russiske mennesker visste ingenting, vi trodde at vi befrikkde ukrainerne fra fascisme, vi er like mye ofre selv for Putin-regimet. Og så begynner det om igjen på gammelmåten, ikke noen ny.

Hovedargumentet blir det samme som alltid: Alle spørsmål må stilles til ledelsen, vi har ikke noe med dette å gjøre. På de russiske steintavlene står det: Ikke forhast deg med å utføre ordre, de kommer likevel til å ombestemme seg; hold deg lengst mulig unna ledelsen, hold deg på kjøkkenet³⁵; ansvaret for alt ligger på dem som sitter på toppen, ikke på meg. Men det er da ikke Putin som har voldtatt, torturert og drept i Ukraina, det er ikke Putin som har skrevet en Z på vinduene i leiligheten sin, det er ikke Putin som har lært småbarna i barnehagen å synge: «Onkel Vova, vi følger deg!» Putin er et symptom, ikke sykdommen.

N: Å innrømme skyld for landets forbrytelser er allerede et skritt på veien mot en ny begynnelse, og mange har tatt det skrittet. Adam Michnik³⁶ har sagt at fedrelandskjærlighet bestemmes av i hvilken grad du føler skam over de forbrytelsene som blir begått i ditt folks navn. Ja, det er et mindretall av menneskene i Russland som er rede til å erkjenne skyld og gjøre bot. Et marginalt mindretall. De lider nederlag nå. Men man må ikke være redd for å lide nederlag. Tolstoj led nederlag, det gjorde også Rakhmaninov og Malevitsj og de sju som var på Den røde plass i 1968. Det er godt selskap å havne i.

Nei, demokratiet kan ikke slå rot uten en «kritisk masse» av bevisste borgere, uten et modent sivilsamfunn. Endringer i landet er umulig uten masseprotester. Selvsagt er det langt færre mennesker som er rede til å gå ut i gatene fordi de ønsker at det skal bli slutt på krigen, seiershysteriet og statsterroren, enn de «tålsomme», og de er konsentrert i hovedstedene. Men det har lenge vært kjent at historiske begivenheter ikke blir gjennomført av befolkningen, men av en modig avantgarde som får massene med seg. Selv om denne kritiske massen av borgere, som er helt nødvendig, samler seg bare i Moskva og St. Petersburg, er det tilstrekkelig.

Adgangstegnene til en russisk framtid blir utstedt i hovedstedene, de skjebnesvangre begivenhetene har alltid funnet sted nettopp der. Og den viktigste lovmessigheten ved alle politiske omveltninger er: Det er umulig å forutse hva som blir gnisten.

BI: Russland er et fengselsland med en helt særegen retts- og verdensoppfatning. En fjerdedel av befolkningen har sittet inne. Resten har vokst opp blant dem som har sittet inne. Det fengselet ikke har gjort med dem, det har hæren fullført.

Forbryterspråket, den kriminelle subkulturen og normene fra fengsels-«moralen» har ikke bare innvirkning på dagens russiske samfunn – det er den som er selve fundamentet for samfunnet, den reelle grunnloven, ikke den som står på papiret. →

Fengselsbevisstheten kjenner bare én lov, den sterkeste lov. Landet har levd og lever etter denne uskrevne loven. Vaclav Havel ville for eksempel ikke hatt noen sjanse, i det hele tatt, selv i det friest mulige valget man kunne tenke seg i Russland.

N: Men det finnes også et annet Russland. Vi trodde at Peter den store «åpnet et vindu til Europa»³⁷, men egentlig var det bare et hull i bunnen på mongolhordens ark. Gjennom dette hullet rant det inn mennesker, ideer og ord som det var umulig å få innpasset i ulusen: Verdighet, respekt for individet, rettigheter, humanitet, samfunnsånd og litteratur.

I løpet av noen generasjoner er det ordene som har laget den viktigste russiske revolusjonen: De omskapte nasjonen til siamesiske tvillinger, med én kropp og to hoder som ikke lenger forstår hverandre. Siden har det eksistert to folk i Russland, begge snakker russisk, men er motsetninger mentalt. Det ene hodet har følgende verdensbilde: Det hellige Russland er en øy omgitt av et hav av fiender, og det er bare Faderen i Kreml som kan frelse landet og folket.

Det andre hodet er fullspekket med europeisk utdannelse, liberale ideer og forestillinger om at Russland tilhører den felles menneskelige sivilisasjonen. Dette hodet ønsker ikke å leve i et patriarkalsk diktatur og krever frihet, rettigheter og en grunnlov. To hoder og én kropp – og de må leve sammen. De er dømt til å søke etter et felles språk, en felles forståelse. Før eller senere vil de klare å gjøre avtaler og endre seg, ellers vil de rett og slett ikke overleve.

BI: Landet lider av schizofreni, splittet personlighet. Ja, det finnes to Russland, og begge regner seg selv for å være det ekte. De har språk, territorium og fortid felles, ellers har de ikke noe felles. Fortiden og språket er noe for seg, men så er det territoriet. I den evige borgerkrigen vil det ene «ekte» Russland alltid tape for det andre «ekte». Nå har det tapt igjen. The winner takes it all. To land kan ikke være ekte. Det ene er et selvoppnevnt Russland. Og du vet godt hvilket det er. Man må finne styrke og mot i sitt indre til å erkjenne at man har tapt.

N: Hvem er det som skal erkjenne tap? Er det de menneskene som er rede til å protestere? De er da ikke så få, heller, selv om det kanskje ikke er hundretusener, er det titusener – av dem som aldri har stemt på Putin, som har deltatt i protestdemonstrasjoner og sittet i arrestbilene.

Det viktige er at disse demonstrasjonene må fortsette å være fredelige. Endringene må være ikke-voldelige. Vi må rive oss løs fra vårt endeløse «røde hjul»³⁸. Bare fredelig protest kan endre voldens paradigme. Hvor «det gode ved hjelp av knyttnever»³⁹ fører hen, vet Russland godt.

BI: Fredelig protest er ikke noe for «landet med stofftrykk på bjørkestammene»⁴⁰, som Jesenin kalte det. Du kan snakke til «kosmonautene»⁴¹ om rettigheter i grunnloven, og de gir deg en på kjeften. I beste fall havner du bare i arrestbilen. Og i verste fall hender det at en «patriot» døljer en jernstang i hodet på deg, eller at en «fedrelandsforsvarer» drar til deg med en spade.

Igen har vi denne djevelske runddans: Bare fredelig protest gir mening, men den er maktesløs overfor volden. Det fikk vi se i Belarus, vi har sett det i Moskva og i St. Petersburg.

Om vi griper til våpen, betyr det at vi vender tilbake til det samme gamle «røde hjulet». Hva gjenstår – emigrasjon? Det er en russisk utvei, og den er i full gang allerede. Vi er millioner. En ny start på en annen bredde? «Russlands grenser tar ikke slutt noe sted»⁴²?

N: Nå handler det om å ta vare på den russiske kulturen som sådan. I det landet som har levert det russiske språket, er det nå bare mulig med den tillatte kulturen, og det vil si at kulturen ikke

finnes, alt som er igjen av den, er gått under jorden. Kunsten kan ikke leve etter prinsippet «gi blaffen og kyss den onde herskers hånd»⁴³. Hvis en regissør for å redde teateret sitt, kysser den onde hersker på hånden eller en annen legemsdel, kan han ikke etterpå gjøre det han er kalt til å drive med i teateret. I Hitler-Tyskland var det til slutt bare underholdning og propaganda igjen, og vi forstår nå engang kultur som noe annet og mer.

En kunstner i Russland har to valg: synge patriotiske sanger eller forholde seg taus.

Emigrasjon er også en protest. Emigrasjon er en eksplosjon av energi som på forhånd har samlet seg opp et eller annet sted. Det er Rakhmaninovs «Symfoniske danser», det er Chagalls glassmalerier, det er Sjmeljovs «Vårherres sommer», Bunins «Mørke alleer»⁴⁴ og Nabokovs «Gaven».

Menneskene kom ikke tilbake, men det de skapte, ble brakt tilbake, den russiske kulturen kom tilbake. Og vil en eller annen gang komme tilbake igjen.

BI: Men kan den russiske litteraturen overleve «i fremmede egner»? Og hvor lenge? Vi har erfaringen fra den første emigrasjonen. Vi vet det de ikke visste om seg selv. De trodde at bolsjevismen snart skulle falle og at de kunne vende tilbake til et fritt fedreland. Det hjalp dem på ulike vis. Men vi vet at de ikke fikk vende tilbake til et fritt Russland. De visste ikke at den andre generasjonen ennå på en måte ville føle seg som russere, men ikke tredje generasjon. Vi vet det. Det gjenstår for oss å se at det russiske språket blir helt borte, og litteraturen kommer ikke til å holde seg lenge når den er isolert, maksimum en eller to generasjoner. Om du vil bli lest, må du gå over til engelsk, tysk eller fransk.

Alle har tenkt på og gjettest på hvordan verdens ende skulle se ut – og nå ser vi hvordan den er.

Verdens ende for russisk kultur alene, separat. Det vil si i emigrasjon. På Facebook eller det som vil avløse den, kommer livsgnistene ennå til å ulme, selvfølgelig, men det er bare inntil vi blir borte.

N: Tidene forandrer seg. Vi er emigranter fra det 21. århundre. Vi har noe de før oss ikke hadde, høyt utviklet teknologi. Hvis du for hundre år siden reiste til Argentina, til Kharbin eller til Serbia – så følte du deg avskåret fra hovedstedene for den russiske kulturen, fra Berlin, Paris og New York. Gjennom nettforbindelsen kan vi nå, hvor vi enn oppholder oss, skape et nytt globalt russisk fritt kulturrom, uavhengig av «skjeggbarbernes hender»⁴⁵.

Vi er sammen. Hovedstaden for russisk kultur er der vi, dens bærere, forbrukere og skapere, befinner oss, altså rundt i hele verden. En gang i tiden gjorde de amerikanske koloniene opprør mot sitt imperium og seiret i krigen for uavhengighet. Den russiske kultur som er spredt rundt i dagens verden, har lenge vært klar til å reise seg mot sitt Mordor. Men det er ikke på noen måte et «forente stater av fri russisk kultur», ikke noen «russisk kulturs republikk» eller lignende: Alle ord i det russiske språk som er forbundet med statssystemer, lukter av dårlig ånde. Det gjelder å erklære russisk kulturs befrielse fra støvelhælen. Det er allerede starten på et nytt Russland, det finnes allerede, det er ikke forbundet med geografi, men med mennesker. Et Russland uten stat.

BI: Krigen skåner ingen. Russisk kultur er også under beskytning fra alle kanter.

Hovedangrepet kommer selvsagt fra Vår mor fødelandet, der blir alt kvalt og trampet ned. Hva kan vi si når vi ser at man i Ukraina river et Pusjkin-monument? Vi kan bare tie stille og håpe på at en eller annen ukrainsk poet hever stemmen til forsvar. Men alt russisk er i ildlinjen også i emigrasjon. Og skuddene kommer ikke bare fra presisjonsvåpen, men rammer utover torgene.

For hundre år siden var det ikke flaut å snakke russisk på gatene i Europa. Den gang hadde russerne tapt borgerkrigen, men de hadde i alle fall forsøkt å kjempe. Nå blir alle russere brennemerket, som «dårlige» eller som «gode». Særlig «de gode russerne», siden de har visst alt sammen, men ikke gjort noe for å avverge det. Fedrelandet vårt har gjort russisk til drapsmennes språk, krigsforbryternes og det fascistoide regimets språk. Skampletten hefter ved hele landet, ved alle. Russland assosieres ikke

lenger med russisk litteratur og musikk, men med barn rammet av bomber. En hvilken som helst tekst skrevet på russisk vil nå bli illustrert med fotografier av lik på gatene i Butsj.

N: Endelig har russisk kultur fått mening: Den har som oppgave å overleve, og det er seieren i denne krigen som avgjør om den skal overleve. Vår egen stat, denne gale seriemorderen, ønsker å frata oss språket, slik den har fratt oss valgene, friheten, muligheten til å føle at landet vårt virkelig er vårt. Nå må vi bevise for hele verden at russisk er et språk det ikke er flaut å snakke. Hvorvidt den russiske kulturen skal overleve, avhenger av at Ukraina seirer. Vi må hjelpe dem med alt vi er i stand til. Sone så godt vi kan det at vi er russerne. Og før Ukraina seirer, har vi russere ingen moralsk rett hverken til Pusjkin, Tolstoj, Tsjajkovskij eller Rakhmaninov. Ethvert normalt menneske står i dag på Ukrainas side, og det har ikke noe med språk å gjøre, heller ikke med hvilket pass du har. Nå må enhver uttale disse ordene som et symbol på tro, tro på at det skal komme en human framtid: Slava

Ukraine! Ære til Ukraina!

Ære til landets forsvarere og evig minne om de som er drept. Imperiet må ødelegges.

BI: Symbol på tro for hvem? For de millionene som hilser på føreren og tier stille? En russer kan emigrere ut av imperiet, men imperiet kan ikke emigrere ut av russeren. Også den russiske litteraturen er skrevet med imperiets blekk, andre blekkhus fantes ikke. Jeg sier ikke noe om de som baktaler Russland, om de elendige jødene, det russiske overmennesket og de skitne polakkene. For Tolstoj er alt vestlig råttent, alt russisk kjært. Han var faktisk oppriktig overbevist om at den europeiske kulturen ikke var nødvendig i Russland, siden den som hadde skinnlue på hodet, selv bar i seg en forståelse av Gud og av dyden, av alt det vidunderlige de måtte lære bort til andre. Russerne er ikke immune mot det «patriotismens» virus som alle tyranner dyrker fram i sine laboratorier. Når det dreier seg om imperiets grenser, forvandles den jevne mann til et neshorn, som i Ionescos skuespill. Det er

så mange neshorn som nå raser omkring i flokker i russiske byer, på internett og i «den russiske samtidslitteraturen» og tramper ned alt og alle på sin vei. I den russiske bevisstheten er det fremdeles ikke oppklart hvor fedrelandet slutter, og regimet overtar – de har vokst så tett sammen. Barna til Tsjikatilo elsker sin far⁴⁶.

N: Det har alltid eksistert mennesker som har forstått hva man skal elske og hva man ikke skal elske sitt hjemland for. Da polakkene reiste seg «for deres og vår frihet», og de russiske styrkene tilintetgjorde opprørerne, formulerte Bakunin patriotismen til det andre ekte Russland: «Jeg bryr meg ikke om hva de vil tenke og si, de menneskene som dømmer ut fra synspunktet til trangsynt og forfengelig patriotisme, når jeg, en russer, åpent og bestemt har protestert og protesterer mot selve det russiske imperiets eksistens. Jeg ønsker at dette imperiet må fornedres på alle måter, at det må slås til jorden for sin overbevisning om at dets fremgang og ære har vært og alltid vil stå i total motsetning til lykke og frihet hos de russiske og ikke russiske folk, de som nå er dets ofre og slaver... Jeg betrakter den russiske hær som grunnlaget for imperiets makt, og uttrykker åpent mitt ønske om at den i enhver krig som imperiet måtte starte, bare vil oppleve tap»⁴⁷.

BI: Dette er ikke noe skoleelever gjennomgår i litteraturtimen. I Russland er litteratur og forfattere en ekstra slags hærstyrker. Selv de mest talentfulle forlanger dette: «Jeg vil at pennen skal være likeverdig med bajonetten»⁴⁸.

N: «Det var ikke hat til russerne som fylte disse ulykkelige mennesker. Det var en følelse som var sterkere enn hat. Ingen tsjetsjener, hverken voksne eller de unge, regnet «de russiske hunder» for å være mennesker. Deres avsky og vemmelse var så sterk og deres rådløshet, når de stod overfor deres meningsløse grusomheter, så stor at de bare ønsket å kunne utrydde dem, som man utrydder rotter, giftige edderkopper og glupske ulver. Det var simpelthen deres selvoppholdelsesdrift som tvang dette ønske fram.»⁴⁹

Disse linjene ville Tolstoj i dag ikke ha skrevet om tsjetsjenerne, men om ukrainerne. Alle fascistiske regimer har overalt og til alle tider dekket seg under navn – noen med Goethe og Nietzsche, andre med Tolstoj og Brodskij. Det er ikke noe nytt. De døde kan ikke forsvare seg mot regimene. Om Brodskij nå hadde gjenoppstått – og om de hadde forsøkt å regne ham med til «sine», til «imperialistene» – da ville han slått kraftig tilbake. For ikke å snakke om Tolstoj – han ville gitt dem inn. Om patriotisme sa han faktisk alltid: «Patriotisme er slaveri».

Kultur er det eneste som kan stå imot denne molok⁵⁰. Ekte kunst, sann kultur – det er en protest mot ulusens allmakt, ved sin blotte eksistens. Alt som finnes av kultur i Russland, er nettopp en del av verdens kulturkontekst, slik den en gang ble innført med fremmedarbeidere som kom fra Rhinens bredder. Det ble invitert kanonerer, men de som kom, var mennesker, og de brakte med seg sin egen kulturkontekst, som vi har overlevd med i generasjoner, på tross av makthavernes århundrelange forsøk på å kvele denne kulturelle konteksten. Det eneste som kan motvirke tausheten, er ordet. Det er derfor poesi i Russland er mer enn poesi⁵¹. Det er derfor staten alltid har undertrykt og kvalt kulturen, og samtidig brukt kulturen som sitt «menneskelige ansikt», som maskering. Det var derfor Stalin hadde bruk for Sjostakovitsj.

“ **N:** Alle fascistiske regimer har overalt og til alle tider dekket seg under navn – noen med Goethe og Nietzsche, andre med Tolstoj og Brodskij.

Mens dagens regime ikke engang trenger noen maske, de har nok med gruppa Ljube⁵².

Veien til Butsjja går ikke gjennom den russiske litteraturen, men gjennom forfølgelsen av den, gjennom fjerning av bøker fra bibliotekene og gjennom utilgjengelige spesialsamlinger, gjennom hetsen mot Pasternak og Solzjenitsyn, gjennom henrettelsen av Gumiljov og Babel, gjennom merkelappene på tærne til Mandelstam og Kharms i leirenes likhus. Veien fram til denne krigen leder ikke gjennom den russiske litteraturen, men gjennom århundrer der russisk kultur desperat har gjort motstand mot sin egen forbryterske stat og alltid tapt. Denne motstanden kommer til å fortsette uansett alle tapene.

BI: Kulturen vil tape igjen. Den har ikke rare sjansen mot støvelen. Nå har kulturen i tillegg havnet inn under krigstidens lover.

N: Smerte og hat kan bli sittende lenge igjen i sjelen. Det er bare kunsten, litteraturen, kulturen som kan hjelpe til med å overvinne dette traumet. Diktatorens sjofle og meningsløse liv vil før eller senere ta slutt, men kulturen vil leve videre – slik har det alltid vært, og slik blir det også etter Putin eller den som kommer etter ham og fortsetter krigen. Litteraturen skal ikke handle om Putin, litteraturen skal ikke forklare krigen. Det er umulig å forklare krigen:

Hvorfor gir mennesker ordre til ett folk om å drepe et annet? Litteraturen er krigens motsetning. Ekte litteratur handler alltid om menneskets behov for kjærlighet, ikke for hat. Ukraina vil seire. Det vil bli verdenskulturens seier over den russiske fascismen.

BI: Når Ukraina har seiret, har landet en framtid, men har Russland det? Hele verden vil bidra til å gjenreise Ukraina, men fra Moskva til de fjerneste egner⁵³ kommer sjeler og hoder i ruiner til å spre seg utover. En ny stor urotid⁵⁴ banker på døren. Sparker med støvelen. Greit, vi kan forestille oss et under – at det skal åpne seg et nytt historisk vindu med muligheter. Et nytt Russland må begynne med valg. Men hvem skal gjennomføre disse rettferdige valgene? De samme hundretusener forskremte lærere som har deltatt i forfalskningen av de foregående «frie og rettferdige» valgene? Vil dette lidende martyrfolket velge emigrerte utenlandske agenter? Eller forsvarere av den russiske jord? Hvem skal gjennomføre reformer? Hvem skal forfølge og dømme krigsforbryterne, de som har ført og støttet krigen mot Ukraina? Det er jo nettopp alle politifolk, alle de militære, alle dommerne, alle byråkratene. Skal krigsforbryterne sette seg selv i fengsel? Det lar seg gjøre å bytte ut tsaren, oppløse regjering og Duma, men hvem skal erstatte befolkningen? Vi har ingen annen å by dere. Imperiet vil raskt gå halvveis i oppløsning. Tsjetsjenia kommer til å stikke av gjennom et hull i piggrådgjerdet, og resten kommer til å følge dem. Den russiske føderasjon vil gli bort fra kartet og ut i intet.

N: Ja, imperiet fortsetter å rakne i stadig større fart. Moskva kan ikke lenger drukne Tsjetsjenia med penger, og tsjetsjenerne vil bli uavhengige, etter dem kommer andre regioner og nasjonale republikker til å følge på. Den russiske føderasjon vil opphøre. Men sentrifugalkraften i folk og regioner – det er ingen nedbrytende energi, den er skapende. I den er det rensende og helende krefter. Oppløsning av det siste imperiet vil være et smertelig, men nødvendig steg. Uten den blir det umulig å bygge opp et

demokratisk samfunn på dette territoriet smittet av stormannsgalskap, som var det stråling. Bevisstheten i fedrelandet vårt må lære seg å godta at det kan finnes flere land der russisk er statens språk, at det går an å leve uten å ha en tsar i hodet. Imperiet må fjernes fra den russiske hodeskallen som en ondartet svulst. Først når denne operasjonen er gjennomført, blir det mulig å gå over til reformer og bygge opp det «vidunderlige framtidens Russland» i de statene som har gjenoppstått.

BI: I den russiske historiens grammatikk er det bare én tempus: fortidsframtid. Tror du virkelig at det kan oppstå demokratisk orienterte stater på de territoriene som erklærer seg uavhengige av Moskva? Putins tjuvraddregime har fullstendig diskreditert demokratiets ide i befolkningen. «Dere har da sett hva disse demokratdrittene førte landet ut i!»

Vi har glemt at vi allerede før har hørt disse flotte ordene – republikk, grunnlov, valg. Tenk bare på hva det er verdt, alt som står i Stalins grunnlov om rettigheter og friheter for borgerne! Og i Putins! Heller ikke denne gangen vil landet la seg friste av «konstitusjonen».

Maktkampen vil komme. Det vil nok dukke opp nye flekker på kartet, men det blir sultanater og donbasser om hverandre. Da Jugoslavia gikk i oppløsning, startet blodsutgydelsene øyeblikkelig, også med etnisk rensing. Volden vil igjen kaste landet et århundre bakover.

Ingen vil ønske å leve i kaos, og igjen blir behovet sterkere for en fast hånd. Selv i de friest mulige valg – hvis det skulle bli avholdt slike – blir det en ny diktator som kommer til makten. Befolkningen sitter med munnkurv og ser igjen redningen bare i en «jernhånd» som lover orden og stabilitet. En slik hånd vil ikke bli funnet straks.

Diktaturer kommer ikke med diktatoren, men med folks behov for orden. Det er umulig å leve i kaos, og i Russland vil den genetiske hukommelsen terpe på det samme: bedre med avskyelige makthavere enn uten noen. Totalitarisme blir ikke innført bare ved at den erklæres i en forordning – den er resultat av felles anstrengelser fra hele samfunnet. For folket i Putins Russland er kontroll med makthaverne og deres handlinger en fjern tanke, dette folket har aldri hatt slik kontroll, de vet ikke at det går an å kontrollere, at det er nødvendig, det er ikke noe de har i sin historiske hukommelse. Det lar seg ikke gjøre i en håndvending å omskape en befolkning som håper på den gode tsaren, til en demokratisk velgermasse. Og Vesten vil rekke hånden fram til den mangehodete dragen når den opptrer i ny forkledning, for den kommer til å love å kontrollere det rustne gamle atomskrammelet sitt. Så vil den russiske historien ta en kraftig ny jafs av sin egen hale. Apotek og vei og gatelykt som før⁵⁵. Heslig og svært, med gjøen fra hundre halser.

N: Ja, Russland er nå en gigantisk verkebyll, men inne i den modner noe som skal bryte inn i framtiden. Revolusjoner finner sted fordi mennesket trenger dem for å føle seg som menneske. Du trenger disse øyeblikkene i livet da du ikke lenger holder ut den evinnelige fornedrelsen, men går ut på gatene. La så være at du ikke seirer, men å kjempe er mulig og nødvendig. De som gikk ut til det gamle skafottet på Den røde plass den augustdagen i 1968, gjorde det ikke for å seire, men for å beskytte sin egen ære.

“ **BI:** Ingen vil ønske å leve i kaos, og igjen blir behovet sterkere for en fast hånd. Selv i de friest mulige valg – hvis det skulle bli avholdt slike – blir det en ny diktator som kommer til makten-

Når folk nå går ut på en plass og protesterer mot krigen, risikerer de å få livet sitt ødelagt, men de gjør det fordi de ikke har noen annen mulighet til å forsvare følelsen av sin egen verdighet. Marija Ponomarenko⁵⁶, en av de tusen politiske fangene, har skrevet fra fengselet: «Vi står på terskelen til store endringer, og har følgende også et gedigent arbeid foran oss. Tiden er kommet for å stå sammen, tro på oss selv, tro på seier. Vi treffes snart i det vidunderlige framtidens (foreløpig kalt) Russland».

Hver generasjon får sin lille smakebit frihet. Ungdommen trenger en framtid. For ikke å kveles av det putinspyet de fores med, for sin egen framtid, går de ut med fredelige protester, og de går på barrikadene. Det er et argument til: Ungdommen vinner alltid over gamlingene. Ikke noe diktatur med alle sine poli-zeier, «kosmonauter» og arrestbiler kan forby framtiden. Ifølge all den politiske biologiens lover vil levende gress alltid bane seg vei opp av asfalten.

BI: For drøye hundre år siden gikk flotte unge mennesker ut på gatene i de russiske byene med protest mot eneveldet, mot urettferdighet, for demokrati, folkestyre og grunnlov, for det vidunderlige nye Russland. Hvis de hadde visst hva kampen deres skulle føre til, om de hadde kunnet kaste et blikk inn i framtiden

og sett borgerkrigen, henrettelsen av gisler og GULag, om de hadde sett at de selv i framtidens Russland ville komme til å mimre om tiden med «det forbannede eneveldet» som en lykkelig tid – ville de da ha gått ut på gaten, eller ikke? Folk frykter revolusjon som pesten. Skal den igjen skylle Russland i blod, fylle alle grøfter med lik? Russerne er blitt kraftig immune mot revolusjon. Det er ikke forfatterne som skriver ned denne folkelige visdommen: Man kan ikke ønske død over en dårlig tsar.

N: Alt dette har du sagt før.

BI: Du har også sagt alt det samme før. Forresten er alt som kan sies om fedrelandet vårt, blitt sagt mange ganger før. Vi går i ring. Moebius har limt de russiske samtalerne fast i båndet sitt, og med tiden er det blitt klebrig, så alle ideer har klistret seg fast til det som fluer. Det er best å ikke si noe om Russland nå. En ny start er umulig i Russland, for skal det skje, må Russland først opphøre å eksistere.

Tidligere publisert på russisk av menneskerettsorganisasjonen True Russia.

Oversatt fra russisk av Marit Bjerkeng.

FOTNOTER:

¹ Nikolaj Gogol (ukr. Mykola Hohol 1809–1852) – ukrainskfødt forfatter, skrev på russisk.

² Vissarion Belinskij (1811–48), toneangivende russisk litteraturkritiker og forfatter, sosialist.

³ Fra et brev skrevet av Nikolaj Gogol til grev A.P. Tolstoj. Det var planlagt som et av brevene i utvalgte passasjer fra korrespondanse med venner, men ble utelatt av sensuren.

⁴ Pavel Tsjitsjikov er hovedperson i Gogols roman «Døde sjeler», som egentlig skulle være et trebindsverk. Planen var at han skulle finne frelse for sine synder. Gogol brente manus til bind to like før sin død.

⁵ Det å la mennesker brenne inne i små tømmerkuber ble brukt av russiske makthavere i fortiden. Særlig ble metoden brukt overfor de gammeltroende, og av og til tente de på seg selv.

⁶ Brev fra Belinskij til Gogol, 15. juli 1847.

⁷ Aljosja, den yngste av brødrene Karamazov i Dostojevskijs roman med samme navn. Han var klosternovise.

⁸ «De besatte» – norsk tittel på Dostojevskijs roman Besy, som omhandler revolusjon og terror.

⁹ «Vekhi» – artikkelsamling om den russiske intelligentsia 1909 (vekhi = milepæler).

¹⁰ De latinske bokstavene V og Z blir brukt aktivt i krigspropagandaen til Putins regime i krigen mot Ukraina.

¹¹ Da sovjetiske stridsvogner rullet inn i Praha i august 1968, var det åtte unge mennesker som gikk ut på Den røde plass i Moskva og demonstrerte mot invasjonen. Det fortelles ofte at det var sju – det skyldtes at en av dem ikke ble nevnt i alle memoarer.

¹² Kuppforsøk 18.–21. august 1991

ved konservative krefter i sovjetledelsen, for å stanse Mikhail Gorbatsjovs reformer. Kuppmakerne lyktes ikke, og det fulgte en prosess som førte til Sovjetunionens oppløsning.

¹³ Det var Vaclav Havel som skrev dette.

¹⁴ «Eika og sivet», en fabel av dikteren Ivan Krylov (1769–1844). Eika er stor og urokkelig, og skryter av at den er sterk. Sivet lar seg bøye i vinden, og klarer seg i stormen, som derimot velter det store treet.

¹⁵ Siste setning i Aleksandr Pusjkins drama «Boris Godunov».

¹⁶ Utsagn fra Nikolaj Tsjernysjevskij (1828–1889) russisk revolusjonær, kritiker og samfunnsfilosof.

¹⁷ Kulakk – driftig bonde, slett ikke alltid rik, som ble uglesett av sovjetmakten fordi han ofte motsatte seg kollektiviseringen.

¹⁸ Vladimir Vysotskij (1938–1980), usedvanlig populær skuespiller og syngende poet, skrev og oppførte sine egne anti-autoritære sanger.

¹⁹ Fyrstinne Olga i Kievskaja Rus, levde på 900-tallet, den første hersker som omvendte seg til kristendommen. Omtales slik i en levnetsbeskrivelse om henne fra det 16. århundre.

²⁰ Drevljanerne var en gammel-slavisk stamme i området som nå ligger i Vest-Ukraina.

²¹ .ru – markeringen for russiske internettdomener.

²² Poet og Tsar er et motiv i russisk politikk og kultur, også tittel på mange verk.

²³ Orker (Orcs) Skikkelser fra Tolkiens univers, en rase av menneskelignende vesen som var soldater og slaver hos de mørke fyrstene i Midgard.

²⁴ Pusjkins uttrykk – han beklaget i et brev til kona at han med sjel og talent var født i Russland.

²⁵ Aleksej Navalnyjs uttrykk – han er politisk fange, en av de fremste opposisjonspolitikere i Russland i dag.

²⁶ Slutten på «Døde sjeler» fremstiller Russland som en troika som flyr av sted uvisst hvor hen.

²⁷ En setning fra Vladimir Nabokovs roman Дар – Dar (Gaven)

²⁸ Dikteren Vladimir Majakovskij (1893–1930) karakteriserte Brest-freden i mars 1918 slik.

²⁹ Mongolenes store stat.

³⁰ Det russiske uttrykket som er gjengitt her, er sammensatt av to sitater fra Aeneiden av Vergil om Polyfem og Kerberos, bok 3 og 6, hentet fra Egil Kraggeruds oversettelse. Uttrykket har på russisk gått veien om et dikt fra 1766 av Vasilij Tretjakovskij og epigrafen til Aleksandr Radisjtsjevs bok «En reise fra Petersburg til Moskva» (1790).

³¹ Den russiske keiser Nikolaj 1. som strammet grepet om samfunnet på 1861.

³² Memorandum fra president Franklin D. Roosevelt 26. august 1944 til krigsminister Henry L. Stimson.

³³ Boris Jeltsins uttrykk.

³⁴ Straffemetode opprinnelig hos romerne – å drepe hver tiende soldat som straff for dårlig innsats i krig.

³⁵ Det vanlige stedet å diskutere politikk i sovjettiden.

³⁶ Polsk historiker, f. 1946.

³⁷ Kjent uttrykk fra Pusjkins dikt «Bronserytteren».

³⁸ Samlebetegnelse på Aleksander Solzjenitsyns verker om revolusjon, borgerkrig og Gulag.

³⁹ Uttrykk fra et dikt av Stanislav Kunjajev f. 1932.

⁴⁰ Uttrykk fra dikt av Sergej Jesenin (1895–1925).

⁴¹ «Kjælenavn» på opprørspolitiet med deres svarte hjelmer og beskyttelsesdrakter.

⁴² Putins uttalelse i 2016 på en

geografikonkurranse for barn.

⁴³ Sitat fra Pusjkins roman «Kapteinsdattera» 1836.

⁴⁴ Ivan Sjmeljov, Leto Gospodne (Herrens sommer) 1927–1931, Ivan Bunin, Mørke alleer, novellesamling 1937–1945.

⁴⁵ Sitat fra et dikt av Osip Mandelstam, henvisning til dem som barberte skjegget av bojarerne under Peter den store – for å gjøre dem «europetiske». En annen assosiasjon er barbereren i Gogols «Nesen», han anklages for å ha skåret nesen av major Kovaljov.

⁴⁶ Andrej Tsjikatilo, sovjetisk serie-morder (1936–1994).

⁴⁷ Mikhail Bakunin i tale på Kongressen for fred og frihet i 1867.

⁴⁸ Uttrykk fra Vladimir Majakovskijs dikt «Domoj» (Hjemover).

⁴⁹ Teksten i sitatet er fra Lev Tolstoj, Hadsji Murat, Nasjonalforlaget Oslo 1929, oversettelse Leif Scheen.

⁵⁰ Hedens gud som man ofret barn til.

⁵¹ Dikteren Jevgenij Jevtusjenkos uttrykk «i Russland er en poet mer enn en poet» er blitt et bevinget ord.

⁵² Patriotisk rockeband, i sin tid populært hos mange, men med militært og patriotisk tilsnitt etter hvert aktive støttespillere for Putin og åpent engasjert i politikk

⁵³ Uttrykk fra Sang om fedrelandet av Vasilij Lebedev-Kumatsj.

⁵⁴ Smutnoe vremja – Den store urotiden, perioden i russisk historie fra 1598–1613.

⁵⁵ Apteka, ulitsa, fonar. Siste linje i et pessimistisk lite dikt av Aleksandr Blok fra 1912.

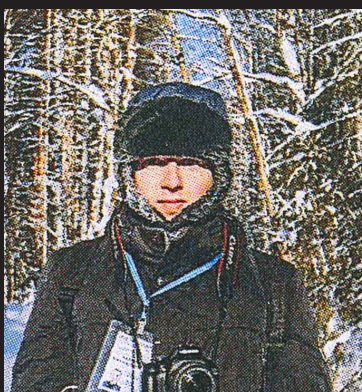
⁵⁶ Russisk journalist i fengsel, ble dømt til seks år fengsel i februar 2023 for «falske nyheter» om den russiske hæren, fordi hun informerte om bombingene av teateret i Mariupol, der flere hundre ukrainere ble drept.

Kastet ut av medisinstudiet

etter å ha ledet lokalt Navalnyj-kontor

↑ Aleksandr Peskov måtte møte i retten i oktober 2018, etter å ha arrangert en demonstrasjon mot den foreslåtte pensjonsreformen.

NAVN: Aleksandr Peskov

ALDER: 27 år

YRKE: Journalist i Sota, tidligere medisinstudent og leder av Navalnyj-kontoret i Arkhangelsk

FRA: Vokst opp i Cherepovets i Russland, flyttet senere til Arkhangelsk

BOSTED: Vilnius, Litauen

ALEKSANDR PESKOV ville bli lege, men ble kastet ut av studiet etter at han engasjerte seg i Navalnyj-kampanjen. Senere kjempet aktivisten mot et søppeldeponi, som uten forvarsel skulle plasseres i et lokalområde i nord med avfall fra Moskva. 27-åringen fikk nylig medhold av Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) i at russiske myndigheter brøt hans rett til å demonstrere.

JEG BLE FØDT i 1996 i den metallurgiske fabrikkbyen Cherepovets, omtrent 400 kilometer nord for Moskva og 400 kilometer øst for St. Petersburg. Foreldrene mine møttes i denne byen, selv om ingen av dem var derfra. Faren min fikk tak i en leilighet fra en fabrikk i et boligområde, der jeg bodde fram til jeg ble 18 år.

Helt siden oppveksten har jeg vært interessert i vitenskap, spesielt biologi og kjemi. På soverommet mitt bygde jeg et lite laboratorium der jeg utførte kjemiske reaksjoner med reagensrør fra blomsterbutikkene. Etter niende klasse byttet jeg skole, hvor jeg kunne fordype meg i disse fagene. Jeg prøvde å finne et yrke der jeg både kunne bidra til samfunnet og samtidig leve et innholdsrikt liv, og falt ned på å studere medisin.

Faren min prøvde å få meg til å skaffe meg jobb på fabrikken, fordi man får trygge statlige støtteordninger og høy inntekt. Men jeg var sikker på at jeg ville jobbe med mennesker, ikke maskiner.

Det var ingen medisinstudier der jeg vokste opp, og foreldrene mine hadde ikke råd til å betale for utdanningen. Jeg hadde ikke gode nok karakterer til å komme inn i Moskva eller St. Petersburg, men jeg fikk plass på et statlig finansiert studie – på et universitet i Arkhangelsk.

Som en deprimerende provinsby i nord, var ikke Arkhangelsk særlig populært. Det er langt og kronglete å komme seg dit. Jeg måtte ta tog i fjorten timer, og det fantes ingen direktebusser.

DÅRLIG STAND PÅ OFFENTLIGE SYKEHUS

Studiet var vanskelig, men interessant. Siden det ikke var mulig å jobbe ved siden av, måtte foreldrene mine finansiere studietiden. Det var ikke nok studentboliger på campus, så det første året bodde jeg i en leid leilighet med andre studenter som jeg måtte betale selv.

Allerede før jeg startet visste jeg at det var mange utfordringer i det russiske helsevesenet, men dette var første gang jeg fikk se det med egne øyne. Noen skoletimer fant sted på sykehusene, og i sommermånedene fikk vi praktisk undervisning. Mangelen på moderne medisiner og kvalifisert personell var stor. I tillegg var lønna lav, og vi måtte jobbe mye overtid.

Jeg ønsket å finne ut hvorfor helsevesenet var i så dårlig stand, i et land som tjener såpass godt på olje og gass. Hvorfor var det sprekker i veggene på hovedsykehuset i regionen, mens helseministeren kjørte en splitter ny og dyr SUV?

KAMPEN MOT KORRUPSJON

I mars 2017 demonstrerte folk over hele landet, inkludert i Arkhangelsk, på grunn av en dokumentar publisert av Aleksej Navalnyj. Den handlet om statsminister Dmitrij Medvedevs skjulte luksuseiendom. Jeg vurderte lenge å bli med i demonstrasjonene, men trakk meg i siste sekund, noe jeg fortsatt angrer på.

Helt siden jeg var liten har jeg alltid fulgt med på politikk. Både via nyheter på tv, i tillegg til at jeg ble med foreldrene mine til valgavstemningen. Men jeg deltok ikke selv i demonstrasjoner.

I juni 2017 ble det planlagt enda en antikorruptsjonsdemonstrasjon. Jeg oppdaget arrangørene på sosiale medier, og tilbød meg å hjelpe til med å distribuere kampanjemateriell.

Arrangementet var avtalt med ordførerens kontor. Siden det var få som ønsket å snakke offentlig, ble jeg invitert til å holde en tale. Det var første gangen jeg talte foran et så stort publikum, selv om det bare var rundt 300 mennesker.

Jeg snakket mye med arrangørene, og i august 2017 åpnet Aleksej Navalnyj et kontor i Arkhangelsk. Verken Navalnyj eller hans assistenter møtte opp under åpningen (i motsetning til åpningene av andre kontorer), men deltagerne, de fleste tenåringer, var likevel svært positive. Jeg tenker fortsatt at det er veldig kult når unge mennesker engasjerer seg.

Da jeg begynte på mitt fjerde studieår, engasjerte jeg meg i kampen mot korrupsjon blant venner og bekjente, inkludert medstudenter. På campus er det vanlig å klistre opp en eller annen form for klistremerker: Fotballklubber, artister og så videre. Jeg limte på et klistremerke med bokstaven H, som symboliserer Navalnyj-bevegelsen.

Et par dager senere ble jeg kalt opp til campus-direktørens kontor. Han ba meg aldri gjøre noe sånt igjen.

Mens jeg studerte la jeg aldri merke til at noen av lektorene dømte meg på noen som helst måte.

STENGTE VEIENE UNDER NAVALNYJ-DEMONSTRASJON

I oktober 2017 kom Navalnyj til Arkhangelsk og vi hadde, som avtalt med rådhuset, en demonstrasjon i forkant. For å sikre at ingen skulle dukke opp, arrangerte myndighetene i Arkhangelsk et gratis fyrverkerishow i sentrum, samtidig som de blokkerte gata i forbindelse med forestillingen, noe som gjorde det vanskelig å komme seg til Navalnyj-demonstrasjonen med offentlig transport.

Det var en storslått begivenhet for byen, der mange dukket opp. Hele området var fylt opp av mennesker.

Men etter denne aksjonen ble det dårlig stemning og uenigheter på Navalnyj-kontoret. I november 2017 ble jeg valgt til leder, siden jeg var en av de mest aktive. Oppgavene mine besto blant annet i å organisere de frivillige og ha ansvar for kampanjene, i tillegg til å trene observatører til presidentvalget i mars 2018.

Jeg lærte mye nytt og fikk mange erfaringer ved å være en del av Navalnyj-kampanjens kjerne. Senere skjønnte jeg at det å være regionleder i den største opposisjonsbevegelsen i Russland på den tiden – i en alder av bare 22 år – var ganske imponerende.

«SKAMMER DU DEG IKKE?»

I mars 2018, en uke før presidentvalget (som Aleksej Navalnyj ikke fikk delta på), kom den høytstående Kreml-offiseren Igor Sjuvalov til Arkhangelsk. Han skulle delta på et folkemøte med studenter fra Det nordlige arktiske føderale universitetet. Siden jeg studerte på et annet universitet, og man måtte ha studentpass for å komme inn på møtet, fikk jeg tak i en student-ID fra →

en frivillig i hovedkvarteret og kom inn på arrangementet uten vanskeligheter.

Arrangementet var en slags monolog fra Sjuvalov om hvor «fantastisk» alt er i Russland, med studentenes tilbakemeldinger om hvor mye han bidro for landet. Jeg, derimot, planla en overraskelse.

Jeg var en av de første foran mikrofonen. Etter råd fra en av Navalnyj-kontorets frivillige, ga jeg Sjuvalov en gummiand (et symbol på antikorrupsjon-protester i Russland i 2017–2018) og spurte ham: «Skammer du deg ikke over at du har så mange svarte inntekter?»

En på kontoret vårt filmet hendelsen. Sjuvalov ga det forventede standardsvaret at han aldri hadde stjålet noe som helst. Etterpå ble jeg ikke fjernet fra salen, men fikk sitte helt til foredragene var ferdige og ble heller ikke pågrepet.

Etter presidentvalget ble Navalnyjs kontornettverk over hele Russland redusert 70 prosent, og hovedkvarteret i Arkhangelsk stengte. Jeg forble koordinator for hovedkvarteret som leder de frivillige, men nå uten betaling, og vi holdt møter på kaféer eller i frivilliges leiligheter.

UTVIST FRA UNIVERSITETET

I april 2018 var vi i gang med en ny eksamensperiode. Jeg besto to av de tre eksamenene og tok det med ro, for på de to første ble jeg behandlet normalt av lærere som ikke skapte falske hindringer. Før eksamen (i farmakologi), mens alle studentene ventet i korridoren, kom læreren ut fra kontoret og ropte: «Hvor er Peskov?».

Da jeg svarte, tok hun eksamensoppgaven min og sa at avdelingslederen på fakultetet skulle eksaminere meg. Han strøk meg. Etter ferien var jeg forberedt på å ta konteeksamenen, men jeg ble eksaminert av ham enda en gang.

Jeg kunne selvfølgelig ikke faget perfekt, men denne partiske holdningen til instituttlederen var tøft å svelge. Jeg antar at han gjorde det på anmodning fra universitetsledelsen, selv om det ikke er noe jeg har fått bekreftet.

I mer enn to år hadde jeg bodd på campusområdet, men etter utvisningen fikk jeg bare to uker på å flytte ut. Mens jeg pakket sammen alle tingene mine, ble jeg kalt opp på høyttaleranlegget. En politibetjent som kjente meg igjen fra demonstrasjonene, overleverte en innkalling til militærets vervekontor. Jeg fikk følelsen av at jeg ble utvist fra studiet i et forsøk på å isolere meg fra resten av samfunnet.

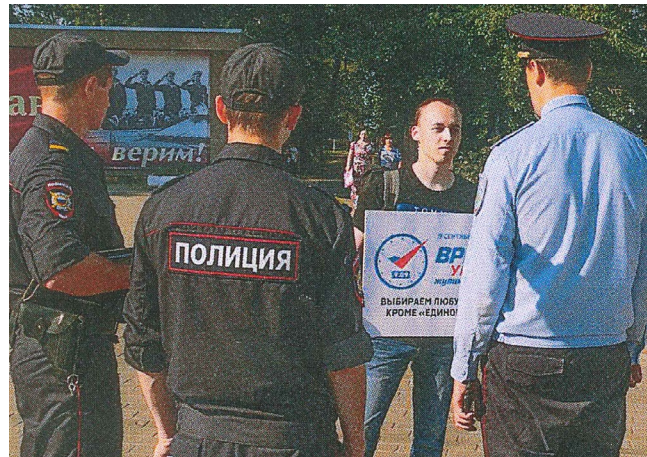
I tiden etter bodde jeg hos venner. En av mine bekjente lånte ut rommet sitt gratis og flyttet til kjærestens leilighet. Jeg hadde fortsatt behov for penger hjemmefra.

MEDHOLD I EMK

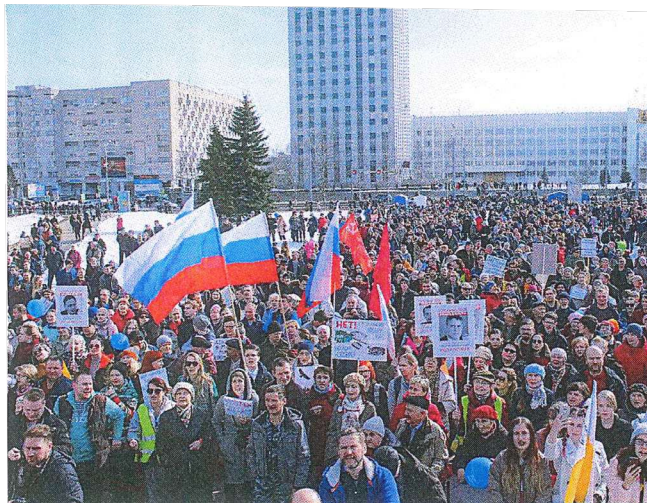
I mai 2018 deltok jeg på en demonstrasjon mot innsettelsen av Vladimir Putin. Demonstrasjonen var ikke forhåndsavtalt med myndighetene, noe jeg senere ble bøtelagt for. Men i april 2023 fikk jeg kompensasjon av Den europeiske menneskerettskonvensjon for dette (se faktaboks).

Etter dette måtte jeg dra til det militære vervekontoret for en medisinsk sjekk. Jeg var helt sikker på at jeg ikke kunne tjenestegjøre i militæret på grunn av helsetilstanden min, men militærpersonellet var av en annen oppfatning. For å kunne kontrollere legebesøkene mine, ble jeg flyttet fra det militære registrerings- og vervekontoret til sykehuset for politibetjenter.

I juli 2018 bestemte registrerings- og vervekontoret at jeg var egnet til tjeneste, og jeg ble kalt inn til en spesifikk militær-enhet. Jeg klaget avgjørelsen inn til retten. Dagen jeg skulle inn,

↑ Demonstrasjon i Arkhangelsk i nærheten av området som var planlagt å bli et søppeldeponi, sommeren 2018.

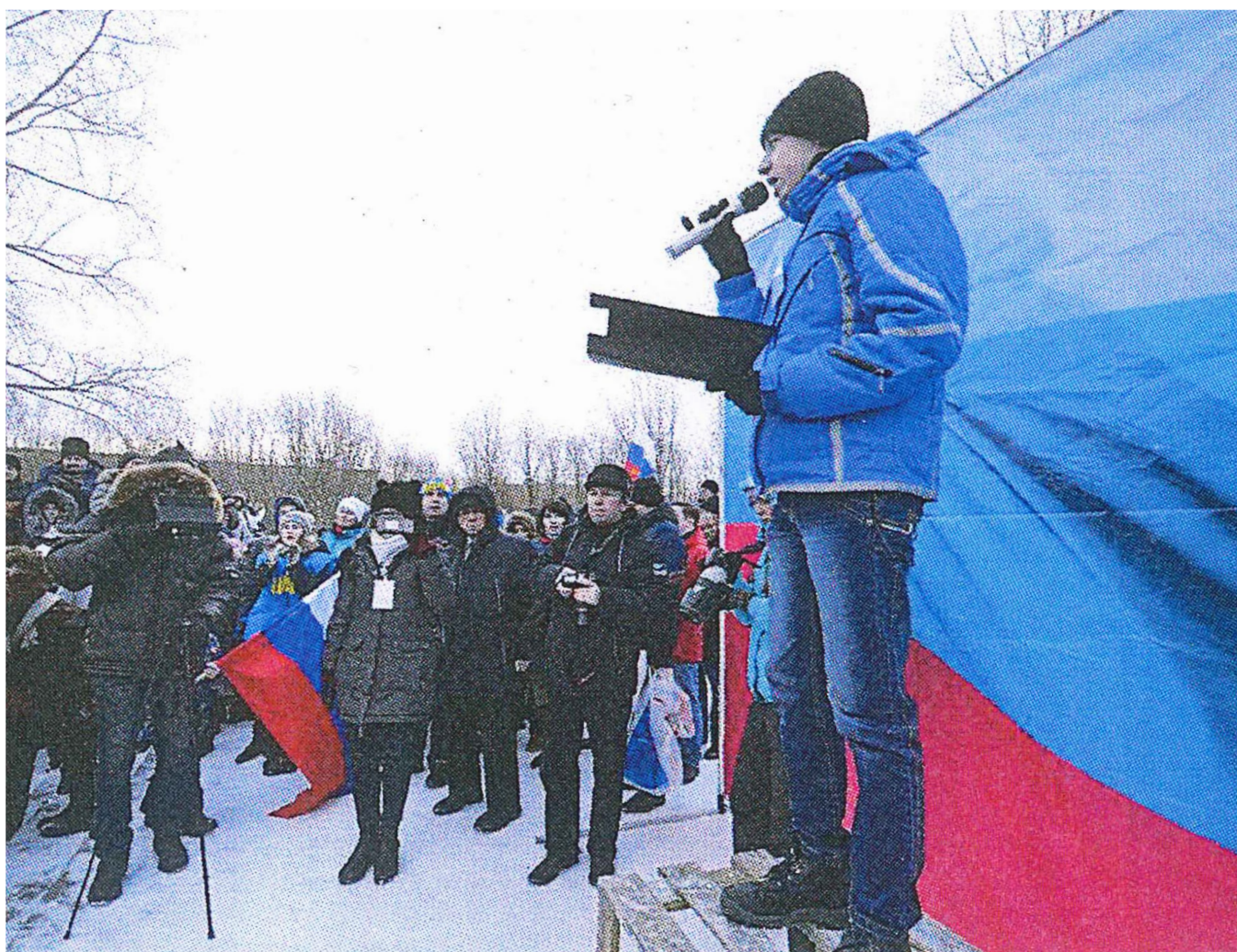
↑ Demonstrasjon mot søppeldeponiet i Shies i sentrum av Arkhangelsk, i 2019.

MEDHOLD I DEN EUROPEISKE MENNESKERETTS-KONVENSJON (EMK)

20. april beordret EMK Russland til å betale Aleksandr Peskov 3500 euro (41 000 norske kroner)

Søksmålets bakgrunn: Byadministrasjonen takket nei til å akseptere en søknad for å avholde en demonstrasjon, begrunnet med pågående gartner- og anleggsarbeid, uten å foreslå et nytt sted.

Siden Russland trakk seg ut av Europarådet i 2022, anerkjennes ikke EMKs beslutninger. Peskov får derfor ikke beløpet utbetalt, men han sier han er glad for å ha fått medhold i det internasjonale rettsvesenet.

↑ Demonstrasjon i Arkhangelsk i nærheten av området som var planlagt å bli et søppeldeponi, desember 2018.

oppholdt jeg meg i noen slektningers leilighet i en liten by nær Arkhangelsk. Politiet brøt seg inn, selv om jeg ikke hadde oppgitt denne adressen i dokumentene.

Politiet visste ikke at jeg hadde sendt en anmodning til retten. Derfor tok de meg med til det militære registrerings- og vervekontoret, hvor jeg viste fram kravet. De lot meg gå og stevnet meg for en ny kommisjon til høsten. Senere trakk jeg søksmålet fra retten for ikke å tape.

Hæren brukte militærtjeneste for å undertrykke en annen av Navalnyjs allierte, Ruslan Sjaveddinov. Tiltaket satte ham ut av politikken i et helt år.

SØPPELDEPONI FRA MOSKVA I ARKHANGELSK

Mot slutten av juli 2018 startet byggingen av Europas største avfallsdeponi. Søppelet kom fra Moskva-regionen og skulle nå plasseres i Arkhangelsk-regionen. All informasjon om deponiet ble skjult for offentligheten.

Tomta for søppeldeponiet var tretti kilometer unna nærmeste tettsted, men lokale innbyggere begynte tidlig å legge merke til

arbeidet og ansatte på byggeplassen fortalte dem hva som var i ferd med å skje.

I august 2018 søkte jeg om å bli tatt opp igjen på medisinstudiet, men fikk avslag. I svaret sto det at jeg ikke kunne bli revurdert, siden jeg hadde brutt universitetets retningslinjer: Både fordi jeg engasjerte meg i politikk på campus-området, og fordi jeg festet klistremerket med bokstaven H på campus.

Denne høsten forsøkte også etterforskningsutvalget å finne meg på grunn av unndragelse fra hæren, men jeg klarte å slippe unna avhør.

På den tiden hadde jeg allerede møtt min nåværende samboer, Darja. Siden jeg ikke hadde noe sted å bo og ingenting å gjøre i Arkhangelsk, vurderte jeg å flytte tilbake til foreldrene mine. Men jeg bestemte meg for å bli, siden det definitivt ikke var noe å gjøre i Cherepovets.

På fritiden, mens jeg fortsatt var leder av Navalnyjs kontor i Arkhangelsk, arrangerte jeg en demonstrasjon mot å øke pensjonsalderen. Senere ble jeg bøtelagt av det russiske rettsvesenet, siden demonstrasjonen ikke var godkjent av myndighetene på forhånd. Jeg tilbragte en natt på politistasjonen. →

I oktober 2018 gikk jeg av som Navalnyj-kontorets koordinator, en beslutning tatt av Antikorrupsjonsfondet (en ideell forening stiftet av Navalnyj). På samme tid, i Arkhangelsk, startet jeg og rundt ti andre opposisjonsaktivister en folkebevegelse mot importen av Moskva-søppelet til Arkhangelsk. 2. desember arrangerte vi en demonstrasjon med godkjenning fra myndighetene, der minst 2000 mennesker møtte opp.

Myndighetene brøt ikke inn i demonstrasjonene mot søppeldeponiene på samme måte som de gjorde med Navalnyj-demonstrasjonene.

I tillegg til gatedemonstrasjonene, delte vi ut brosjyrer og skrev om deponiet i sosiale medier. For min del var det upraktisk å leve av økonomisk støtte fra foreldrene mine, og i oktober 2018 skaffet jeg meg jobb som dosimeter-måler. Jobben gikk ut på å overvåke strålingsnivået i skrapmetall som, når det var verifisert, ble lastet ombord på skip og tog for å fraktes til jernverk. Men jeg jobbet ikke hver dag, og skiftene varte bare i 2–3 timer, så jeg hadde fortsatt mye tid til å arrangere protester.

TILBAKE PÅ STUDIET – MEN SLUTTET

Med hjelp fra en advokat fra Navalnyj-kontoret fikk jeg tilbake plassen på medisinstudiet, men jeg klarte ikke å fortsette av psykiske årsaker. Én ting var at jeg måtte bli kjent med et nytt kull studenter, en annen var at det var ubehagelig å være en del av et såpass fiendtlig miljø.

I april 2019 arrangerte vi en ny demonstrasjon mot søppeldeponiet i Arkhangelsk. Denne gangen var ikke protesten godkjent av myndighetene, fordi de ikke vil gi oss noen av de sentrale plassene i byen. Siden jeg flere ganger var blitt straffet for ulovlige offentlige arrangementer (å organisere tre eller flere ikke-godkjente aksjoner på 180 dager, gir samme straff som å delta i voldelige opptøyer), fulgte jeg med i bakgrunnen og delegerte ansvaret for til noen med mindre erfaring. Arrangementet ble vellykket. Jeg deltok som journalist og dokumenterte alt med kameraet mitt.

Tre uker etterpå dukket sikkerhetsmyndighetene opp i leiligheten der vi lagret brosjyrer, plakater, flagg og lydforsterkende

“ Myndighetene brøt ikke inn i demonstrasjonene mot søppeldeponiene på samme måte som de gjorde med Navalnyj-demonstrasjonene.

SØPPELDEPONI I ARKHANGELSK

Tusenvis av mennesker i Arkhangelsk demonstrerte mot at regionen skulle ta imot søppel fra Moskva. Flere av demonstrantene ble arrestert.

Demonstrantene stilte krav om at guvernøren i Arkhangelsk, Igor Orlov, måtte gå av.

Aleksej Navalnyj har tatt til orde for at de lukrative søppelkontraktene med lokale byråkrater, ikke hadde vært mulig uten korrupsjon.

utstyr. Det var her vi pleide å ha møter og planlegge demonstrasjonene. Politiet beslagla ingenting, men ifølge dokumentene deres var denne leiligheten oppført som min bostedsadresse, siden jeg innimellom sov der. Ransakelsen var knyttet til en sak mot en medaktivist som for ofte hadde deltatt i ukoordinerte gateaksjoner.

SØPPELDEPONI PÅ PAUSE

I juni 2019 satte myndighetene søppeldeponi-prosjektet på pause, etter press fra demonstrantene. Demonstrasjonene fortsatte i tiden etter, riktignok av mindre omfang. I løpet av denne perioden fortsatte jeg å drifte sosiale medier-kontoen, og jeg hjalp til med å organisere demonstrasjoner utenfor regionen. Samtidig flyttet jeg inn hos Darja.

Mot slutten av 2019 begynte flere medier å legge merke til jobben jeg la ned, og redaktøren for nettavisen Activatica ønsket å teste meg ut som journalist, noe jeg takket ja til. Etter dette har

jeg ikke bare engasjert meg for miljøutfordringer, men om sosiale problemer generelt.

Til å begynne med var det ikke bare enkelt å utvikle journalistiske vaner og slutte å tenke som en aktivist. Til tross for at jeg forsøkte å være objektiv, oppfattet mange meg fortsatt som partisk. Sannsynligvis, på grunn av historien med Sjuvalov, nektet rådhuset og myndighetene i regionen å gi meg akkreditering til relevante arrangementer. De fant opp grunner som at det ikke var plass, samtidig som de fjernet tomme seter i salen.

Våren 2020 kom pandemien. 15. mars talte jeg på min siste samling om søppel i Arkhangelsk, før jeg flyttet tilbake til foreldrene mine i Cherepovets. Vi holdt oss hjemme, utover at mor dro til nærmeste matbutikk to-tre ganger i uka. Først i juni fikk jeg reist tilbake til Arkhangelsk og Darja, siden det var noen lempinger på koronarestriksjoene. Vi jobbet i ulike medier, jeg i Activatica og Darja i Sota, men temaene overlappet. Etter hvert dro vi på reportasjereiser sammen til steder som Kazan, Kaukasus og Karelia, selv om redaktørene våre ikke ville betale kostnadene. Siden jeg ikke ville låne penger av foreldrene mine, haiket vi over store avstander.

STEMPLET SOM EKSTREMISTER

I april 2021 ble alle Navalnyjs kontorer juridisk stemplet som ekstremistiske organisasjoner. Først trodde jeg ikke det ville ha noen betydning for min del, siden det var mer enn to år siden jeg sist jobbet der, men etter hvert begynte sikkerhetsstyrkene å oppsøke bekjente av meg. Året etter, i mars 2022, dukket de opp hos meg og Darja. Under ransakingen og avhørene i etterforskningskomiteen, ba sikkerhetsstyrkene oss – som et psykologisk angrep – om å vitne mot venner og bekjente.

Som en reaksjon på gliset til en av sikkerhetstjenestemennene var jeg frekk mot ham, noe som førte til at jeg to dager etter ble varetektsfengslet på gaten og tatt til avhør i den pågående saken mot meg. Dette var dråpen som fikk oss til å forlate Russland. Vi fikk aldri tilbake noe av det konfiskerte elektroniske utstyret.

Etter den tvungne emigrasjonen kunne jeg ikke fortsette å skrive nyheter direkte fra der det skjer, og jeg sa opp jobben i Activatica og begynte i Sota.

FORSØKTE Å FORKLARE MEDSTUDENTER OM KORRUPSJON

Arbeidet på Navalnyjs kontor fikk fram mine aktivistiske sider. Jeg angrer ikke på at jeg ikke fullførte medisinstudiene, spesielt når jeg ser forholdene mine tidligere medstudenter arbeider i. De er overarbeidede, har lav lønn og utdatert utstyr. Selvfølgelig jobber noen på private sykehus, men det er ganske få av dem.

Hadde jeg blitt lege, ville jeg nok ikke oppdaget disse sidene av meg selv. Under studiene snakket jeg med medstudenter om politikk, og jeg forklarte dem at kvaliteten på medisin og medisinsk utstyr i Russland avhenger av om makta er korrupt eller ikke. De færreste sjekket opp det jeg sa, de stolte ikke på meg.

Jeg har ikke mistet håpet om at positive endringer kan skje i Russland. Hvis det skjer, vil jeg gjerne fortsette å jobbe som journalist. Både fordi det er interessant, og fordi folk alltid kommer til å trenge nyheter.

↓ Aleksandr Peskov bodde i Arkhangelsk i flere år og beskriver stedet som en «deprimerende provinsby i nord».

Foto: Privat

NAVN: Andrej Petrov
ALDER: 38 år
YRKE: Menneskerettsaktivist
FRA: Fra Omsk, Russland. Bodde i Moskva
NÅVÆRENDE BOSTED: Larvik, Norge

LHBT-aktivisten ANDREJ PETROV (38) har de siste ti årene sett hvordan Kreml har slått stadig hardere ned på alle former for aktivisme. Foreningene tilpasset seg gang på gang – fram til fullskala-invasjonen i fjor.

DE SISTE TI ÅRENE har forholdene til sivilsamfunnet i Russland forverret seg for hver måned. Nå virker det som om det var ganske liberalt for ti år siden, da aktivister ikke ble pågrepet i hopetall, da folk kunne demonstrere på gata, uttrykke meningene sine, og en rekke uavhengige medier jobbet fritt. Men det var bare en illusjon, og den forsvant raskt.

Alt startet med en skitten sak: Hundrevis av mennesker ble arrestert for å delta i en demonstrasjon mot valgfusk. Etter dette vedtok Statsdumaen loven om «utenlandske agenter» som diskriminerte ikke-kommersielle foreninger som fikk støtte fra utlandet, og – ifølge staten – engasjerte seg politisk. Men definisjonen av en politisk aktivitet var så bred at omtrent all offentlig aktivitet fra frivillige organisasjoner ble omfattet av reglene.

FORBUDT MED «LHBT-PROPAGANDA»

I 2013 innførte Russland et forbud mot «LHBT-propaganda». Først dreide forbudet seg om mindreårige, men i fjor ble det utvidet til å også gjelde innhold for voksne. Mye av LHBT-litteraturen er nå forbudt, og nettsider med LHBT-innhold blokkert.

For å legge ytterligere press på sivilsamfunnet innførte Statsdumaen en lov om «uønskede» organisasjoner i 2015. Dersom noen samarbeidet med en såkalt uønsket organisasjon, risikerte de høye bøter og å få en straffesak på rullebladet. Registeret med uønskede foreninger inkluderer veldedige stiftelser som finansierer humanitære og menneskerettslige prosjekter.

I alle disse årene har myndighetene diktet opp og fabrikkert straffesaker mot menneskerettsaktivister og politiske aktivister, hver gang ble de dømt til lange fengselsstraffer for opposisjonell virksomhet. Hundrevis, kanskje tusenvis, av uskyldige mennesker endte opp i fengsel, kun fordi de ikke var enige med den sittende regjeringen.

For hvert år som gikk, ble det stadig vanskeligere å være i opposisjon eller å være en menneskerettsaktivist. Men mange aktivister forble likevel i landet og fortsatte med dette viktige arbeidet. Det virker på meg som om de fleste menneskerettsaktivistene ble

vant til – og tilpasset seg – de konstante endringene i arbeidsforholdene, og det faktum at det ble vanskeligere å gjennomføre jobben.

RISIKERER FENGSEL FOR Å KALLE EN SPADE EN SPADE

Men så kom krigen. De aller fleste av vennene mine kunne ikke forstå at dette faktisk skjedde, og at Russland sto bak en brutal, blodig krig mot et uavhengig land.

På bare noen få dager innførte de lover som gjorde det ulovlig å diskreditere hæren, noe som betød at du kunne bli fengslet simpelthen fordi du ikke støttet krigen og kalte en spade en spade.

Jeg deltok ikke i noen av demonstrasjonene etter denne invasjonen, siden jeg ikke var i Moskva. Men i sosiale medier var jeg dønn ærlig på akkurat hva jeg mente. På den tiden jobbet jeg i en LHBT-organisasjon, og jeg var redd for å bli straffeforfulgt av politiet eller den føderale sikkerhetstjenesten FSB. En dag kom politiet til kontoret vårt, men dessverre var ingen der på dette tidspunktet. Etterpå kom politiet til huset mitt. De ringte meg, og krevde at jeg kom for å møte dem. Jeg innså at det var for farlig å bli og reiste fra Russland for godt i april 2022.

De uavhengige mediene som ble igjen i Russland ble tvunget til å slutte, dersom de ikke ville havne i fengsel. Menneskerettsaktivister begynte å flykte til andre land for å kunne fortsette arbeidet i trygge omgivelser.

Siden starten av krigen har staten, av formelle årsaker, avvirket flere av de aller største menneskerettsorganisasjonene. Blant dem finner du Memorial, Moskvas Helsinki gruppe og Sovas analysesenter.

Nylig ble flere LHBT-bloggere, som lagde sitt eget Youtube-program, stilt for retten. En av dem ble deportert fra Russland, noe det ble mye oppstyr rundt. Kreml er imot LHBT-folk fordi de vil distrahere samfunnet fra faktiske problemer, og få folk til å hate hverandre i stedet.

Før 2022 tenkte jeg aldri jeg skulle forlate landet mitt. Men det økte presset fra politiet og FSB på grunn av arbeidet mitt for menneskerettigheter, førte til at det ikke var noe annet valg. Jeg ønsket ikke å bli politisk knust og ende opp bak lås og slå. Derfor bestemte jeg meg for å dra og søke politisk asyl, og nå har jeg endt opp her i Norge.

“ Kreml er imot LHBT-folk fordi de vil distrahere samfunnet fra faktiske problemer, og få folk til å hate hverandre i stedet.

Oversatt fra engelsk av redaksjonen.

Foto: Privat

«De kan ta friheten vår,

men ikke stemmen»

– Livet for uavhengige, russiske medier har aldri vært enkelt. Men etter 24. februar 2022 – starten på Russlands fullskala-invasjon mot Ukraina – har det blitt enda vanskeligere. Mange journalister, inkludert meg selv, ble tvunget til å forlate landet for ikke å bli fengslet på grunn av de nye lovene knyttet til «falske nyheter om militæret».

NAVN: Elizaveta Pavljuk
ALDER: 25 år
YRKE: Journalist i Novaja Gazeta Europa
FRA: Moskva, Russland
NÅVÆRENDE BOSTED: Riga, Latvia

Hvordan russiske journalister jobber hjemmefra og i eksil

24. FEBRUAR 2022 forandret alt seg i Russland. Det betyr selvfølgelig ikke at det var trygt å jobbe som journalist i landet før denne dagen, langt ifra: De som turte å være kritiske til myndighetene risikerte å miste jobben, de ble utsatt for politisk undertrykkelse og levde sannsynligvis ofte i frykt. Men den gang hadde de fortsatt et håp. Nå virker det som om det håpet har forsvunnet for svært mange.

Etter president Vladimir Putins anerkjennelse av «folke-republikkene» i Lugansk og Donetsk, «LNR» og «DNR» (tre dager før krigen startet), visste vi at noe forferdelig var i anmarsj. Men det virket ikke som om noen helt trodde på at krigen var i ferd med å bryte ut for fullt. Kvelden og natten 23. februar var kollegaene mine på vakt og ventet på talen Putin skulle holde. Men det var ikke mitt skift. Jeg sov fredelig.

Klokka ni morgenen etter våknet jeg til en mengde varsler og meldinger. Jeg lå i senga og bladde gjennom nyhetsfeeden min i kronologisk rekkefølge, og ble stadig mer skremt for hvert sekund. Jeg var skrekkslagen, bokstavelig talt lammet og kunne nesten ikke tro hva som var i ferd med å skje.

Jeg pakket tingene mine raskt, tok med meg pc-en og dro på kontoret. De neste tretten timene oppdaterte vi nettsiden konstant.

Ingen gråt den første dagen. Skjelvende hender, panikk og tårer kom først noen dager senere. Familien min er fra Ukraina og mange av slektningene mine bor der. Ingen av dem har forlatt landet ennå. Jeg sjekker hvilke adresser som er truffet av raketter hver dag, og ser på listene over døde og sårede. I håp om at jeg aldri skal se noen jeg kjenner.

MEDIELOVENE ETTER KRIGS UTBRUDET

26. februar krevde Roskomnadzor, Russlands medietilsyn, at alle medier skulle fjerne «uriktig informasjon» om krigen. Det forbød å kalle krigen en krig, eller at vi skrev om sivile dødsfall og bombing av byer. Dermed startet en periode der vi utelukkende brukte begrepet «militær spesialoperasjon». Hvis avisene nektet å fjerne innholdet, truet medietilsynet med å blokkere nettsidene deres og bøtelegge dem med ti millioner rubler (omtrent 1,3 millioner norske kroner).

De ulike avisene responderte ulikt, men de fleste endte opp med å gjøre det samme som oss. Dmitrij Muratov, redaktør i Novaja Gazeta og vinner av Nobels fredspris, anslår at 262 mediebedrifter «som ikke drev med propaganda og ikke tok penger fra staten» ble nedlagt i løpet av året. Hundrevis av aviser ble blokkert for russiske innbyggere på ordre fra Roskomnadzor.

Og lovendringene ble enda mer omfattende.

4. mars 2022 vedtok Statsdumaen nye lover som gjorde spredning av «falske nyheter» om det russiske militæret og «diskreditering» av hæren, ulovlig. Bare informasjon som kom direkte fra det russiske forsvarsdepartementet var fra nå av å regne som sant. Å formidle andre versjoner enn dette kunne føre til opptil 15 år i fengsel.

For borgere fra andre land virker dette som ren nonsens. Og ærlig talt: For russere også. Men vi har blitt tvunget til å leve og jobbe under disse reglene, noe som dessverre har vist seg å være uutholdelig vanskelig.

Russiske medier stod overfor et valg: Underkaste seg og prøve å gjøre jobben sin under de nye lovene, eller å dra til utlandet for å snakke åpent om krigens ofre.

NEDLAGTE AVISER – DERIBLANT NOVAJA GAZETA

1. mars blokkerte riksadvokaten tv-kanalen Dozjd sitt nettsted. De tok radiokanalen Moskvass Ekko av lufta.

Dozjd har vært i drift i Russland siden 2010 og vært gjennom mye, men nå ble de et av de første frie mediene som så seg nødt til å legge ned og stanse sendingene.

«Det er tungt og vi er livredde. Men det gjør oss ikke til feiginger. Vi tar den eneste riktige avgjørelsen for å redde det som er kjær og viktig for oss», sa Dozjds programleder Vladimir Romenskij. (Redaksjonen startet opp igjen i Riga 18. juli 2022).

Samme dag bestemte styret å avvikle radiokanalen og nettsida til Moskvass Ekko.

Brått innså vi at Novaja Gazeta kunne bli neste. Det var umulig å skrive nyheter om noe annet enn krigen, men det var også forbudt å skrive om krigen. Vi bestemte oss for å stanse produksjonen midlertidig for å finne ut hva vi skulle gjøre videre. Men pausen varte ikke lenge.

16. mars var vi tilbake og forsøkte å gjøre jobben vår så redelig som mulig under den diktatoriske russiske sensuren. Det var en indre kamp: Et enormt ønske om å fortelle leserne våre akkurat hva vi visste foregikk, satt opp mot frykten for konsekvensene.

Et drøyt år etter mener jeg vi gjorde så godt vi kunne. Vi jobbet hardt, sov lite, og framfor alt prøvde vi å være tro mot det vi trodde på, fram til 28. mars. Da var det stopp for Novaja Gazeta i Russland.

Medietilsynets første advarsel til Novaja Gazeta kom 22. mars. Den neste fikk vi seks dager senere. Varslene handlet om at vi ikke hadde spesifisert at en aktivist vi hadde omtalt i en av artiklene våre var registrert som en «utenlandsk agent», noe som er lovpålagt.

To slike advarsler på et år betyr trussel om tilbakekalling av avisas medielisens. For å unngå å miste den permanent, bestemte styret seg for å stoppe all nyhetsproduksjon på egne premisser.

MÅTTE SLETTE ALLE KRIGSKRITISKE ARTIKLER

Tidligere denne mars-måneden måtte vi i redaksjonen slette alt innhold staten kunne definere som falske nyheter om hæren. Vi satte oss ned og slettet artiklene vi hadde slitt oss ut for å publisere de siste ukene, én etter én. Men vi var sammen, trøstet dem som gråt. Noen var triste, andre var sinte, men ingen trodde det var slutten.

I Novaja Gazeta har vi alltid hatt et tett samhold og vissheten om at ingen av oss er alene. Man hadde alltid en skulder å lene seg på. Det kom godt med disse tunge dagene.

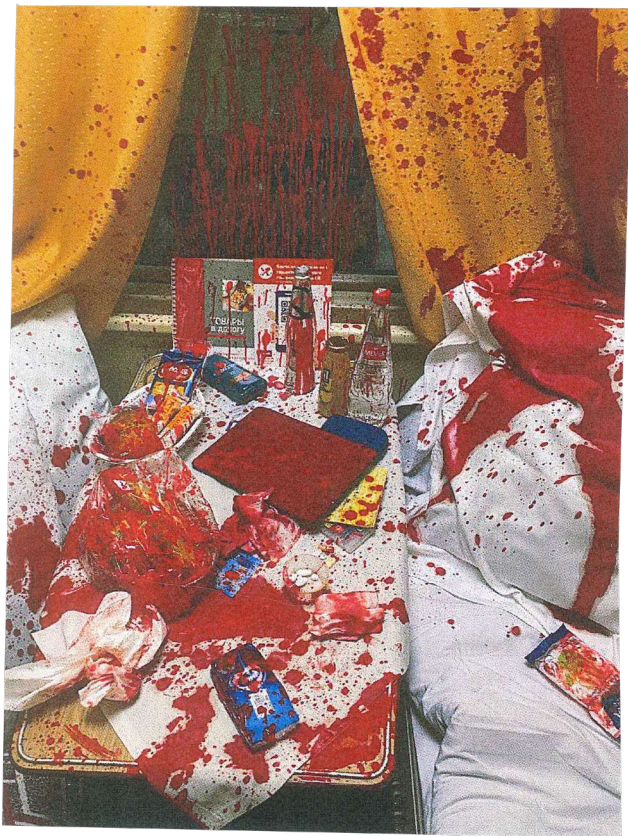
Da jeg våknet 29. mars innså jeg at jeg ikke hadde noen anelse om hva jeg skulle gjøre videre. Vi fullførte noe arbeid som gjensto i redaksjonen og prøvde å få livene våre på stell. Alt var uvant.

Men vi var mange journalister i samme situasjon. Nettsidene til Current Time, The New Times, studentavisa Doxa, de regionale avisene Taiga.info og Krym.realii ble også blokkert – og dette var bare toppen av isfjellet.

Samtidig kom nyhetene om Butsja. En grusom, skremmende og ufattelig hendelse. Jobben vår innebærer likevel at vi må distansere oss. Vi må lese, verifisere data og se på tusenvis av bilder med journalistiske briller. Men akkurat på denne tiden, var jeg bare en leser. Overgrepene i Butsja ble kjent rett etter at Novaja Gazeta stengte ned, men før Novaja Gazeta Europa åpnet. Jeg fulgte med på alt som skjedde der, mens jeg gråt og bare ville skrike.

EN NY START FRA UTLANDET

7. april 2022 ble Novaja Gazeta Europa lansert. I pressemeldingen ble det påpekt at russiske journalister nå har et de facto yrkesforbud, og at Novaja Gazeta Europa ikke er en filial av den tidligere avisen, men et helt uavhengig prosjekt som er både juridisk og innholdsmessig uavhengig. Novaja Gazeta Europa skal →

I april i fjor ble Novaja Gazetas sjefredaktør og fredsprisvinner, Dmitrij Muratov, angrepet i en togkuppé i Russland (rødfargen er fra maling som ble kastet på redaktøren). Foto: Dmitrij Muratov/Novaja Gazeta

RUSSLANDS NYE MEDIELOVER

Lovhjemmelen om «falske nyheter», artikkel 207.3 i straffeloven, innebærer offentlig spredning av «falsk» informasjon om den russiske hæren.

Lovhjemmelen om «diskreditering» av hæren, artikkel 280.3 i straffeloven, refererer til gjentatte handlinger av diskreditering av den russiske hæren. Dette inkluderer «offentlige oppfordringer til å hindre» den russiske hæren i «å opprettholde internasjonal fred og sikkerhet» og å «beskytte borgernes interesser».

“ Russiske medier stod overfor et valg: Underkaste seg og prøve å gjøre jobben sin under de nye lovene, eller å dra til utlandet for å snakke åpent om krigens ofre.

fortsette å rapportere om hva som skjer i Russland for folk som deler våre europeiske verdier, het det i uttalelsen.

Noen i redaksjonen hadde allerede flyttet til hovedkontoret vårt i Riga, noen hadde reist til andre land, og noen, som meg, var fortsatt i Russland. To dager før Ukraina-invasjonen oppdaget jeg at passet mitt gikk ut et par dager senere, og at jeg måtte skaffe meg et nytt. Prosessen tok tre måneder på grunn av køer og byråkrati.

Hele denne tiden tok vi farvel med folk som reiste utenlands. På kort tid dro nesten alle. Ingen ante når vi kom til å se hverandre igjen.

Moskva tømte seg, samtidig som vi fort skjønte at det var tusenvis av mennesker fra andre yrkesgrupper med praktisk talt uforandrede liv. Mens ukrainere flyktet fra bombene og journalistkollegaer reiste fra sensuren, gikk livet sin vante gang på Moskvas kafeer og utesteder. Folk koste seg og noen fortsatte å si sin favorittfrase: «Jeg holder meg utenfor politikk».

På denne tiden begynte Novaja Gazeta Europa å oppdatere sosiale medier fra kontoret i Riga, mens vi ventet på at den nye nettsiden skulle bli klar. Da nettsiden ble lansert 20. april, tok det bare ni dager før den ble blokkert for brukere i Russland. Russere fortsetter likevel å lese oss ved hjelp av VPN-tjenester, og vi har også laget en spesiallenke som er tilgjengelig i Russland uten VPN.

April og mai forløp ganske merkelig. Vi var i gang med et nytt prosjekt, samtidig som vi fortsatte med den gamle – det var tidkrevende og vanskelig, men samtidig inspirerende. Å jobbe fra Moskva i denne perioden var hakket mer risikofyllt enn de siste årene. Men det har vel aldri stoppet russiske journalister.

Først i juli var passet mitt klart og jeg kunne endelig dra til Riga. Da spørsmålet om å flytte først dukket opp, overbeviste jeg moren min om at det bare kom til å bli i et halvt år. Jeg sa at situasjonen etter alt å dømme kom til å roe seg, og at jeg kunne være hjemme igjen til nyttårsaften. I juli, før jeg dro, var jeg ikke like optimistisk, men det virket som om moren min beholdt troen på at jeg ikke ble borte lenge.

Jeg tok buss til Riga, en lang reise med ukrainske flyktninger. Det føltes rart. Du reiser gjennom landet ditt, men kan ikke snu. Du aner ikke når du kan dra tilbake, og prøver bare å tenke at du ikke blir borte for godt. Heldigvis tok Riga imot meg med fint vær og savnede kollegaer. Det var en mulighet til å starte opp med blanke ark.

MIGRANT-JOURNALISTER

I juli tok russiske styrker kontroll over de ukrainske byene Sievjero-donetsk og Lysytsjansk. For å være mer presis: De okkuperte det som var igjen av byene. Jobben vår er 95 prosent fokusert på Ukraina-krigen. Hvis det ikke handler om sivile som er drept i skyting, handler det om flyktninger og hvordan de etablerer seg på nye steder.

Ganske mange ukrainske flyktninger bor i Riga. Ikke like mange som i Polen eller Tyskland, men jeg møter dem hver dag, og hører språket. Vi tar med klær og andre nødvendige varer til innsamlingsstasjoner. Det er umulig å glemme krigen, ikke en gang i et øyeblikk.

I Riga, som i Tbilisi, Vilnius, Berlin og andre byer der russiske journalister befant seg, prøvde vi å koordinere arbeidet og møtes oftere. Antallet uavhengige journalister per kvadratmeter økte drastisk.

MINST TUSEN JOURNALISTER HAR FORLATT LANDET

Ifølge Net Freedom Project forlot så mange som 150 journalister Russland innen starten av mars 2022.

I dag gjelder det minst tusen, ifølge konservative anslag.

Blokkeringen av de største uavhengige avisene, den realistiske trusselen om strafferettslig eller administrativt ansvar for å spre «bevisst falsk informasjon» og «diskreditering av de væpnede styrkene», samt økt praksis med å stemple journalister og medier som utenlandske agenter og uønskede organisasjoner, har akselerert journalistenes emigrasjon.

Journalister fortsetter å jobbe i de evakuerte uavhengige mediene, og noen oppretter nye aviser. Noen har satt opp egne kringkastingskanaler i sosiale medier.

Totalt sett har journalistene som dro skapt et «nytt RuNet» (internett i Russland), fri for statlig sensur. Youtube, Telegram og VPN-tjenester (som kan brukes til å åpne nettsidene til blokkerte medier), fungerte som en bro mellom dette og den stadig mer innskrenkede internett-tilgangen.

DE SOM TROSSER SENSUREN, HAVNER I FENGSEL

De uavhengige mediene som ikke dro i eksil, ble tvunget til å kalle krigen en «spesialoperasjon», eller til ikke å skrive om den i det hele tatt. Men hvordan kan man unngå å skrive om noe som opptrår alt og alle?

Menneskerettighetsaktivister opplyste i juli i fjor at det er ventet at journalister blir hovedmål for oppkonstruerte anklager knyttet til krigen. Av de 73 kjente straffesakene på dette tidspunktet (nå er det langt flere), var tolv av dem knyttet til mediefolk.

For å forklare hvorfor det ville vært ganske skummelt å bli involvert i en slik sak, har jeg en rekke eksempler. Flere kjente personer er allerede straffeforfulgt. Det gjelder bloggeren Veronika Belotserkovskaja, medieleder Ilja Krasilshsjik, journalistene Ruslan Leviev, Michael Naki, Andrej Soldatov og Aleksandr Nevzorov.

De har forlatt Russland. Retten har arrestert mange av dem «in absentia» og beslaglagt boligen deres. Basmanny tingrett i Moskva dømte journalist Aleksandr Nevzorov til åtte år i en straffekoloni in absentia i en straffesak knyttet til spredning av «falsk» informasjon. Hvis han drar tilbake til Russland, blir han fengslet på stedet. Det samme gjelder Veronika Belotserkovskaja. Hun ble dømt in absentia til ni år i fengsel. Og her nevner jeg ikke alle politikere og aktivister som også har blitt straffeforfulgt.

Alle dro i tide, mens Maria Ponomarenko – journalist i Rus-News – ble igjen.

17. mars 2022 skrev den 44 år gamle journalisten på Telegram at russiske styrker bombet teatret i Mariupol. Men ifølge det offisielle russiske narrativet skjedde jo ikke dette, og derfor er Marias ord falske. Det ble åpnet en straffesak mot henne. Ponomarenko ble plassert i et forvaringssenter (Sizo). I september skar hun over blodårene i fengselet. Ifølge Rus-News lider hun av klaustrofobi og har fått diagnosen hysterisk personlighetsforstyrrelse.

I november plasserte retten Ponomarenko i husarrest. Men mot slutten av januar i år valgte hun selv å dra til politistasjonen på nattestid. Hun hadde kranglet med mannen sin og klarte ikke bo med ham mer, noe som førte til at hun havnet tilbake på forvaringssenteret. Retten dømte henne til seks års fengsel for å spre «falske nyheter» om de russiske væpnede styrkene.

Dette er ikke en isolert sak. Den illustrerer hva som kan skje med bokstavelig talt hver eneste uavhengige journalist i Russland. Er det skummelt? Ja. Har alle gjenværende journalister stoppet arbeidet sitt på grunn av det? Nei.

NOVAJA GAZETA FORTSETTER I RUSSLAND

I juli varslet avisa jeg jobbet i, Novaja Gazetas redaksjon i Russland, at de ville lansere et magasin kalt Novaja Rasskaz-Gazeta.

Sjefredaktør og Nobelprisvinner Dmitrij Muratov ble igjen i Moskva med en stor gruppe journalister. Senere lanserte de også abonnementstjenesten Free Space. Talentfulle folk fortsatte i jobben, og forble dessverre under myndighetens overvåking. En kort tidslinje beskriver alt som skjedde:

- 6. JULI 2022:
Novaja Gazeta (NG) ble bøtelagt 300 000 rubler (38 000 norske kroner) for «spredning av falske nyheter», for å «skape trussel om massiv forstyrrelse av offentlig orden eller offentlig sikkerhet». Årsaken? Muratov publiserte en video den 24. februar der han fordømte krigen.
- 24. JULI:
Medietilsynet krevde at nettstedet skulle blokkeres.
- 28. JULI:
Medietilsynet Roskomnadzor krevde at medielisensen var ugyldig.
- 10. AUGUST:
En domstol bøtela avisa 350 000 rubler (44 400 norske kroner) for å distribuere «unøyaktig» informasjon på grunn av en artikkel om Kherson der journalisten beskrev hva som hadde skjedd i byen det siste halve året.
- 16. AUGUST:
NG ble tiltalt for å «diskreditere» den russiske hæren. Tiltalen baserte seg på tre av avisas artikler på nett.
- 5. SEPTEMBER:
En domstol erklærte medielisensen på print ugyldig og trakk den tilbake.
- 14. SEPTEMBER:
NG ble bøtelagt 400 000 rubler (50 100 norske kroner) for å «diskreditere» den russiske hæren.
- 15. SEPTEMBER:
En domstol tilbakekalte NGs siste medielisens.
- 17. NOVEMBER:
Medietilsynet Roskomnadzor begrenset tilgangen til NGs nettside og «Free Space»-prosjektet.
- 12. JANUAR:
NG ble tiltalt for «diskreditering av den russiske hæren». Årsak? Et intervju med en prest i den russisk-ortodokse kirken som motsetter seg Ukraina-krigen.
- 7. FEBRUAR:
Moskva byrett avviste redaksjonens klage og trakk permanent lisensene til papirutgaven og nettutgaven Novaja Rasskaz-Gazeta.

Det ser ganske imponerende ut, gjør det ikke? Men modige journalister som tror på rettferdighet, fortsetter arbeidet. De vet at de gjør det rette.

Muratov solgte Nobelpris-medaljen på auksjon i New York til hele 103,5 millioner dollar (én milliard norske kroner). Tenk det! Inntektene gikk til Unicef for å hjelpe ukrainske flyktningbarn.

Dette er menneskene den russiske regjeringen prøver å knuse. Men myndighetene mislykkes. Novaja Gazeta forsvinner ikke, russiske uavhengige journalister i Russland og i utlandet nekter å bli skremt eller tiet til taushet, og det russiske folk vil ikke bli drevet til stillhet. Ikke nå, kanskje ikke de neste årene, men friheten vinner til slutt. Den lever i oss, mens utdaterte tyranner som Putin sakte lever ut sin blodige tid.

Oversatt fra engelsk av redaksjonen.

↑ Anton Ammosov talte på en antikorrupsjonsdemonstrasjon til støtte for Aleksej Navalnyj sommeren 2017. Foto: Privat

– Mange husker fortsatt en tid

med relativ frihet og uavhengighet fra sentrum.

Nå blir de undertrykt.

Kneblingen av russiske dissidenter startet ikke i fjor. ANTON AMMOSOV fra Jakutia, en region 5000 kilometer øst for Moskva, forteller i et intervju med Filter Nyheter om hvordan regionen gradvis mistet selvstendigheten i løpet av Putins regjeringstid. Selv ble han pågrepet og torturert for det han sier er fullstendig oppdiktete anklager.

↑ Dette bildet er tatt første gang Russlands føderale sikkerhetspoliti, FSB, ransaket Ammosovs bolig. Foto: Privat

NAVN: Anton Ammosov

ALDER: 34 år

YRKE: IT-spesialist

FRA: Jakutsk, øst i Russland

NÅVÆRENDE BOSTED: Stjørdalen, Norge

– PÅGRIPELSEN FANT STED 21. november 2018. Men det var mer som en kidnapping. De la en pose over hodet mitt, festet hendene mine i håndjern bak ryggen og dro meg inn i en minivan hvor de slo meg, kvalte meg med skjerf og brakk fingrene mine. Jeg kommer til å huske denne dagen for alltid, for min kone har bursdag dagen etter. Da jeg forsvant, var hun veldig bekymret. Men kollegaene hennes overbeviste henne om at jeg forberedte en overraskelse til henne, sier Ammosov til Filter Nyheter.

34-åringen mistenker at han kom på politiets «svarteliste» etter en tale han holdt på en antikorrupsjonsdemonstrasjon i hjembyen Jakutsk sommeren 2017.

ANSTRENGT FORHOLD TIL MOSKVA

Ammosov tilhører Jakut-folket, en tyrkisk-etnisk urbefolkning fra Sibir, som utgjør over halvparten (55 prosent) av befolkningen i regionen Sakha, mens etniske russere utgjør 33 prosent.

– Mange i Jakutia anser seg selv som atskilt fra Russland. Mange husker fortsatt en tid med relativ frihet og uavhengighet fra sentrum. Nå blir de selvfølgelig undertrykt, sier 34-åringen.

Jakut-folket har et svært anspent forhold til myndighetene i Moskva, forklarer Ammosov, og viser til at regionen anser seg som selvstendige:

– I 1992 vedtok Jakutia sin egen grunnlov, og definerte republikken som «en suveren, demokratisk og lovlig stat basert på folkets rett til selvbestemmelse». I samsvar med grunnloven hadde republikkens president rett til å danne sin egen hær, og en del av republikkens territorium var stengt for innreise for innbyggere i den russiske føderasjonen.

– I tillegg sto det i grunnloven til republikken Sakha (Jakutia) at alle ressurser som er lagret på republikkens territorium tilhører republikken. Dette kom i konflikt med den russiske føderasjonens grunnlov, og på grunn av dette var det mye kamp med den konstitusjonelle domstolen i Jakutia og Jakut-parlamentet på den ene siden, mot de føderale myndighetene representert ved Moskva på den andre. Moskva mener at alle ressurser på Russlands territorium tilhører Russland, og at de nasjonale republikkene ikke har rett til å disponere dem, utdyper Ammosov.

HAR GRADVIS MISTET SELVSTENDIGHET

Han forteller at Jakutia gradvis mistet uavhengigheten under Vladimir Putins regjeringstid:

- I 2001 mistet republikken retten til egen hær.
 - I 2009 ble alle artikler om suverenitet fjernet.
 - I 2014 ble presidentstillingen i Jakutia erstattet av en guvernør.
 - I 2021 ble forfatningsdomstolen (en domstol som vurderer om vedtatte lover er i strid med grunnloven) oppløst.
- Nå går det rykter om oppløsning av parlamentet i Jakutia, forteller Ammosov.

TALTE OM KORRUPSJON

Ammosov ble pågrepet av Russlands føderale sikkerhetstjeneste FSB på jobben ved et statlig universitet i Jakutia. I avhør ble han spurt om sitt politiske ståsted og om han «støttet anarki» – noe han avviste, da han selv ser seg som liberal og er tilhenger av Aleksej Navalnyj.

SAKHA (JAKUTIA)

Republikken Sakha (Jakutia) ble kolonisert av russerne under tsarveldet på 1600-tallet.

Geografisk er regionen enorm, på størrelse med India. Likevel utgjør befolkningen bare 0,7 prosent av innbyggerne i dagens Russland.

En region rik på naturressurser, blant annet olje, uran, gull og kull. All gass som selges fra Russland til Kina kommer herfra, og de står for en fjerdedel av verdens diamantproduksjon.

Bruttonasjonalprodukt (BNP) er tre ganger høyere i denne regionen enn i resten av Russland.

Konkret ble han tiltalt for oppfordringer til terror og erverv av eksplosive enheter, anklager han sier er fullstendig oppdiktede og som aldri ble bevist.

På denne tiden jobbet Ammosov som IT-utvikler innen programvaredesign og utviklingssektoren ved Ammosovs nordøstlige føderale universitet. Da universitetet ble kjent med tiltalen, oppfordret ledelsen ham til å si opp, noe han tror var på direkte oppfordring fra FSB. Da han nektet, flyttet de ham over på en annen, nærmest ubetydelig stilling. Kort tid etter flyktet han til Norge, der han fikk politisk asyl og bosatte seg i Stjørdalen.

LOKALAVISJOURNALIST DØMT

Senere ble en journalist i en lokalavis i Jakutsk, Mikhail Romanov, dømt til en bot på 30 000 rubler (4000 norske kroner) for å ha «misbrukt ytringsfriheten». Dette fordi han ifølge den russiske domstolen publiserte «falsk informasjon til skade for offentligheten».

Årsaken? Romanov publiserte Ammosovs påstander om tortur i fengsel, der journalisten også refererte til George Orwells dystopiske roman 1984 og sitatet «Storebror ser deg».

FRYKTER PROPAGANDA I SKOLENE

I dag engasjerer Ammosov seg i den norske foreningen «Små-Rådina – for demokrati i Russland», og han følger utviklingen i hjemlandet daglig. Spesielt opprørt er han over at Russland nå har innført såkalte historietimer allerede fra førsteklasse på barneskolen. Innholdet ser han som ren krigspropaganda, historieforfalskning og hjernevasking.

– Barneskolebarn stoler på absolutt alt som står i skolen, det er sånn menneskehjernen er bygget. En liten person som ikke har lært seg å lese, vil ikke være i tvil om at det skrevne ordet er sant. Initiativ som dette tar «zombifiseringen» av barn til et nytt nivå.

Tekst: Marie Lytømt Norum.

Saksøker staten for å stemple
ham som «utenlandsk agent»

Георгий Чентемиров

«DETTE MATERIALET ER PRODUSERT

А вот держите сразу две публикации о славном
пути Союза журнал **OG DISTRIBUTERT AV**, как
обычно, в комментариях:

DEN UTENLANDSKE AGENTEN

НАСТОЯЩИЙ МАТЕРИАЛ ПРОИЗВЕДЕН И
РА **SJENTEMIROV GEORGIJ ROSTISLAVISJT,**

ЧЕНТЕМИРОВ ГЕОРГИЙ РОСТИСЛАВОВИЧЕМ. СОДЕРЖАЩИМСЯ В

SOM STÅR I REGISTERET OVER UTENLANDSKE

КАСАЕТСЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ИНОСТРАННОГО

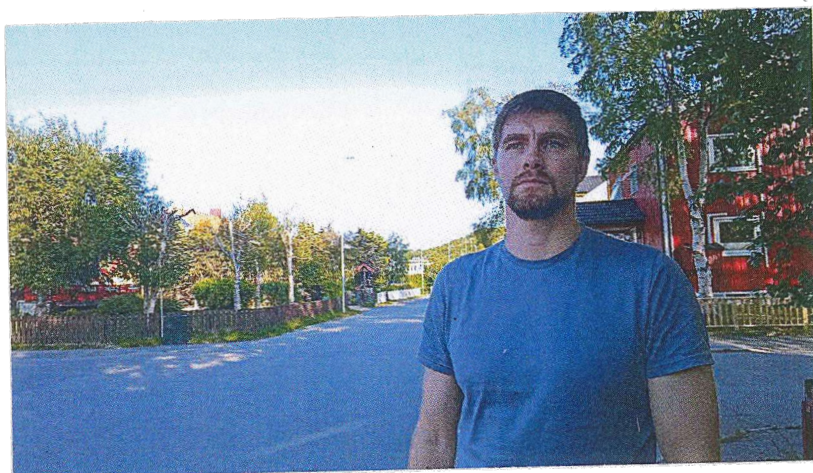
AGENTER, ELLER KNYTTET TIL AKTIVITETEN

РОСТИСЛАВОВИЧА

TIL DEN UTENLANDSKE AGENTEN

SJENTEMIROV GEORGIJ ROSTISLAVISJT».

Denne beskjeden må GEORGIJ SJENTEMIROV legge
ut på alle innlegg han publiserer i sosiale medier.

NAVN: Georgij Sjentemirov

ALDER: 37 år

YRKE: Undersøkende journalist i The Barents Observer

FRA: Murmansk, Russland

NÅVÆRENDE BOSTED: Kirkenes, Norge

– Du ble erklært en utenlandsk agent fredag 31. mars i år, i likhet med en rekke andre russiske kollegaer som nå bor utenfor Russland. Hvordan fant du ut at du sto på dette registeret?

– Vennene mine og kollegaer begynte å ringe meg. Akkurat da gikk jeg på tur med hunden, jeg hadde ikke med meg telefon, og kona mi fortalte meg om alle oppringningene da jeg kom hjem. Jeg begynte å ringe folk tilbake, åpnet Facebook Messenger – og så et titalls meldinger. De aller fleste gratulerte meg, fordi det å være utenlandsk agent nesten er regnet som et tegn på ærlighet og integritet i en del av den russiske befolkningen.

– Vet du hva som var begrunnelsen?

– For å havne i registeret som utenlandsk agent, må den russiske stat kunne bevise to faktum: At man får utenlandsk støtte og at man driver med «politisk aktivitet». «Utenlandsk støtte» baserte Justisdepartementet på at jeg flyttet til Norge og nå jobber i en norsk avis. Til punkt nummer to, så mente de at dette i seg selv var politisk aktivitet. De brukte innleggene mine i sosiale medier og artikler jeg har skrevet for The Barents Observer som eksempler. Det er ganske komisk at da de skulle bevise at jeg var politisk aktiv, så brukte de spørsmål jeg har stilt til folk jeg har intervjuet. Akkurat dette fant jeg først ut da jeg saksøkte Justisdepartementet, de sendte ingen begrunnelse i forkant.

– Var det noe du fryktet eller forberedte deg på?

– Ja. Jeg skjønnte at mitt private og profesjonelle ståsted kom til å bli evaluert av russiske myndigheter før eller senere.

– Hvordan påvirker denne statusen deg når du bor i Norge?

– Statusen som utenlandsk agent innebærer noen forpliktelser: For det første må man opprette en «juridisk enhet», og man må sende inn rapporter og legge ut en «disclaimer» på alle innlegg man legger ut. Bryter man disse kravene regelmessig, medfører det straffansvar, som enten kan være ransaking av foreldrene som fortsatt bor i Russland, beslaglegging av bankkontoer, eieendom også videre.

– Må du legge ut en slik «disclaimer» i hvert eneste innlegg du publiserer i sosiale medier, også private bilder som ikke har noe med jobben din som journalist å gjøre?

– Tanken er at man skal legge ut en disclaimer som sier at jeg er en utenlandsk agent i alt jeg legger ut i offentligheten. Det inkluderer også innlegg om privatlivet mitt, reiser osv.

– Kan du fortsatt reise tilbake til Russland nå som du er registrert som utenlandsk agent?

– Jeg kan reise tilbake til Russland, men det er veldig stor sjanse for at jeg da ville endt opp bak mur. Myndighetene kunne enkelt ha benyttet ankomsten min som en måte å fabrikke en kriminalsak mot meg.

– Hvordan tror du loven om såkalte utenlandske agenter påvirker russiske dissidenter?

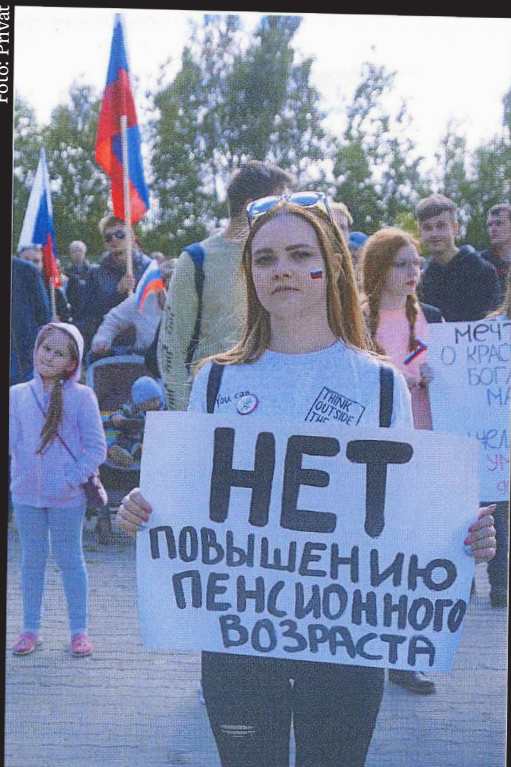
– Loven om utenlandske agenter er diskriminering i sin rene form. For utenlandske agenter er det forbudt å drive med opplæring, å være medlem av en valgkomité, å donere penger til politikere under valg eller å foreta ekspertvurderinger innen forskning. Pliktene jeg nevnte og ansvaret for å sørge for at man holder reglene er en ekstra byrde på toppen av dette. Å ha selve statusen som utenlandsk agent blir av de fleste oppfattet som at du er fiende: Utenlandsk agent betyr forræder. Bare prøv å ringe en offentlig person for å stille dem et spørsmål, når du på forhånd må fortelle ham at du er en utenlandsk agent. Et eksempel er Viktor Vorobiev, medlem av parlamentet i republikken Komi, som nå er registrert som utenlandsk agent. Han blir klippet ut av tv-sendingene når han holder taler i statsråd – de sensurerer ham, rett og slett. Alt dette legger utallige hindringer på vår arbeidshverdag, inkludert for journalister og aktivister.

– 25. mai meldte The Barents Observer at du kommer til å saksøke det russiske justisdepartementet. Hva er status på søksmålet, og hva tror du utfallet kommer til å bli?

– Jeg tapte første rettsinstans, og kommer til å anke den beslutningen, men ingen har noen illusjoner. Russland er ikke lenger noen rettsstat, og myndighetene og retten ignorerer grunnloven. Derfor har jeg ikke noe håp om å vinne i retten.

Tekst: Marie Lytomt Norum

Foto: Privat

NAVN: Darja Porjadina
ALDER: 23 år
YRKE: Journalist i Sota
FRA: Arkhangelsk, Russland
NÅVÆRENDE BOSTED: Vilnius, Litauen

«Hvordan russiske myndigheter tvang meg

til å forlate hjembyen min.

Historien om en emigrert

uavhengig russisk journalist»

I Arkhangelsk ble DARJA PORJADINAS leilighet ransaket, det samme ble bestefarens, og hun ble tatt med inn til avhør. Da samboeren ble straffeforfulgt for å ha fornærmet en politibetjent, tok de sjansen på å flykte over grensa.

JEG HETER DARJA, og jeg er en russisk journalist. Jeg arbeider i en av de siste uavhengige mediene, kalt Sota. Vi skriver om krig, politikk, sivilaktivisme og menneskerettigheter i Russland. I mars 2022 snudde livet mitt opp ned. Men la oss ta det første, først:

Du vet den følelsen du har på morgenen, dagen etter bursdagen din? Kanskje våkner du litt senere enn vanlig, tar deg god tid til å drikke kaffe, ser på gårsdagens bilder på Instagram, med et lite smil, og svarer på de gjenstående gratulasjonene. Kanskje spiser du litt av restene fra bursdagskaken før jobb, og leiligheten er fylt opp med blomster. Det var i hvert fall det jeg så for meg skulle skje på morgenen 23. mars, dagen etter jeg fylte 22 år. Men russiske myndigheter bestemte noe helt annet.

Klokken 06.00 våknet jeg av et brak, av noen som banket hardt på døra. «Åpne, politiet her!», ropte en aggressiv stemme på utsiden. Slik startet husransakelsen – noe alle russiske aktivister og journalister frykter. Hvis du ikke er enig med myndighetene, hvis du fordømmer krigen, deltar i demonstrasjoner eller jobber som uavhengig journalist, vær forberedt på å bli ransaket. Etterforskningskomiteen, en politisk politienhet («Senter for bekjempelse av ekstremisme») og den føderale sikkerhetstjenesten (FSB) endevender stedet du bor, tar telefonene dine, pc-ene, lydopptakere, minnekort og kameraer – alt som kan brukes til å lagre informasjon. Du kommer aldri til å se disse verktøyene igjen.

Det skumleste med ransakelsen er dens uforutsigbarhet. Du aner ikke om du skal i fengsel i dag, eller om du kommer deg hjem igjen. Da vi hørte den kraftige bankingen på døra, var det ganske skummelt. Du føler deg fullstendig hjelpeløs. Omtrent ti sikkerhetsbetjenter står på utsiden, uten hemninger mot å sende deg i fengsel. Du har ingen muligheter – enten blir døra brutt opp med makt, eller så åpner du den opp selv.

TRE TIMERS RANSAKELSE

Da kjæresten min Aleksandr åpnet døra, tok ti personer seg inn. De ga oss et dokument der det sto at den russiske domstolen mener vi er «tilknyttet ekstremisme». Det er en konsekvens av det som skjedde med Aleksej Navalnyj. Mange russiske aktivister sitter nå fengslet på grunn av dette (blant annet Lilia Sjanisjeva fra Basjkortostan, som i skrivende stund risikerer tolv år i fengsel for anklager om å støtte «terrorisme» fordi hun var en sentral leder i Navalnyjs kampanje).

I 2018 var samboeren min regionsleder for Navalnyjs gruppe i Arkhangelsk (se artikkel på side 44). Han sluttet i denne jobben i 2019, fordi kontoret i Arkhangelsk stengte ned. Etterpå ble Aleksandr miljøaktivist som kjempet mot et søppeldeponi i fylket vårt. Han skrev mange artikler om miljødemonstrasjoner nord i Russland, og skolerte seg senere til å bli journalist. I 2020 startet han fulltid som journalist i en av de uavhengige russiske mediene som skrev om aktivisme.

For min del var jeg en del av Navalnyjs kontor i Arkhangelsk bare en gang – da jeg intervjuet Andrej Borovikov – en aktivist som nå er fengslet fordi han delte en musikkvideo av Rammstein.

Dette var bakgrunnen for ransakelsen i leiligheten vår. De brydde seg ikke om at det var tre år siden Aleksandr var en del av Navalnyjs team, og at jeg kun var på kontoret deres som

journalist. De kom hjem til oss og begynte å rote rundt i våre personlige eiendeler og dokumenter, de tok utstyret vårt og redaksjonelle papirer. Videre forsøkte de å få oss til å prate og krevde at vi måtte vitne mot egne venner i avhøret. De var ikke politi – de utøvde psykologisk press. Jeg gråt hele tiden, var veldig redd og følte at ingen kunne beskytte meg. Jeg fryktet jeg aldri kom til å komme meg hjem igjen og se Aleksandr. De lo av oss, noe som førte til at Aleksandr var frekk mot en av politimennene. Det ble grunnlaget for at det ble reist en ny tiltale mot ham.

RANSAKET BESTEFARENS LEILIGHET

Etter at de hadde ransaket leiligheten vår i tre timer tok de med alt av elektroniske verktøy og dokumenter, og de tok meg med til min bestefars leilighet. Han er 67 år, men politiet ønsket å ransake huset hans også. Bestefaren min har ingen smarttelefon eller datamaskin, han bor i et veldig gammelt hus uten kloakk eller tilgang på vann. Da de tok seg inn i leiligheten ble bestefar veldig overrasket, men ikke redd. Politiet gjennomførte ikke en like omfattende ransakelse som hos oss, men så i hovedsak på leiligheten og fylte ut et dokument der de skrev at de ikke fant noe relevant på innsiden.

Etter ransakelsen i bestefars leilighet, dro vi videre til Etterforskningskomiteen for å bli avhørt. Ikke overraskende fikk vi ikke mulighet til en advokat. Vi forsto at de også hadde ransaket leilighetene til flere av våre venner og bekjente. Siden vi ikke hadde tilgang til telefon eller internett, fikk vi ikke vite om dette tidligere.

Avhøret varte i om lag tre timer. Etterforskeren som sto for mitt avhør, oppførte seg ganske greit. Han presset meg ikke. Men en annen etterforsker, som kom fra Moskva og var «kuratoren» for denne saken, kom innimellom inn i rommet og forsøkte å legge psykisk press på meg. Han var veldig frekk og sa ting som at: «Vi vet alt om deg! Du måtte jo fortelle alt til vennene dine!». Jeg visste ikke hva jeg skulle si, siden jeg ikke kunne noe spesielt om hvordan Navalnyjs team jobber.

Etter avhøret ventet jeg på Aleksandr, og det var veldig stressende. Du aner ikke hvordan det går med personen du er aller mest glad i. Vil de arrestere ham? Eller kommer han hjem? De hadde tatt fra meg telefon og mat, og det eneste jeg kunne gjøre var å drikke vann og tenke på hva som kom til å skje. Etter ti timer kom Aleksandr ut, og det var det lykkeligste øyeblikket mitt hele denne dagen. Vi ble sluppet ut med status som vitner, ikke siktede. Jeg tenkte at det betyr alt er over, men det skulle bare vise seg bare å være starten på det merkelige året i livet mitt.

FENGSELET PÅ SYKEHUSET

Denne dagen kom vi hjem på kvelden, og jeg ga en klem til moren min og kattene. Huset var endevendt – dokumenter, bøker og personlige eiendeler var spredt utover hele gulvet. Men det hadde ikke noe å si. Vi var hjemme, og det var det viktigste for meg.

Dagen etter var ikke like oppsiktsvekkende. Aleksandr ble avhørt på nytt, og det gikk greit. Men dagen etter det igjen, gjentok marerittet seg. →

“ Hvis du ikke er enig med myndighetene, hvis du fordømmer krigen, deltar i demonstrasjoner eller jobber som uavhengig journalist, vær forberedt på å bli ransaket.

Aleks følte seg dårlig og dro på sykehus, mens jeg var hjemme med kattene. Vi klarte ikke å spise på to dager på grunn av alt stresset, og først den tredje dagen dro jeg på butikken for å kjøpe noe å spise. Alt var stille fram til Aleks sendte meg en talemelding fra sykehuset: «Jeg er arrestert!»

Jeg ble skikkelig redd. Betød det at Aleks ble fengslet og jeg aldri kom til å se ham igjen? Jeg gråt i butikken og ante ikke hva jeg skulle gjøre. De neste timene hjalp kollegaer og advokater meg med å finne ham. Etterforskerne åpnet en straffesak mot ham for å fornærme en politibetjent under ransakelsen. Det var bare ren flaks at han kom hjem igjen den kvelden. Vi bestemte oss for å forlate Russland.

Hele den kvelden pakket vi sammen de viktigste tingene våre i bagasjen og fant fram dokumentene vi trengte for å dra. Kollegaene våre kjøpte billetter fra Arkhangelsk til Moskva neste morgen. Det var vanskelig å skulle reise ut av landet fra min hjemby, siden vi ikke delte grense med noen andre land og det ikke er noen internasjonal flyplass der. Derfor fløy vi først til Moskva, noe som var risikofyllt: Politiet kunne ha stoppet oss når som helst på reisen. Men vi bestemte oss for å ta sjansen.

KONSTANT REDDE

Kvelden før vi dro var grusom. Jeg skjønte at jeg ikke kom til å se venner, dyr eller familie i nærmeste framtid. Jeg hadde ingen tid til å si «ha det» til noen som helst, unntatt moren min og katten. Jeg var knust, men forsto at dette var det eneste vi kunne gjøre.

Neste dag var vi i Moskva, etterpå i Jerevan i Armenia og til slutt til Tbilisi i Georgia. Det var ingen problemer med flyvnningen. Vi var konstant redde for at vi kom til å bli tatt underveis, men kom oss helt fram til Tbilisi i god behold.

Vi ankom på kvelden og bodde i et tilfluktsrom for russiske anti-krigs-aktivister og journalister. Vår venn, Katerina Neroznikova, fant et sted for folk som var tvunget til å forlate hjemmene sine på grunn av jobben eller sitt politiske ståsted. Vi var heldige med at vi fikk beholde jobbene våre i Sota, fordi mange dro utenlands uten oppsparte penger.

Først trodde vi at alle problemene løste seg og at vi kunne jobbe i ro og mak, bosette oss på et nytt sted med folk som delte vårt anti-krig- og anti-Putin-ståsted. Men russiske sikkerhetsmyndigheter var sinte på oss fordi vi hadde dratt.

De trakasserte oss. Dette ved å benytte seg av alle tilgjengelige ressurser for å spre falsk informasjon om oss. De skrev grusomme ting om oss i sosiale medier og propagandaens massemedier. Selv en av de mest kjente propagandiske publikasjonene i Russland, RT (tidligere Russia Today), skrev om Aleksandr. Jeg ble sint og det påvirket meg psykisk, men var fortsatt glad vi hadde kommet oss vekk.

Det neste som skjedde var press fra universitetet mitt. Jeg studerte journalistikk på Det nordlige (arktiske) føderale universitetet i Arkhangelsk i fire år. I 2022 skulle jeg uteksami-

neres. Før jeg reiste fra Russland snakket jeg med foreleseren min om å ta eksamen på nett og forsvare diplommet mitt fra et annet sted. Jeg hadde toppkarakterer og var en av de beste studentene på kurset, og vi trodde ikke det kom til å bli noen problemer med å fullføre studiet på nett.

Men dagen etter vi kom fram til Georgia, dro den føderale sikkerhetstjenesten FSB til universitetet mitt og påla dem ikke å la meg fullføre. Universitetet begynte å legge ut hindringer for meg. Først nektet de meg å ta eksamen digitalt fra utlandet. De ba meg komme tilbake til Russland, og sa det var den eneste måten jeg kunne få et diplom. Men for min del var det helt umulig. Vi forsto at de prøvde å få meg hjem igjen, slik at de senere kunne bruke dette til å legge press på Aleksandr. Han ville garantert blitt arrestert umiddelbart, dersom han vendte hjem. For min del var det avsluttende diplommet viktig. Jeg forsøkte å finne andre måter jeg kunne bestå eksamen, men universitetet var under press fra sikkerhetsstyrkene. De avviste alle forslagene mine. Jeg forsto at jeg aldri kom til å kunne uteksaminere meg. Det var kjedelig, men sikkerhet var selvfølgelig det viktigste.

Et par måneder senere ble jeg kastet ut, noe som var ganske traumatisk for psyken min. Jeg hadde arbeidet for denne utdannelsen i fire år, jeg var veldig interessert i journalistikk og nå bestemte noen andre at jeg ikke var verdt det. Noen måneder etter dette igjen ble jeg endelig utvist. Det stresset meg, jeg visste ikke hva jeg skulle gjøre.

Det var mange folk som bekymret seg for livet vårt – kollegaer, venner, sivilaktivister, menneskerettsadvokater, helter vi hadde intervjuet. De hjalp oss med å skaffe oss nytt utstyr til jobben – pc og telefoner. Vi var veldig takknemlige for all støtten de ga oss. En av dem som brydde seg, fortalte meg om det som heter Det europeiske humanitære universitetet (EHU). Det er et universitet for humanistiske fag som opprinnelig kommer fra Belarus, men som nå har base i Vilnius. Jeg bestemte meg for å ta kontakt med dem for å høre om det var noen mulighet for meg til å fullføre studiet mitt der. De tok imot dokumentene mine og ba meg vente på en endelig beslutning.

Jeg hadde ikke noe stort håp siden jeg var oppgitt etter utvisningen. Men noen uker senere svarte de at jeg kunne begynne på på Medier- og kommunikasjonslinjen fra tredjeåret, noe som gjorde meg veldig lettet! Ja, jeg måtte studere to år ekstra, men omsider kom jeg til å få mitt europeiske diplom. Jeg trengte ikke lang betenkningstid. Vi signerte en avtale og oktober 2022 var jeg student igjen. Det første semesteret var ikke gratis, men i vinter fikk jeg et stipend for vårsemesteret.

Nå jobber jeg fortsatt som journalist i Sota, jeg bor i Litauen og studerer på EHU. Her kan jeg skrive sannheten om krigen i Ukraina, politikk og russiske sivilaktivister. Her er jeg ikke truet med fengsel for ord. Men jeg bekymrer meg fortsatt for dem som demonstrerer i Russland. Dessverre har noen av vennene mine allerede blitt arrestert basert på at de ikke har vært redde for å fortelle sannheten.

Jeg er svært takknemlig for denne muligheten, og jeg takker Litauen for å gi oss frihet. Jeg tenker mye på livet vårt og jeg tror skjebnen puttet oss der vi er nå. Noen ganger er jeg lei meg fordi jeg ikke kan reise hjem igjen og møte slektningene mine, venner og kjæledyr. Men jeg venter på øyeblikket når krigen er over og Putins regime taper. Jeg håper det skjer snart, og at Russland blir fritt.

Oversatt fra engelsk av redaksjonen.

Takk for at dere støtter Filters journalistikk!

Jæren folkehøgskule
Newslab AS
Northcom
Hoi!
Fritt Ord
Ferd
Christian Rasmussen invest AS
Theresesgate 35 AS
Söderberg & Partners
Vardafjell videregående skole
Otovo AS
Kitchen
Bleed
Cafe Fiasco
Norsk PEN
Finn.no AS
E24
Datatilsynet
Platebutikken Tiger

Anorak AS
Norsk Sykepleierforbund
Corporate Communications
Tankesmien Agenda
Journalisten
Oslo Brewing Co.
Ferkingstad og Alsaker AS
AS3 Norge AS
K8 Invest AS
Bright Products AS
Tante Randi Reklamebyrå
Publish Lab AS
Utdanningsforbundet
Trøndelag
22. juli-senteret
Starcom
ANFO Annonssørforeningen
Politiets sikkerhetstjeneste
ved biblioteket

